

ČASOPIS MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY

v o j e n s k á m y s l

OSMNÁCTÝ ROČNÍK

8

Vojenská mysl je teoretický časopis
diskusní povahy.

Uvádí osobní názory autorů,
které nelze považovat za oficiální
názory ministerstva národní obrany

VELITELSKÉ UMĚNÍ

(Dokončení)

II. SUBJEKT VELENÍ

Dosud jsme se zabývali převážně teoretickými otázkami mechaniky rozhodovacích procesů a **snažili jsme se nalézt jednak obecný algoritmus rozhodování a jednak principy, které se v něm aplikují.**

V další části článku se chceme zamyslet nad požadavky na subjekt rozhodování, **ve vojenské sféře na osobnost velitele.**

Nejprve bude nutné popsat speciální podmínky, kterými se odlišuje atmosféra rozhodovacích procesů ve vojenství od jiných nevojenských oblastí rozhodování.

Základním atributem atmosféry velitelského rozhodování je konfliktní, souborový charakter racionálně jednajících systémů, vyjádřený tendencí vzájemného zničení nebo vzájemné dezorganizace. Hlavní funkcí vojenských systémů je tvorba, rozvíjení a využívání ozbrojeného násilí, které je prostředkem k vytvoření podmínek, umožňujících vnutit nepříteli vůli vítěze, což je účelem tohoto násilí. Přitom je třeba mít stále na paměti, **že ozbrojený zápas je vždy střetnutím společenských systémů**, že existuje stále vzájemné působení těchto systémů, ovládaných celou hierarchií velitelů a podmíněných velikou množinou nejrůznějších činitelů.

Clausewitz ve své knize: „O válce“ (str. 70) píše: „Dokud sami neznáme válku, nepochopíme, v čem tkví obtíže, o kterých se stále mluví, a co je vlastní úlohou génia a mimořádných sil ducha požadovaných od vojevůdce. Všechno připadá tak

prosté, všechny potřebné znalosti se zdají tak mělké, všechny kombinace tak nevýznamné, že nám proti tomu imponuje určitou vědeckou důstojností nejjednodušší úloha vyšší matematiky. Ale když jsme viděli válku, začneme všechno chápat; a přesto je nesmírně těžké vyličit, co je původem této změny, pojmenovat toho neviditelného a všude působícího činitele.“

Clausewitz hledá onoho „neviditelného a všude působícího činitele“ a nazývá jej „frikci“ ve válce. Frikci rozumí vše to, co způsobuje odlišnost skutečné války od plánované války na papíře. Její příčinu vidí v působení náhody, která mění předpoklady, za nichž bylo zpracováno velitelské rozhodnutí. Jednou to může být počasí, které způsobí, že plánovaný čas na přesun určité jednotky nebyl dodržen, jindy činnost nepřítel, jindy nefunkční spojení atd. K této frikci objektivních podmínek přistupuje frikce subjektivní, frikce individua způsobená zejména jeho emocionální stavu. Tedy z nejrůznějších příčin pro nejrozmantější náhody neprobíhá předpokládaná činnost určitých jednotek. Tato náhodnost ve vojenství způsobuje, že vše, co připadá snadné, je ve skutečnosti plně obtíží. A právě nutnou reakci na tuto **obtížnost může v ozbrojeném zápase produkovat jedině člověk, velitel jako organizátor ozbrojeného zápasu.** Proto, dokud ozbrojený zápas bude nutností, bude zákonitě nutný i člověk — velitel, kterého nelze nahradit sebedokonalejším strojem;

ten podle charakteru vojenského systému může víceméně fungovat jen jako pomocník člověka. **Tendence nahradit velitele strojem, které se někdy objevují, jsou zcela nereálné.** Vznikají z jednostranné odborné deformovanosti, která buď není schopna nebo zpravidla přímo vědomě nechce brát ohled na celou skutečnost, na výsledky všech vědních oborů a podřizuje reálný svět svým speciálním teoriím, platným jen v určitém vztahu. Snaha dosáhnout vítězství si vynucuje krajní vypětí duševních a fyzických vlastností všech příslušníků ozbrojených sil, především velitelů. Ovšem tyto duševní i fyzické vlastnosti mají u každého subjektu svou kritickou hranici, kterou nelze překročit. **Kalkulovat s těmito vlastnostmi** jak u sebe, tak i u nepřítele, hledat faktory, které působí na jejich potenciál, je základním činitelem velitelského rozhodování, z něhož se odvozují nejrůznější formy aktivní vojenské činnosti (formy bojové činnosti, zasazování čerstvých sil a využívání časových lůt atd.). Ovšem již samo určení hodnot tohoto základního činitele je vloženo pravděpodobnostního charakteru, a proto i celé velitelské rozhodování spadá převážně do stochastických a strategických kategorií rozhodovacích procesů. Ozbrojený zápas nejen pro svou objektivitu, ale i pro svou subjektivní povahu se stává velice vážnou a tragickou hrou, kde se uplatňuje odvaha s jejími náhodnými podněty, závislými na osobních vlastnostech velitelů (např. smělost, schopnost přijímat riziko, důvěra ve štěstí, sebedůvěra, nadšení, fantazie, nejrůznější vášně, zášť a nenávisť, čest a zrada). Ovšem pod pojmem odvaha nemyslíme jen odvahu fyzickou, ale především odvahu duševní, **odvahu rozhodnout se** — jako jednotu smyslové, emocionální a volní potence. V rozhodnutí se uplatňuje schopnost velitele objektivizovat profesionální teoretické znalosti a praktické zkušenosti v určitých podmínkách ozbrojeného zápasu v závislosti na jeho intelektuální potenci a schopnosti tuto objektivizaci sdělit formou rozhodnutí a učinit ji tak poznatelnou pro jiné. Umění rozhodovat se závisí tudíž na schopnosti vnímat, prožívat a chápat složitou vojenskou skutečnost a vyvozovat z ní závěry formulované v rozhodnutí. Specifickým rysem atmosféry velitelského rozhodování jsou tzv. „stresové“ situace, kdy se velitel rozhoduje pod tlakem času, v akutním ohrožení jak své osoby, tak i celého systému, jemuž velí, a v ostatních speciálních podmínkách velitelského prostředí, které jsou zcela odlišné od civilního prostředí.

Gnoseologicky je velitelské umění procesem subjektivního odrazu objektivní vojenské reality, vyjádřením podstatného v jedinečném, zvláštním, konkrétním. Výsledkem tohoto procesu je jeho vyjádření ve smyslově vnímatelném tvaru, a to buď grafickým zobrazením rozhodnutí na mapě, nebo verbálním vyjádřením formou rozkazu, nebo — zejména na vyšších stupních velení — oběma způsoby.

Psychologicky je velitelské umění podmíněno zvláštním nadáním, senzibilitou, imaginací, fantazií, schopností prožitku, schopností promítat do vojenské reality zákony, principy a axiomata vojenské vědy, vytvářet soudy a tyto přiměřenou formou vyjadřovat. Důležité je, aby velitel udržoval kontakt s vojsky, která realizují formy násilí, vyjádřené v rozhodnutí velitele.

Vystupuje tudíž ve velitelském umění osobnost velitele, jako určující subjekt kvality rozhodnutí.

Osobnost velitele chápeme jako individuum, člověka v neopakovatelné jednotě svých schopností, rozumu, citu a vůle, jako tvůrce speciálních hodnot, člověka, který stále bojuje o velitelskou autoritu svým osobním výkonem, svou prací a výsledky svého úsilí v oblasti poznání vojenských jevů, jejich podstaty a jejich řízení. Zároveň v každém momentu svého chování je osobnost vytvářena vzájemným vztahem subjektu a objektu. Ve vojenských podmínkách je objekt tvořen nejen podřízenými vojáky, ale celým realizačním prostředím — ozbrojeným zápasem. Každý velitel musí být aktivním činitelem ve vývoji systému, jemuž velí. Svou osobností musí poznamenat tento vývoj. Základ síly velitele je kolektiv, který za ním stojí, ve stupni spojení s ním a ve schopnosti být vůdcem, tj. mluvčím, organizátorem, ideologem, strategem i taktikem. V plnění úkolů se velitel prověřuje, roste nebo ztroskotává. V posledním případě pak nejde jen o jeho případnou osobní tragédii, ale i o tragédii celého vojenského systému, jemuž velí.

Skutečně jedináčím subjektem ve vojenských systémech je tudíž velitel, jako společensko-historická bytost. Jeho jednání a myšlení je determinováno podmínkami vojenského systému a dalších systémů ozbrojeného zápasu. Sám působí na tento systém, ale současně se sám jeho pohybem přetváří. Kategorie vztahů mezi velitelem a systémem je nejdůležitějším činitelem, který určuje charakter vojsk a jejich potenci.

Ke každé specifické činnosti, tudíž i k velení, jsou potřebné specifické, har-

monické, sladěné vlny rozumu, citu a vůle.

Za hlavní rozumové vlny velitele je nutné považovat schopnost logického racionálního myšlení, která je úzce spjata s vlastnostmi paměti individua, s jeho schopnostmi asociace a schopnostmi tvorby představ, fantazie, soudů, se schopností abstrakce. Rozumové vlny člověka jsou vázány na fyziologický stav celé jeho vyšší nervové soustavy, na funkci smyslových receptorů (zrak, sluch, hmat, čich, chuť), jejich spolehlivosti a potenci.

Myšlení, jako produkt mozkové činnosti, je svázáno s řečí, která umožňuje sdělování myšlenek a která sama o sobě je nezbytnou podmínkou myšlení vůbec. Otázky kultury řeči, kultury velitelského jazyka vyžadují, aby velitelé ovládali řeč tak, aby se vyjadřovali srozumitelně a přitom maximálně úspěšně. Význam kultury velitelského jazyka byl u nás dosud značně opomíjen, ačkoliv je významným faktorem, důležitým komunikačním prvkem ve vojenských systémech.

Za rozumové vlastnosti, které jsou jakousi syntézou rozumových vloh, pokládáme zejména **kritičnost, pružnost myšlení, jeho rychlost a šíři.**

Za kritičnost považujeme dovednost přísně, nekompromisně hodnotit své vlastní i cizí myšlenkové pochody, jejich ověřování, jejich reálnost a možnost realizace v praxi.

Pružnost myšlení rozumíme schopnost vytvářet dostatečný počet variant soudů, vytvářet varianty rozhodnutí na základě zvažování řady možných kritérií a hodnot. Pružnost myšlení brání schematickému a dogmatickému postupu v rozhodovacích procesech, které bývají často spjaty s rutinností.

Šíře myšlení se projevuje v tom, že člověk dovede myšlenkově obsáhnout v krátké době najednou mnoho faktorů, kritérií a hodnot, které jsou podstatné k řešení určitého úkolu, nebo které by mohly s tímto řešením nějak souviset. Šíře myšlení je báží, která ovlivňuje pružnost myšlení.

Rychlost myšlení je schopnost individua v krátké době reagovat na nejrůznější podněty, schopnost soustředit aktivně všechny rozumové schopnosti k řešení úkolu. Je podmíněna šíří i pružností myšlení. Kritičnost myšlení zabraňuje ukvapenosti při rychlém myšlení.

Základními předpoklady velitelského umění jsou znalosti zákonitostí, principů a pravidel vedení ozbrojeného zápasu, adekvátní konkrétnímu stupni velení. Tyto znalosti nelze však chápat jen jako jejich

pasivní souhrn, ale i jako znalost jejich teoretického zdůvodnění.

Citové (emocionální) vlny jsou v podstatě potenci prožívání vztahů individua k objektivní realitě. Stejně tak jako rozumové, tak i citové vlny mají fyziologické základy, i když nervová centra, která zde působí, jsou různá. Podstatný vliv na vznik, změnu a intenzitu citů mají spoje na druhé signální soustavě a její potence. To znamená, že každý psychický proces, každá myšlenka, každý vjem vyvolává nebo může vyvolat nějaký cit. City způsobují, že se mění nebo může změnit činnost organismu jedinciho na základě jen rozumových asociací a mohou způsobit i řadu tělesných projevů.

Za zvláště významné city můžeme považovat cit svěžesti, únavy, uspokojení, roztrpčení, radosti, zoufalství, jistoty, údivu, napětí, uvolnění, lásky, nenávisti a jiné.

Některé city, jako láska a nenávisť, mají protikladné působení na motivaci činnosti člověka. Samy o sobě, tyto protikladné city, jsou extrémními póly, mezi nimiž oscilují nejrůznější odstíny těchto citů, které mohou v různé míře působit na aktivitu nebo pasivitu člověka. Proto se city rozdělují na stenické, které zvyšují životní činnost, zvětšují sílu a energii, a city astenické, které životní činnost snižují a sílu a energii zmenšují.

Zvláštními city, které prudce a bouřlivě ovládnou člověka a mají ráz krátkodobých vzplanutí, jsou afekty; např. výbuchy hněvu, zoufalství a strachu.

Celkový souhrn vlivů citů na člověka se projevuje v jeho náladě, která může podstatně ovlivnit celou jeho psychickou činnost.

Je pochopitelné, že stejné podněty mohou vyvolávat u různých lidí rozdílnost citové reakce. V souvislosti s tím se hovoří o různých stupních individuální zaměřenosti citů, o jejich hloubce, stálosti a aktivitě.

Zvláštní skupinou citů, které mají speciální význam ve vojenském, jsou skupiny **morálních citů, které vznikají ze vztahu vojáka k ostatním vojákům, k vojenské jednotce, jejímiž jsou příslušníky, k armádě vůbec, ke státu, ke straně atd.** Z hlediska velitelů jako velmi důležité cit je smysl pro povinnost a politická angažovanost, vyvěrající z osobního přesvědčení o správnosti politické koncepce státu, posuzované ze světónázorového hlediska uplatňovaného na všechny přírodní a společenské jevy.

Volní vlny lze hodnotit jako uvědomělé chtění dosáhnout určitého cíle. Pro-

jevují se uvědomělým a cílevědomým jednáním, které je spojeno se schopností individua překonávat vnitřní nebo vnější překážky, které brání dosažení vytyčeného cíle. Volní jednání je duševní proces, který končí rozhodnutím.

Za volní vlastnosti člověka považujeme zejména uvědomělost v rozhodování a jednání, rozhodnost, sebeovládání, energii a vytrvalost. Intenzita těchto vlastností závisí na motivaci činnosti člověka, kde se realizuje v jeho rozumové a citové sféře.

Souhrn rozumových, citových a volních vlastností vytváří charakteristiku individua, velitele s jeho celkovými zájmy a sklony, schopnostmi a nadáním, jeho temperamentem a charakterem.

Cílevědomé studium všech těchto otázek je nezbytnou součástí teorie velení.

Jedině vědecké rozpracování těchto otázek může být podkladem **typologie velitelských kádří v naší armádě** a může dát odpověď nejen na **způsoby jejich výchovy**, ale i na stěžejní otázky **pravomoci a autority velitelů**, pochopit algoritmus rozhodovacích procesů a vážení kritérií a hodnot, které se jich týkají.

Základní otázkou systému ozbrojených sil je autorita velitelů, vyplývající z jejich pravomoci. Protože autorita se vytváří především vztahem mezi lidmi, je nutné studovat a odvozovat požadavek na autoritu právě ze studia vloh a schopností.

V armádě je nutná racionální autorita, která spočívá na racionální základně, připouštějící stálou kontrolu od podřízených a i od těch, kteří autoritu vyplývající z pravomoci přenesli na velitele příslušného stupně velení. Hodnota racionální autority se projevuje v tom, jak se plní úkoly. **Rozhodně v soudobých armádách nemá místo iracionální autorita, která má vždy svůj původ jen v surové moci** a jejíž motivací je převážně strach před ní a která byla typická pro předcházející společenské struktury. Zatímco racionální autorita předpokládá rovnost subjektu i objektu řízení, iracionální autorita staví pouze na dané moci řídicího subjektu, čímž z tvůrčího velitelského procesu do značné míry vylučuje intelektuální potenci podřízených, vede k šablonovitosti a dogmatickosti ve velení [které naopak svou informační podstatou vyžaduje aktivnost a iniciativu všech stupňů velení]. Racionální autorita ve velení plně doceluje osobnost velitele.

Osobnost jako totalita zděděných a získaných vlastností se může rozvíjet, přičemž se ukazuje, že intenzita tohoto roz-

voje je v jisté závislosti na temperamentu [který již od dob Hippokratových bývá rozlišován na cholerický, sanguinický, melancholický a flegmatický] a na charakteru jako vyjádření komplexního, výsledného jednání, které odpovídá jisté harmonii mezi rozumovými, citovými a volními vlastnostmi člověka.

Zajímavé je, že studii charakteru člověka je věnována i v soudobé psychoanalýze značná pozornost. Erich Fromm např. přisuzuje charakteru člověka selektivní funkci pokud jde o ideje a hodnoty a charakter individua posuzuje víceméně ve vztahu ke společnosti. Z dynamického pojetí charakteru dospívá k dělení charakterů na neproduktivní a produktivní.

Za neproduktivní typy charakteru pokládá charakter s receptivní vykořisťovatelskou, křečkovskou a tržní orientací. Charaktery s tak zvanou produktivní orientací mají lidé hledající spojení a jednotu s jinými při zachování své jedinečnosti, nebo lidé mající schopnost orientace v procesu zespoločňování, kteří se snaží přimknout se k někomu jinému a víceméně splynout s kolektivem. Moderní psychoanalytici hledají charakteristiky mezi typy tvořivými, konstruktivními a typy destruktivními.

Ukazuje se, že otázky osobnosti jsou velmi složité a že dosavadní přístup k jejich zkoumání byl značně zjednodušován, nehledě k tomu, že ani nebyl zájem (a snad právě naopak), aby se v socialistické společnosti a tím i v armádě vytvářely podmínky pro vznik a růst osobnosti. Naopak byla tendence protlačovat anonymitu i v případech, kdy vynikajících výsledků bylo dosaženo zásluhou vynikajících osobností. Zásluhy byly jednoznačně přenášeny na kolektivy, na masy, na třídy, aniž byla zvažována úloha osobností, které byly schopné organizovat, usměrňovat a vést. Nejde o to idealizovat jednotlivé osobnosti a vštěpovat masám vědomí pokory, vědomí, že jejich osud závisí pouze na jednání těchto osobností, ale jde o to, **aby nebyly vytvářeny překážky pro uplatnění osobností, které ve vývoji společnosti a také v armádě způsobily progresivní posun.**

Vedle talentů v jednotlivých profesích se čas od času objevují výjimeční jedinci, géniové. Tvorba génia, na rozdíl od talentu, se vyznačuje mimořádnou vynalézatelostí a neobyčejnou tvůrčí schopností a má pro další rozvoj oboru zásadní význam. Génius má jak zděděné, tak i získané vlastnosti, projevuje se u něho značná míra adaptivity. Lidé se rodí s určitými vlohami a větším či menším talen-

tem, ale svůj mimořádný **talent a jeho uplatnění ve společnosti teprve spoluvytvářejí vlastní činností**, jež se rozvíjí v rámci jistých, objektivně daných historických podmínkách a souvislostech. Spolu s geniálními lidmi, kteří se prosadili, existují i takoví, jejichž schopnosti byly potlačeny ať již vinou společnosti, nebo náhodných okolností individuálního vývoje. Na génia se nelze dívat jako na nadčlověka, ale je možné se ztotožnit s Palackým, který říká, že „**génus není nic jiného, než člověk sám, tj. relativně bohatě rozvinutý, uskutečněný člověk**“. S využitím moderní terminologie mohli bychom ho definovat jako osobnost s neobyčejnou kreativitou a rozvinutým heuristickým myšlením.

Obecné hodnocení osobnosti velitele je nutné s přihlédnutím k exaktizaci prací v procesu přípravy podkladů k rozhodnutí (tj. v etapě vřazení strojů do systémů velení) podrobněji upravit pro tyto nové podmínky. V souladu s našimi úvahami v článku »K pojmům „umění“ a „hodnota“« ve Vojenské mysli čís. 3/68, na základě požadavků maximálně možné racionality rozhodovacích procesů, je třeba

ba soudobého velitele hodnotit z hlediska jeho schopností aktivně a iniciativně jednat, z hlediska jeho přístupu k automatizaci a tím i jeho vztahů k technice vůbec. Je třeba hodnotit jeho schopnost anticipace, tj. předvídání, schopnost odhadu potence systémů, schopnost vhodné kunktace, koordinace, preparace, programizace, racionality plánování včetně subjektivní schopnosti imanentizace a organizování, jak již podrobně rozpracovala ze svých hledisek praxeologie.

V článku jsme ve stručnosti uvedli některé naše názory na specifické prostředí velitelské činnosti a nastínili možnou klasifikaci obecných, rozumových, citových a volných vlastností velitele. Domnívám se, že se stejnou intenzitou rozvoje otázek exaktizace rozhodovacích procesů by se měly vědecky řešit i otázky rozvoje osobnosti velitele, spjaté s uměním rozhodovat se. Teorie umění rozhodovat se, zdokonalovaná soustavným studiem člověka, se musí stát jednou ze základních teorií teorie velení. V tomto smyslu doplňujeme náš článek ve Vojenské mysli čís. 4/1967 zejména tam, kde pojednáváme o klasifikaci teorie velení.

Teorie vojenské informace

V článku navází na některé myšlenky plukovníka Bratky a plukovníka Kepky ve Vojenské mysli č. 2, 3/1967 o teorii velení. Z jejich klasifikace vyplývá, že teorie velení musí obsahovat obecnou a speciální část. Jednou z těchto obecných částí je teorie informačních procesů, která by měla mít širší rámec a měla by být obsažena v teorii, která zahrnuje nejen vojenské informační procesy, ale shrnuje i teoretické poznatky o povaze vojenských informací. Tuto teorii by bylo možné nazývat teorií vojenských informací. Nejde samozřejmě o název, ale o obsah této teorie, který objasním v další části.

VYMEZENÍ POJMU INFORMACE

Budu především definovat informaci z obecného hlediska a na jeho základě vymezím pojem vojenské informace jako kategorie velení.

„Být zdrojem“ informace je vlastností veškeré hmoty, přísluší všem objektům — to znamená i objektům neživé přírody; je to tedy jedna z vlastností hmoty, kterou blíže vysvětluje teorie odrazu.

Odras mnohotvárnosti hmoty, její různé stavy a formy jsou nutnou podmínkou jevu „být zdrojem informací“; nejsou však postačující podmínkou vzniku informace.

Informaci je nutné chápat jako složitý pojem, který v sobě zahrnuje dvě protikladné části:

- obsah, který se vztahuje k libovolným jevům a předmětům v přírodě, tj. k mnohotvárné objektivní realitě;

- formu, jejíž existence umožňuje sdělovat obsah pomocí libovolného systému znaků.

Přitom zdůrazňuji existující protikladnou jednotu dvou stránek informace, která dává konkrétní informaci konkrétní náplň, vyplývající ze skutečnosti, že jedno a totéž sdělení je možné předat různou formou — různými znaky a signály a obráceně.

Co určuje nutné podmínky vzniku informací? Existují dva materiální předměty A a B, které jsou relativně samostatné. Nezbytnými podmínkami vzniku informace o A v B jsou:

- možnost vzájemného ovlivňování,
- možnost a způsobnost B přijímat vliv ze strany A.

Je-li B člověk, potom obraz předmětu A vstupuje do očí člověka jako světelný signál, což je forma přenosu mnohotvárnosti objektivní reality o A v B, která se postupně mění. V konečné fázi tohoto procesu je obrazu předmětu přiřazen pojem, nebo lépe řečeno název či vlastnost předmětu, který je ve vnějším projevu člověka vyjádřen psaným nebo mluveným slovem — znaky. Pouze podle faktického rozdílu mezi formou předmětu A nabývá forma obsahu informace, protože mezi formou a předmětem A se vytváří jednoznačně shoda. V této periodě vzniká určitý význam signálu a oddělení předmětu A od jeho obrazu.

V obecném případě: rozdíl stavu (mnohotvárnost) jedné hmoty, přejímané druhou hmotou libovolným systémem znaků nebo signálů, vystupuje vždy jako kvalita

obsahu prvotní informace a jako forma přenosu informace slouží systém znaků nebo signálů.

Mnohotvárnost se stává informací po uskutečnění obsahu a formy, t. vzniká z rozdílu stavu dané hmoty a z rozdílu znaků (signálů) druhé hmoty. Formou přenosu obsahu informace je rozdíl, ale přitom všechny signály mají materiálního nositele, odděleného od hmoty A a v řadě případů od hmoty B.

Obsah informace — mnohotvárnost — existovala a existuje nezávisle na vědomí. Obsah informace jako nekonečná množina různých stavů hmoty v prostoru a čase je vlastnost hmoty, protože bez hmoty není ani její rozdíl stavů. Rozdíly signálů (nebo znaků) libovolné konkrétní formy přenosu informace, stejně tak jako rozdíl stavů hmoty, nejsou hmotou, přestože první ani druhý neexistují bez materiálního nositele. Podstata je v tom, že části, ze kterých je informace složena — obsah a forma — jsou rozdíly stavů hmoty a rozdíly systémů znaků. A rozdíl není hmota.

Informace je mnohotvárnost realizovaná určitým systémem a vztahuje se vždy k určitému systému. Ne každá mnohotvárnost je pro systém informací. Má-li být mnohotvárnost pro systém informací, musí být zároveň podnětem pro vstupy systému nebo jeho podsystému. To je v tom případě, změní-li mnohotvárnost chování systému, a to buď okamžitě, nebo je dočasně uložena v paměti systému, podsystému a později se stává podkladem řízení.

Nositel informace má vždy určitou materiální podobu, která ovlivňuje možnosti věrně zobrazit mnohotvárnosti a věrnost odrazu na ní závisí (např. mapa a letecký snímek — oba nositelé zobrazují terén, ale s různou přesností). Obsah a nositel informace jsou spolu v jednotě a z gnoselogického hlediska a z podstaty informace je možné je od sebe oddělit, a to z toho důvodu, že je možné změnit nositele určité informace, přičemž obsah informace zůstává zachován.

Nesprávné chápání spočívá v tvrzení, že informace je mírou uspořádanosti. Obsah informace může ukazovat na uspořádanost určitého jevu objektivní reality, ale nemůže být mírou uspořádanosti, což plyne ze samostatné přirozené stránky informace.

Každá soustava (rozuměj soustava v kybernetickém smyslu) pracuje s určitým druhem informací, s určitou mnohotvárností. Podle soustavy lze potom informace oklasifikovat a zařadit do určité třídy informací. Tak vznikla ve vývoji kybernetiky a jejích aplikacích ekonomická informace,

esetická informace, biologická informace apod.

Analýza obsahu a formy informací ukazuje, že pojem odrazu, který je vlastností živé a neživé hmoty, nelze ztotožňovat s pojmem informace. V neživé přírodě existuje bezprostřední ovlivňování hmoty, ale výsledkem vzájemného působení není vznik signálů ani znaků, kterým se přičítá význam informace.

Libovolná informace je pouze modelem mnohotvárnosti, má relativní platnost a neohrazenou možnost k absolutní pravdě. Jednotkou informace je jednotka rozdílu. To znamená, že má-li znak nebo signál představovat informaci, musí vyjadřovat rozdíl, a to buď ve smyslu momentální změny určitého stavu hmoty, nebo vyjadřuje rozdíl, který se vytvořil v minulosti. Člověk nebo určitý systém (myšleno systém z kybernetického hlediska) však tento stav neznal — tudíž představuje pro něho nový poznatek. To je další vlastnost informace.

Z úvah vyplývají důležité závěry, které vyvracejí některé názory na povahu informace. Dříve, než k těmto závěrům přistoupím, ještě jednou zdůrazňuji pojetí informace, její obsah a formu, její nutné a postačující podmínky vzniku:

- informace má dvě relativně samostatné části — obsah a formu;
- obsahem informace je mnohotvárnost objektivní reality;
- formou (nositelem) informací je znaková soustava;
- informace je realizovaná mnohotvárnost v soustavě;
- vznik informace předpokládá dva předměty (jevy), z nichž alespoň jeden je soustavou, která je schopna přijímat vliv druhého předmětu (jevu) tak, aby jeho vlastnosti mohla vyjádřit v určité znakové soustavě.

VOJENSKÁ INFORMACE

Skutečnost, že v ozbrojených silách a v procesu velení existuje pouze určitá třída informací, opravňuje definovat vojenskou informaci.

Zkoumáním informací v soustavě ozbrojených sil se zjistí, že jsou dva základní zdroje jejich vzniku:

1. Existence státu a jeho objektivní potřeba obranného systému vzhledem k existenci možného protivníka.

První oblast těchto zdrojů informací leží mimo soustavu ozbrojených sil a zahrnuje v sobě ovlivňování soustavy ozbrojených sil soustavou státní, popřípadě ji-

nou soustavou (Spojené velení apod.). V těchto informacích jsou zahrnuty i informace, zjištěné orgány, které patří do soustavy ozbrojených sil (např. zpravodajské informace, zjištěné vlastním zpravodajským průzkumem).

Informace svým obsahem zahrnují celou společenskou činnost, mají vedle vojenského obsahu převážně povahu ekonomickou, politickou a kulturní. V některých oblastech zásadně ovlivňují činnost ozbrojených sil. Z toho důvodu vzniká otázka, jak tyto informace oklasifikovat — **zda je zahrnout do oblasti vojenských informací, nebo je do této oblasti nezahrnovat, přestože v určitých oblastech mají rozhodující vliv na činnost ozbrojených sil.**

Jako výhodné metodické řešení se zdá chápat soustavu ozbrojených sil **jako relativně uzavřenou soustavu.** Tento přístup má tu přednost, že umožňuje správně vymezit charakter vojenské informace, aniž by došlo k nepřesnému chápání její podstaty, a to z toho důvodu, že uvnitř soustavy ozbrojených sil mají informace charakter vojenských informací. Tento předpoklad je správný tehdy, došlo-li k transformaci informací, vstupujících do soustavy ozbrojených sil (to je ve většině případů splněno).

Tímto přístupem je vyřešeno vymezení vojenské informace vzhledem k systému, ale na druhé straně obsahová stránka informace v soustavě ozbrojených sil má charakter té oblasti, kde vznikla, **tu mnohotvárnost reality,** kterou obsahuje, a to z toho důvodu, že transformací informace její obsah obecně nezaniká.

Zkoumání obsahové stránky informací v ozbrojených silách je tedy nesmírně rozsáhlý problém, neboť **informace v ozbrojených silách mají charakter celospolečenských informací** a navíc jejich obsahem je specifika činnosti ozbrojených sil.

2. Činnost ozbrojených sil směřující k zabezpečení obrany státu.

Tyto informace odrážejí činnost soustavy ozbrojených sil, a to tu činnost, jejímž cílem je **příprava k obraně státu.** Lze říci, že svým obsahem pokrývají oblast informací, **vznikajících v případě vedení ozbrojeného zápasu.** Toto tvrzení není v rozporu s definicí informace, která odráží mnohotvárnost objektivní reality vzhledem k tomu, že člověk dovede objektivní realitu modelovat, i když ne samostatně s úplnou věrností.

Z těchto úvah lze vyvodit tento závěr:

Informace v systému ozbrojených sil zahrnují mnohotvárnost objektivní reality, která je reprezentována státní sousta-

vou, soustavou ozbrojených sil předpokládajícího protivníka, soustavou uskupení Varšavské smlouvy (v případě ozbrojených sil ČSLA) a samostatnou soustavou vlastních ozbrojených sil. Toto tvrzení vymezuje objektivní realitu, kterou informace vyjadřují; tím se ale zároveň přihlíží k obsahu těchto informací. Definice vojenských informací je možné formulovat takto:

Vojenské informace vyjadřují jevy objektivní reality činnosti soustavy ozbrojených sil a zároveň tu část jevů objektivní reality, které určují chování ozbrojených sil.

Objektivní realita činnosti ozbrojených sil je objektivní realita samotné soustavy ozbrojených sil, ale činnost ozbrojených sil je důsledkem působení objektivní reality.

Definice má obecný charakter, aby postihla celou obsahovou stránku vojenských informací. Obdobně by bylo možné definovat podtřídy vojenských informací pro systémy a podsystémy ozbrojených sil, např. týlovou, operačně taktickou, zpravodajskou apod. Rozdělení třídy vojenských informací na podtřídy jak vzhledem k systémům a podsystémům ozbrojených sil, tak vzhledem k jejich obsahu je **úkol klasifikace vojenských informací.**

VOJENSKÝ INFORMAČNÍ PROCES A JEHO KATEGORIE

Vojenské informace mají své specifické rysy, které je odlišují od obecných společenských informací a jako takové jsou podtřídou třídy společenských informací. Specifické rysy jsou dány specifikou činnosti objektivní reality ozbrojených sil, jejíž mnohotvárnost popisují. Zvláštnosti vojenských informací není možné vymezit intuitivně, **ale je nutný důkladný výzkum.** Předložené úvahy ke zkoumání jejich zvláštností je však možné řešit již nyní. Sledování těchto úvah vyžaduje zavést několik **definíci a pojmů.**

Symbol (někdy se používá název konstruktivní objekt) **je nejjednodušší část znaku.**

Symbol nemá žádný informační význam, ale z jednotlivých symbolů jsou sestavovány znaky. Národním příkladem je abeceda psané podoby řeči, ze které se sestavují slova (která mají význam znaků). Samotné abecední symboly nemohou nést informaci. Dalším příkladem je binárně dekadický kód, který je tvořen číselnými a jedničkami, přičemž jednotlivým symbolům (nule a jedničce) nepřifazujeme žádný význam, nebylo-li předem dohodnuto jinak.

Znak je nositel informace, vyjadřující určitou elementární mnohotvárnost objektivní reality.

Obecná charakteristika znaku je tato:

- může být vázán s jinými znaky,
- označuje něco (objekt, událost, vztah, vlastnost),
- značí něco.

Znak může mít různou podobu, ale vždy nese určité kvantum a vždy je smysplný. V mluvené a psané podobě řeči je to slovo. Ve vojenských aplikacích znak může reprezentovat smluvený optický signál [praporek, světlice] nebo smluvená grafická značka (topografická, taktická), dále smluvený rádiový signál, nebo objekty zobrazené leteckým snímkem, televizním obrazem, displejem [které budeme nazývat obrazy] apod. V ideálním případě platí: jeden znak — jeden element informace.

Kódování je zobrazení určitých objektů, událostí do soustavy symbolů, realizovatelné podle určitých pravidel.

Kód je souhrn pravidel, která určují sestavení znaků a způsoby přiřazování znaků objektům a událostem.

Obě definice mají obecný význam a představují podstatu tvorby znaků, a to ve všech obdobných případech, jak bylo uvedeno v příkladech definice znaku (smluvená řeč, smluvené signály, smluvené značky apod.).

Šifra je souhrn pravidel, určujících způsob převodu jedné znakové soustavy do jiné znakové soustavy.

Šifrování, dešifrování je převod určité znakové soustavy do jiné znakové soustavy na základě šifry.

Poslední dvě definice určují převod znakových soustav, přičemž symboly obou znakových soustav mohou zůstat totožné, čili v podstatě jde o srovnání dvou kódů. Obě definice nemají význam pro obecné znakové soustavy, ale postihují zvláštnosti vojenských znakových soustav.

—☆—

Velení je nemyslitelné bez informování (sdělování) a samotné informování v soustavě ozbrojených sil je uskutečňováno:

a) **soustavou nositelů informací**, která umožňuje sdělování, a to je v tomto případě vojenská znaková soustava [velitelský jazyk v mluvené a psané podobě řeči, smluvené značky a signály, obrazy podmínek bojové činnosti];

b) **sférou jevů a objektů**, ke kterým se znaky vztahují, tj. mnohotvárnost objek-

tivní reality, která ovlivňuje činnost ozbrojených sil, a dále objektivní realita samotné soustavy ozbrojených sil;

c) **soustavou sdělovacích prostředků**, umožňujících přenos znakových soustav — materiálně technická báze informačního systému;

d) **účastníky informačního procesu** — velitelství, štáby, příslušníci ozbrojených sil;

e) **soustavou pravidel využívání vojenské znakové soustavy** — soustava vojenských kódů (včetně šifer, jakožto zvláštních kódů vojenské znakové soustavy);

f) **soustavou pravidel, řídicích informačních procesů** (sběr, uchování, zpracování a distribuce informací);

g) **pohybem nositelů informací ve vojenské informační soustavě**, tj. činností vojenské informační soustavy na základě b), e), f).

Soustava vojenských kódů a soustava pravidel informačních procesů jsou odděleny z metodických důvodů. Obecně **tvorí obě soustavy jednu soustavu**. Pojmy informování a informační proces jsou totožné.

—☆—

Z procesu informování je možné vyvodit **kategorie vojenské informační soustavy**, které jsou vyjádřeny:

- vojenskou znakovou soustavou,
- materiální bází vojenské informační soustavy,
- účastníky informačních procesů (informování),
- soustavou vojenských kódů,
- soustavou pravidel informačních procesů.

Informační proces je činnost informační soustavy, ovlivněná kvalitou informační soustavy. Samotná kvalita informační soustavy je dána souladem nebo také nesouladem mezi objektivními potřebami realizace informačních procesů a možnostmi informační soustavy procesy realizovat.

Činnost vojenské informační soustavy je určena (nikoli ovlivňována) informačními zákony, kterým podléhá informační proces.

Soustava vojenských kódů a pravidel informačních procesů může být v souladu s těmito zákony nebo je s nimi v rozporu, což se odráží spolu s kvalitou informační soustavy v kvalitě informačních procesů.

(Dokončení v příštím čísle)

Některé biologické a sociopsychické otázky automatizace velení

Při zavádění nové techniky, určené ke zpracování a přenosu vojenských informací, vznikají nové pohledy na biologické, psychologické i sociální vztahy ve štábech i ve smíšených zbraňových systémech. Cílem článku je seznámit velitele a příslušníky štábu s vývojem zkoumání člověka ve vojenských informačních a rozhodovacích procesech.

Studium pozadí vědeckotechnické revoluce a zvláště zavádění automatizace, ukazuje na nové společenské a biologické aspekty. Vzniká problém hospodaření s lidskými schopnostmi a vytváření životního stylu, roste potřeba aktivního podílu člověka na rozvoji civilizace. Vědecké objevy a technické převraty stavějí celý lidský život na dynamickou půdu a zároveň celá sféra lidského života vstupuje v nové kvality jako dynamický činitel do pohybu civilizace. V automatizovaných systémech dochází k překonání staré dělby práce a k podřízení dělby práce potřebám rozvoje člověka. Důraz je kladen na mnohotvárné lidské schopnosti ve vytváření a v aplikaci vědeckých poznatků. Nová technika potřebuje nejen zvládnutí, ale i radikální změnu struktury vojenských, ekonomických a technologických systémů. Při řešení postavení člověka v automatizovaných systémech nestačí dosavadní přístup a vzniká tak potřeba nových vědních oborů. Obory, které existují, nemají dosud dostatečnou základnu, aby poskytly

teoretické podklady k cílevědomému záslahu a k prognóze. Jde o celý komplex společenských věd, které se mají podílet na zvládnutí úlohy rozvoje člověka.

Objevují se momenty příznivě ovlivňující rozvoj člověka: přechod k tvůrčí práci, růst životní úrovně, zvládnutí většiny chorob léčbou a prevencí atd. Současně se však objevují nebo rozšiřují dosud málo významné faktory fyzikální, chemické, biologické a sociální, které působí nepříznivě. Zvláště v přechodném období mechanizace a částečné automatizace jde o přetížení pozornosti a pocitu odpovědnosti a o potíže jednostranné duševní práce. Závažným činitelem je redukce pohybových funkcí člověka a nervové a emocionální vypětí. Celý dosavadní vývoj člověka jako biologického druhu ukazuje, že neadaptabilnější část centrální nervové soustavy je její nejmladší část, zatímco humorálně adaptační mechanismy a metabolické mechanismy jsou méně přizpůsobivé. Člověk se vyrovnává pomocí techniky s rostoucím množstvím informací, ale těžko se přizpůsobuje změnám biologických rytmů, prudkým změnám životního stereotypu a zrychlování životního tempa.

Biologická výzbroj člověka je nejvíce narušována právě v přechodném období, kdy jsou kladeny nové požadavky v dosud nezměněných životních podmínkách; dochází k přefazování lidí na nové profese, vzrůstá emocionální labilita a je ze-

sílena pozornost k interpersonálním vztahům. Tyto změny se projevují vznikem neurotických onemocnění, vředových chorob, infarktů, hypertenze atd.

Odlíšnost automatizovaných vojenských systémů od jiných je dána tím, že vojenské systémy jsou určeny pro extrémní podmínky ozbrojeného zápasu. Válka přináší vždy pro lidské kolektivy krajní stavy únavy, nevyspání, hladu, narušení zdraví až do fyzického zničení. Charakter soudobého ozbrojeného zápasu v podmínkách mechanizovaných armád, zbraní hromadného ničení a automatizovaného zpracování informací ve velení klade nové nároky nejen na vojáka na bojišti, ale i na štábní pracovníky a velitele. Řešení problémů, rozhodování velitelů, práce štábů v podmínkách stresu a za použití automatizovaných systémů velení bude vyžadovat vysokou úroveň odborné, psychologické a fyzické připravenosti. Nejde jen o výběr, školení, výchovu a výcvik, ale i o stanovení a udržení režimu práce a vhodně volené relaxace.

Hovoříme-li o člověku v systému řízení, jde vždy o velké systémy vojenské, průmyslové nebo administrativní. Vzhledem k používání výkonné automatizační techniky vzrůstá význam studia výkonnosti a spolehlivosti člověka. Experimentálně bylo prokázáno, že nelze izolovaně sledovat fyziologické funkce jednotlivých orgánů člověka bez respektování vlivu prostředí, biologických rytmů a způsobu předávání informací v daných sociálních podmínkách. To vynikne zvláště tehdy, je-li cílem studovat a řešit složité prostředí štábu nejen v soudobých, ale i v perspektivních podmínkách boje.

Při rozpracování velkých obranných systémů je nejzajímavější otázkou výkonnosti a spolehlivosti člověka. Podle zahraničních zkušeností bývá náplní první fáze komplexní popis pracovní činnosti zařazených osob, charakteristika předpokládaných požadavků na jednotlivé pracovníky, stanovení rozhodujících činností a konečně podrobný rozbor a experimentální ověření. Z výsledků vyplývají požadavky na novou organizaci práce, na úpravy pracovišť, na výcvik a výběr.

Typické činnosti v automatizovaném systému zpracování vojenských informací jsou především tyto:

- možnosti člověka v přijetí a zpracování informací,
- otázky vigilance (pozornosti) při malém množství podávaných informací,
- monitorování a sledování nepřetržitých dějů,

- detekce signálů,
- rozhodovací procesy,
- pravděpodobnostní uvažování a prognóza.

Vzhledem k možnému množství informací byla převážně věnována pozornost nadměrnému množství. Jde o výzkumy toku informací, jejich nadměrného množství od buňky až po lidskou společnost. Ze sledovaných pěti úrovní k praktickému využití modelování protivzdušné obrany bylo použito výsledků pouze u jednotlivce, skupiny a organizace o několika úrovních. Výsledky těchto experimentů ukazovaly na formy ochrany člověka před informačním přetížením: rozdělení podle pořadí a podle kategorie včasnosti [vytváření front a filtrace], propuštění, snížení požadavků (přiblížení), decentralizace (jako zvláštní případ rezervování), vytváření poboček a pohyblivých rezerv atd.

Dosavadní výsledky ukazují, že automatizace zpracování vojenských informací klade nové požadavky na psychofyziologickou analýzu činnosti štábu a velitelů, z nových hledisek posouzení velitelských stanovišť. Další skupinou problémů je stanovení potřebného množství informací, formy prezentace těchto informací, způsoby spojení jednotlivých článků velení tak, aby byly zabezpečeny podmínky odpovědného rozhodování. Vzhledem k tomu, že nemožno být konána adekvátní měření u dnešních štábů, hlavní těžiště výzkumů bude spočívat v experimentálním ověřování modelů, včetně modelů sociálně psychologických a sociologických. Automatizované zpracování dat přináší řadu nových psychologických problémů — relativní izolace jednotlivých pracovníků, týmové spolupráce osob prostorově vzdálených, závislost na komunikačních sítích apod. Závažnost psychologických a fyziologických studií vztahu člověka k počítači vyplývá i ze současného stavu, jak uvádí B. F. Green: „V současné době neexistují vhodné testy pro výběr programátorů, proces programování je úrodná a nedotčená oblast dalších výzkumů.“ Rovněž testy pro výběr operátorů neodpovídají potřebám. Automatizační technika vyžaduje více senzorické zkušenosti a zralý úsudek, než administrativní a počítácké schopnosti — jak od operátora, tak i od technického zabezpečení provozu. Vzniká problém zabezpečit z možných kádrových rezerv potřebný počet programátorů, operátorů a techniků a řešit jejich optimální využití. Příprava personálu pro vojenské systémy klade i zvýšené požadavky na zpracování tréninkových programů v supersystému se simulací činnosti protivníka, automatic-

kým vyhodnocováním jednotlivých činností a zpětnou vazbou na jednotlivé operátory (aby včas poznali svoje chyby).

V současné době, s přihlédnutím k perspektivním požadavkům na štáby a velitele, je potřebné zabezpečit spolehlivost vnímání, optimalizaci technického a organizačního řešení vstupních a výstupních zařízení v informační soustavě velení. Vzhledem k výše uvedeným hlediskům a předcházejícím tvrzením pokládám za nutné věnovat pozornost ve výzkumu těmto skupinám otázek:

1. Otázky převážně fyziologické

- podávání informací viditelnou cestou,
- podávání akustickou cestou,
- řeč jako spojovací systém.

2. Otázky hygienické a psychologické

- konstrukce ovládacích částí strojů,
- prostorové řešení pracovišť,
- uspořádání skupin lidí a strojů,
- vliv podmínek pracovního prostředí na lidskou výkonnost

3. Otázky technické

- konstrukce zařízení, umožňující snadnou údržbu,
- konstrukce s využitím lidských parametrů (antropometrie).

Nejzávažnější je problém lidské komunikace. Technický přenos informací komunikačními kanály je v současné době v celém světě intenzivně řešen. Přenášené informace jsou základním nástrojem při rozhodování a řízení na všech úrovních. Dynamika soudobého boje, která je dána zbraněmi hromadného ničení, zavedením raket, širokým použitím letectva a automobilní techniky, zvyšuje časový tlak na velitele; pod tlakem času lze pochopit velitelovu snahu přenášet informace co nejvíce komprimovat. Zatím se informace většinou přenášejí kanály, které jsou zahlceny šumem nejrůznějšího druhu a původu, což způsobuje, že míra komprese nesmí klesnout pod určitou hranici, aby si zachovala vůbec svůj informační charakter. Rozhodujícím článkem dnešního informačního systému je člověk, který se zúčastní informačního procesu jako předem daná informační jednotka s velmi proměnlivými parametry, s celou řadou návyků a se snahou přizpůsobovat informační děj svým vlastním přirozeným potřebám. Hlavním prostředkem při přenosu informací je dosud lidská řeč, jazyk kódovaný i nekódovaný, řeč mluvená i psaná, přirozená i upravená.

V našich podmínkách v oblasti lidské komunikace je těžiště ve fyziologii vyšší nervové činnosti ve studiu mechanismů lidské řeči, schopnosti predikce, fyziologických mechanismů detekce řečového signálu v šumu, změny srozumitelnosti pod vlivem emocí příjemce atd.

Ke druhé skupině otázek patří studium komunikace ve vojenském systému pomocí automatizační techniky. Jako vstup do počítače nebo automatizovaného systému zpracování dat jsou používány různé datičky, elektrické psací stroje, dálnopisy, děrovací DŠ stroje, resp. používány jejich produkty: děrné pásy, děrné štítky, magnetické pásy. Všem je společný požadavek optimálně uspořádat alfanumerickou klávesnici tak, aby uživatel rychle a spolehlivě navazoval spojení. Podle zahraničních zkušeností nejlépe se uplatňuje elektrický psací stroj. Vzhledem k rozlišení vstupu od výstupu na elektrický psací stroj se někdy používají odchylné barvy pásek. Z toho vyplývá, že nejsou kladeny jiné požadavky na klávesnici, než je uvedeno v každé učebnici nebo příručce inženýrské psychologie (typ, velikost písmen a čísel apod.). Nejvíce pokroku bylo dosaženo ve výstupech, kde se uživatelé nespokojí s alfanumerickým tiskem a zobrazením na charakternech, ale intenzivně se rozvíjejí možnosti hlasového spojení (nejen výstupu, ale i vstupu). Operátoři obvykle ovládají počítač různými tlačítky a klíči. Po zpracování požadovaného sdělení (typové úlohy) by měl být operátor zapojován do řešení. Zmáčkne-li tlačítko, měl by se na obrazovce projevit jeho zásah, aby poznal, že ovlivnil zpracování programu a jakým způsobem. Dosud je využíváno k ovlivnění průběhu práce počítače tří způsobů:

1. sledování displeje na panelu;
2. sledování cyklu programu;

3. používání pomocného elektrického psacího stroje jako control register program — controller; tiskne název programu, strojový čas, počet operací, které dosud proběhly. Elektrický psací stroj umožňuje také komunikaci se samočinným počítačem v různých fázích programu.

Zatímco různá zobrazení a kontrola umožňují velmi proměnlivé spojení člověka s počítačem ve velkých vojenských systémech, současně komplikují základní problém, jaké informace mají být zobrazeny operátorovi a jaké možnosti kontroly průběhu činnosti počítače mají být poskytnuty. To je velmi vážné dilema. Všechno je důležité, avšak člověk má omezenou kapacitu, a proto je třeba se rozhodnout pro snesitelné množství informací. Je zná-

mé, že kromě prezentace podnětu více dimenzionálně napomáhá i oddělení vstupní informace od výstupní. Celý systém ovlivňuje volba informací pro operátora a nelze proto předem stanovit nějaké univerzální řešení společné pro všechny i speciální programy. Vcelku je snaha ponechat operátorovi možnost sledovat celý tok informací a možnost zásahu i změn. Zkušenosti ukazují, že projektování vhodného displeje je systémový problém, který předpokládá důkladnou přípravu. Jednak analýzu všech činností a potřeb operátora, ale i přesné stanovení jeho poslání a místa ve struktuře celého systému zpracování informací. Přitom je třeba předvídat všechny eventuality, které v průběhu vedení boje mohou nastat a které by výrazně ovlivnily činnost operátora i výsledku (chování) celého systému. Proto zobrazení jako výstup v jakémkoli systému on-line musí být projektována na podkladě jednak odborné analýzy určující její místo ve vojenském systému, jednak v souladu i s požadavky fyziologie a psychologie práce. Vzhledem k malým zkušenostem s novými systémy řeší se nejen technický vývoj, ale i příprava kádru, experimentálně, souběžně s technickými zkouškami. Studium systémových a ergonomických otázek v laboratorních podmínkách nasazení počítače do systému vyžaduje program, který se postupně rozvíjí a komplikuje a je doplňován progra-

mem simulujícím velký systém. Takovým způsobem byl vyvíjen systém protivzdušné obrany USA a program řízení letecké dopravy. Současně v laboratorních podmínkách je možné ověřovat některé dílčí parametry použité techniky z hlediska člověka.

Proto považují za správné zaměřit se v další činnosti na tyto otázky:

1. Již v průběhu technického vývoje zabezpečit těsnou spolupráci konstruktérů a systémových inženýrů s psychology, hygieniky a fyziology.

2. Vhodné osoby vybírat podle stanovených psychologických a fyziologických kritérií (pro jednotlivá nově zaváděná čísla vojenské odbornosti).

3. Dbát na návaznost týmové práce při tvorbě simulátorů a тренаžérů nejen k experimentálnímu ověřování kritérií a funkce zařízení, ale i na souvislosti s novými programy výcviku a výuky.

4. V blízké perspektivě zavést pro spolehlivost práce člověka ve zvláště důležitých systémech průběžnou kontrolu stavu pozornosti, emocionálního napětí a projevu únavy pomocí vhodných elektrofyziologických snímačů a zpětnovazebných signálních zařízení.

Interdisciplinární přístup ke zkoumání člověka ve vojenských systémech je rezervou nových podnětů ke zvýšení spolehlivosti a efektivnosti těchto systémů.

VOJENSKÉ ASPEKTY

MNICHOVA

Důležitými problémy, které naše historiografie v minulosti opomíjela, jsou vojenské aspekty mnichovských událostí a přijetí diktátu mnichovské konference československou vládou. A přece jsou důležité k pochopení tehdejší situace, tohoto tragického mezníku našich národních dějin, který je stále středem zájmu nejen odborných kruhů, ale i široké veřejnosti, a to nejen československé, ale i evropské.

Pokusím se proto upozornit na tyto vojenské aspekty, na otázky vojenské připravenosti předmnichovské republiky a bojové hodnoty tehdejší československé armády — ač tento pohled bude nutně jednostranný, jelikož nelze v jedné stati postihnout a vysvětlit všechny faktory. Domnívám se však, že i dílčí pohled může přispět k celkovému komplexnímu zhodnocení tragických událostí roku 1938.

☆ ☆ ☆

Na základě rozboru zachovaných dokumentů vojenské správy, na základě zkušeností z branných opatření čs. vlády a velení čs. armády v roce 1938 a zejména pak z analýzy všeobecné mobilizace v září 1938 lze prokázat, že ve třicátých letech a zvláště ve druhé polovině třicátých let bylo dosaženo nemalých úspěchů ve výstavbě československých branných sil. Na tento účel vynaložila vláda značné úsilí i obrovské finanční a materiální prostředky. Výzbrojní program armády, výstavba nových svazků a útvarů, jejich vybavení novou výzbrojí a technikou a výstavba pohraničních opevnění na československo-německých hranicích — to vše bylo v druhé polovině třicátých let nejrozsáhlejší státní investicí. Československý zbrojní průmysl umožňoval vybavit zvláště klasické druhy vojsk — pěchotu a dělostřelectvo — nejmodernější technikou a vý-

zbrojí. V tomto směru patřila československá armáda mezi nejlépe vybavené armády té doby. Rovněž úsilí skupiny generálů a důstojníků, soustředěných zejména v čs. generálním štábu, o překonání francouzské vojenské doktríny a o vybudování moderních ozbrojených sil přineslo své výsledky. Osvědčila se reorganizace (zřízení sborů a tříplukových divízií) i některá další opatření, přijatá ke zlepšení organizace armády. Zasluhou vcelku moderně pojaté koncepce výcviku a přípravy vojsk řadila se československá armáda k vrcholům tehdejšího vojenství a nejlépe připraveným armádám.

Přitom nelze zamlčet, že bojovou hodnotu československé armády snižovaly nedostatky, které vyplývaly ze samotné koncepce výstavby ozbrojených sil, jež byla závislá na francouzské vojenské doktríně. Závislost se nepodařilo překonat ani opo-

ziční skupině, která usilovala o modernizaci armády. Dosáhla sice významných, leč přece jen dílčích úspěchů při pokusech o překonání konzervativní francouzské školy a o přestavbu armády v novém duchu.

Jednou z nejdůležitějších sporných otázek byla strategická koncepce. Představitelé oficiální, profrancouzské školy zastávali teorii statické obrany státního území, a to výstavbou opevnění jako souvislého pásu pevností, budovaného v několika pásech. Naproti tomu představitelé opoziční skupiny vojenských odborníků byli zastánci dynamického, pohyblivého, manévrového způsobu vedení boje a prosazovali výstavbu letectva, tankových a mechanizovaných vojsk a celkovou motorizaci armády. To ovšem neznamená, že by tato skupina odmítala výstavbu opevnění vůbec. Odmítala jen výstavbu opevnění v přijatém pojetí, to znamená jako lineární pásmo opevnění s roztržštěním sil podél celých hranic republiky, což znemožňovalo získat byť jen relativní převahu sil na určitém úseku válčiště. Odpůrci „opevňovací strategie“ tvrdili, že toto pojetí je přímo hříchem proti samotnému duchu fortifikací, jejichž hlavní úlohou musí být ušetřit síly pro útok a manévr, které jediné mohou přinést rozhodující vítězství v boji. Došli proto k závěru, že by bylo účinnější a účelnější vytvořit skutečně opevněná pásma a přehradu na nejdůležitějších ohrožených směrech a použít vynaložené prostředky na motorizaci a mechanizaci armády, na lepší vybavení letectva, rychlých jednotek apod.

V této základní otázce zvítězil oficiální, profrancouzský směr, jehož nejvýraznějším představitelem byl generální inspektor čs. branných sil generál Syrový. V roce 1934 bylo zřízeno tzv. Ředitelství opevňovacích prací (ŘOP) v čele s generálem Husákem. Již v únoru 1935 byla zahájena výstavba prvního úseku opevnění v prostoru Ostrava — Orlické hory — Náchod, a to podle francouzských plánů a za přímého vedení francouzských odborníků. S plnou intenzitou byla výstavba opevnění zahájena v roce 1936. Původní plán počítal s výstavbou tří pásem opevnění — pásma lehkých opevnění, pásma těžkých opevnění a záchytného pásma. Vzhledem k finanční a materiální náročnosti tohoto projektu (ale i vzhledem k možnostem daným počtem obyvatelstva k postavení potřebného počtu divizí) bylo však postupně upuštěno od původního zámyslu, který vycházel z plánů francouzské Maginotovy linie.

Byla zpracována nová varianta, podle

níž měla výstavba opevnění probíhat ve třech etapách a se značným omezením výstavby pásma těžkých opevnění. První etapa měla být dokončena asi v roce 1941—1942 a měla zahrnovat předpokládaný program lehkého opevnění, z těžkého opevnění pak jen první postavení na severním válčišti, tj. v prostoru mezi Odrou a Labem a v prostoru tzv. předmostí Bratislavy. Druhá etapa měla probíhat v letech 1941—1945 a měla zahrnovat další program výstavby těžkých opevnění na jižním Slovensku, tzv. Pražskou čáru a úsek Olše — Jablunkov. Třetí etapa, s jejíž výstavbou se počítalo teprve po roce 1946, měla zahrnovat výstavbu těžkých opevnění na jižní Moravě a tzv. druhé postavení na severním válčišti, které hlavní štáb považoval za nejdůležitější a nejohroženější. (Od zahájení výstavby opevnění do 15. 2. 1938 bylo vybudováno 4370 objektů lehkého opevnění a 181 objektů těžkého opevnění — z toho 160 srubů a 21 tvrzí. Události roku 1938, zvláště pak „anšlus“ Rakouska, znamenaly podstatné urychlení obranných opatření československé vlády a československého velení i urychlení tempa výstavby pohraničních opevnění. V době od 15. 2. 1938 do vyhlášení mobilizace v září 1938 bylo vybudováno 5262 objektů lehkého opevnění a 84 objekty těžkého opevnění — z toho 67 srubů a 17 tvrzí.)

Naskytá se tedy otázka: Jaký byl skutečný význam československých opevnění? Domnívám se, že nelze brát v úvahu jen technická data jednotlivých pevností, odolnost betonu bunkrů, tvrzí, věží apod. Daleko významnější je operačně taktické hledisko. Československo mělo celkem 4111 km hranic. Z toho zhruba polovinu (po obsazení Rakouska) tvořily hranice s hitlerovským Německem a zbytek hranice s horthyovským Maďarskem a beckovským Polskem. Jen velmi krátký úsek hranic — asi 200 km — souvisel s Rumunskem, se kterým bylo Československo spojeno malodohodovými smlouvami. Už tento fakt dokazuje kritickou vojenskou situaci předmnichovského Československa. Další skutečností je, že opevnění nebyla dobudována a z velké části tvořila jen jednu linii lehkých opevnění. To znamená, že průlom na jednotlivých místech by otevřel útočníkovi cestu do zad ostatních front a přivodil by pád celého obranného systému. (Komparativním dokladem tohoto tvrzení je pád Maginotovy linie, kterou Němci při svém průlomu obešli z Belgie). Nepřítel mohl soustředit své síly na poměrně úzkých prostorech a tím si zajistit absolutní i relativní převahu sil. Po

průlom by šlo o boj ve volném terénu, k němuž československá armáda neměla dostatečně vybavené a připravené jednotky operační — manévrové armády. Lze tedy říci, že opevnění byla u nás přeceňována. Jejich význam byl přinejmenším problematický a vložených investic nebylo nejlépeji využito.

Výstavba opevnění měla vliv i na mírovou organizaci armády, na pojetí krytí hranic, na mobilizační opatření i na formulaci nástupových plánů. Opevnění (zvláště těžká) vyžadovala výstavbu speciálně organizovaných a vycvičených pevnostních útvarů — hraničářských pluků a praporů. V československé předmnichovské armádě bylo vybudováno celkem šest hraničářských pluků: Hlučín — 4 hp; Bruntál — 5 hp; Cervená Voda — 6 hp; Trutnov — 17 hp; Náchod — 18 hp; Kyšperk — 19 hp. Pro bratislavské předmostí byl postaven 50. hraničářský prapor v Bratislavě. K obsazení pohraničních pevností stálou posádkou se počítalo s vybudováním 42 hraničářských praporů, a to

— pro severní válečnické úsek Odry — Krkonoše 22 praporů, úsek Krkonoše — Labe 5 praporů, úsek Olše — Jablunkov 1 prapor, druhé postavení severního válečnické 1 prapor;

— pro západní válečnické úsek Ohře — Stříbro — Český Krumlov 7 praporů a tzv. Pražská čára 1 prapor;

— pro jižní válečnické úsek jižní Morava 3 prapory, úsek Slovensko 3 prapory.

Ve skutečnosti však do roku 1938 bylo postaveno pouze 23 hraničářských praporů.

Dalším důležitým opatřením bylo vydání nového předpisu o zajištění hranic, platného ode dne 15. 2. 1938. Předpis rozeznával tři stupně zajištění hranic:

— stálá opatření, tj. normální služba v pohraničí, bezpečnostní, celní a pohotovostní služba pevnostních útvarů (hraničářských pluků a praporů);

— ostraha hranic (O), tj. první stupeň zajištění hranic mírovými prostředky a silami armády;

— krytí hranic (K), tj. vrcholný stupeň zajištění hranic, kdy útvary a svazky byly doplněny na válečné počty.

Doplňovacím opatřením ke zvýšení odolnosti stálých opatření nebo ostrahy hranic bylo tzv. zajištění lehkých opevnění (ZLO). Bylo vybudováno 51 strážních praporů, které po zkušenostech z květnových vojenských opatření v roce 1938 měly být organizovány v tzv. ZLO pluky. K jejich vybudování však vzhledem k překot-

nému průběhu událostí na podzim roku 1938 již nedošlo. Ke složkám stálého zajištění hranic patřila i Stráž obrany státu (SOS), která byla zřízena vládním nařízením ze dne 23. 10. 1936 číslo 270 Sb. a byla organizována z příslušníků četnictva, policejních strážních sborů, obecní stráže bezpečnosti, příslušníků finanční stráž a vojenských osob. SOS byla vojensky organizována a vycvičena; její organickou jednotkou byl prapor SOS, jehož velitelem byl vždy důstojník vojska. SOS byla však podřízena ministerstvu vnitra a velitelé praporů příslušným přednostům politického úřadu (okresním hejtmánům).

Podle mobilizačních a nástupových plánů měly těžká opevnění hájit nejkvalitnější složky armády, nejlépe vycvičené jednotky prezenčně sloužícího mužstva a nejmladších ročníků zálohy, tzv. útvary skupiny „A“. Mobilizované útvary a svazky tvořily tzv. skupinu „B“ a měly plnit funkci operační — polní armády. V zářijové mobilizaci se vyvinula situace tak, že do 28. září byl československé síly na hranicích (to znamená složky skupiny „A“) připraveny bojovat, ale jednotky druhého sledu (složky skupiny „B“) nebyly zcela na určených místech. Svazky a útvary v systému zajištění hranic byly v plné pohotovosti, zatímco manévrovací polní armáda byla soustředěna v nástupových prostorech jen asi z 50 %. Útvaram a svazkům skupiny „B“ chyběli aktivní důstojníci, nebyl dostatek vycvičeného mužstva a poddůstojníků. V některých případech chyběla i část materiálu, zvláště dopravní prostředky. (To nebylo nejšťastnější a čs. armáda tím fakticky ztratila svou údernou sílu.)

Základní strategická koncepce ovlivňovala i nástupový plán. Jeho první varianty, zpracované v roce 1936, vycházely z předpokladu, že Československu hrozí nebezpečí jen ze strany hitlerovského Německa, popřípadě horthyovského Maďarska. Pošítalo se s neutralitou Polska a Rakouska. Nový nástupový plán, platný od 15. 7. 1938 (označený jako plán VII.), vycházel již z faktu „anšlusu“ Rakouska a s nebezpečím útoku i z tohoto směru. Ani tento plán však nepočítal s možností útoku ze strany Polska. Nástupový plán vycházel z předpokladu, že hitlerovské Německo vypoví válku napadne Československo s cílem využít překvapení a převahy sil (zvláště v letectvu a tankovém a mechanizovaném vojsku), aby rychle dosáhl konečného rozhodnutí. Správně předvídal, že německé operace by směřovaly k rozdělení prostoru Československa a jeho

ozbrojených sil. Německý útočný plán proti Československu, známý pod krycím názvem „Fall Grün“, skutečně počítal s kleškovým úderem dvou skupin armád, a to ze severu na směr Vratislav — Opava — Olomouc a z jihu na směr Vídeň — Břec-lav — Brno s cílem vynutit si rozhodnou bitvu v prostoru českých zemí. Naproti tomu cílem československých sil podle nástupového plánu VII. mělo být nedopustit toto rozdělení a udržet aspoň část státního území do příchodu spojenců. Podle zámyslu československého velení měla československá armáda přejít do strategické defenzivy, aby vážala co největší nepřátelské síly a získala čas k mobilizaci armád spojenců a k příchodu jejich vojsk — a to i za cenu ztráty části státního území. Zdůrazňují, že všechny varianty mobilizačních a nástupových plánů československých ozbrojených sil počítaly s tím, že Československo se bude bránit se spojenci, s vojsky aliance. V žádném případě a v žádném dokumentu se také nepočítalo s tím, že by se Československo mělo proti agresí hitlerovského Německa bránit izolovaně.

Podle mobilizačního a nástupového plánu měly být československé ozbrojené síly členěny do čtyř armád, které měly plnit v případě válečného konfliktu tyto úkoly:

1. armáda — (I. a II. sbor o 6 divizích a XI. a XII. hraniční pásmo s 5 hraničními oblastmi v síle divizí) zajistit mobilizaci, bránit Čechy na linii pohraničních opevnění, způsobit nepříteli co největší ztráty; při jeho převaze ustoupit na obrannou linii Vltavy a v krajním případě jej zastavit na Českomoravské vysočině;

2. armáda — (IV. sbor o 4 divizích a XIII. hraniční pásmo v síle 2 oblastí) udržet obranné pásmo na severních hraničních Moravy s hlavním úsilím na směr Opava — Olomouc — Brno a nedopustit obklíčení 1. armády ze severu;

4. armáda — (III., V., VI. a VIII. sbor o 7 divizích a XIV. hraniční pásmo o 2 oblastech) bránit se na linii pohraničního opevnění na jižních hraničních Moravy, pevně držet toto obranné pásmo s hlavním důrazem na směr Vídeň — Brno a nedopustit obklíčení 1. armády z jihu;

3. armáda — (VII. sbor o 3 divizích a XV. a XVI. hraniční pásmo o 4 oblastech) zajistit obranu Slovenska nezbytnými silami a nedopustit rozdělení vojsk na Moravě.

Zálohy hlavního velitele (v síle 5 divizí měly být umístěny na Českomoravské vysočině a v severozápadní části Slovenska).

V případě, že by se nepodařilo splnit tento zámysl a bylo by třeba dále ustupovat, pomyslel plán na konečnou obranu na toku Moravy, opřenou v hloubce o Malé a Bílé Karpaty, popřípadě o Javorníky. To mělo být nejzazším postavením, kde se předvíдалa houževnatá obrana až do zvratu válečných operací a přechodu k protiofenzívě v rámci manévru spojeneckých vojsk.

K nástupovému plánu bylo zpracováno několik variant. V záříjové mobilizaci roku 1938 byla přijata varianta XIII., zpracovaná pro případ, že by hitlerovské Německo usilovalo jen o násilné, vojenské obsazení pohraničních oblastí v českých zemích a ne o rozpoutání všeobecné evropské války. Pro tuto variantu se rozhodl tehdejší hlavní velitel generál Krejčí po rozboru situace a došlých zpravodajských relací. Jeho ocenění situace bylo zřejmě správné. To vyplývá z faktu, že hitlerovské Německo v září 1938 neprovedlo všeobecnou mobilizaci — a to ani tehdy, kdy Československo už mobilizovalo. Ani průběh československé mobilizace nebyl z německé strany rušen. Potvrzují to i svědectví hitlerovských generálů, kteří nepočítali v roce 1938 s rozpoutáním evropské války a konečnou to potvrzuje i závěr Hitlerových politických směrnic k útočnému plánu „Fall Grün“, kde se zdůrazňuje: „Avšak o podniknutí akce proti Československu rozhodnu teprve tehdy, až budu pevně přesvědčen, jako v případě okupace demilitarizovaného pásma a vstupu do Rakouska, že Francie se nedá na pochod a tudíž že také Anglie nebude intervenovat“.

—☆—

Bojovou hodnotu československé armády snižovaly i další nedostatky, vyplývající z koncepce výstavby armády. Především nedostatečná motorizace armády snižovala stupeň její pohotovosti za mobilizace. Zprávy o průběhu mobilizace uvádějí, že dokonce ani nízké plánované počty motorových vozidel nebyly kryty. Potřeba nákladních automobilů byla u sborů kryta asi z 50—70 %, u jednotek automobilního vojska dokonce pod 50 %. Evidenční vozidla byla ve velmi špatném technickém stavu; situaci zhoršovala různost typů a rozměrů vozidel apod. Existoval i citelný nedostatek řidičů, což bylo mimo jiné způsobeno i tím, že do funkce řidičů bylo vycvičeno mnoho mužstva německé národnosti. Mnozí z nich v mobilizaci vůbec nenastoupili a někteří zběhli v jejím průběhu. Projevily se nedostatky v zásobování pohonnými hmotami. Pracovníci automobilního vojska při hodnocení mobili-

zace došli k závěru, že motorizace československé armády byla na nedostatečném stupni. Vážné nedostatky se však projevíly i ve výstavbě jednotek obrany proti letectvu a tankům.

Negativní vliv na průběh mobilizace a na bojovou hodnotu mobilizované československé armády mělo i nepříznivé národnostní složení. Zvláště chování vojáků německé národnosti vzbuzovalo oprávněné obavy, že by v případě válečného konfliktu aktivně nebo pasivně pracovali proti branným opatřením státu. V mobilizaci nastoupilo jen asi 40 % záložníků německé národnosti.

Naproti tomu k nesporným aktivitám k hodnocení bojové hodnoty a vojenské připravenosti patří vysoký stupeň morálně politické jednoty československého lidu a předmnichovské armády, projevené odhodlání všemi prostředky a do všech důsledků bránit ohroženou republiku proti fašismu. V průběhu mobilizace nastupovali záložníci rychleji než předpokládal mobilizační plán, s velkým nadšením a obětavostí. Už k večeru dne 24. září byly u většiny útvarů prezentovány 3/4 povoláních záložníků. Průběh mobilizace byl všeobecně klidný a ukázněný, nálada mužstva i záložníků, stejně jako civilního obyvatelstva, byla velmi dobrá. Mobilizačním rozkazem bylo povoláno 18 ročníků první zálohy všech zbraní a služeb a část osob druhé zálohy (potřebných specialistů). Celkem bylo povoláno 1 250 000 osob, 36 000 evidenčních motorových vozidel (z toho však převzato pouze 24 000), dále 78 900 evidenčních koní a 32 000 párů selské vozy. Průběh mobilizace působil impozantně nejen u nás, ale měl vliv i na světové veřejné mínění. Toto nadšení lidu i armády nejlépe dokumentovalo vůli bránit republiku proti hitlerovskému vpádu. Vojáci a jejich velitelé zaslali prezidentu republiky a vládě dopisy, v nichž ujišťovali o svém odhodlání bránit celistvost a samostatnost republiky a žádali, aby prezident ani vláda v žádném případě nepřijali návrhy, které by znamenaly ústupky hitlerovskému Německu.

Proto je třeba se vyjádřit k otázce, jaké důvody vedly Beneše a československou vládu k přijetí mnichovského diktátu, ke kapitulaci. V mnohých vystoupeních účastníků tehdejších událostí i v některých názorech, které se objevovaly dříve a objevují se i v poslední době, se tvrdilo, že to byla beznadějná vojenská situace předmnichovského Československa, na kterou prý upozorňovali i vojenská odborníci. Fakta však svědčí o jiném. Je známo stanovisko tehdejšího hlavního velite-

le československých branných sil generála Krejčího, který vyzýval presidenta i vládu k neústupnosti, odvolával se na to, že armáda je zmobilizována a připravena zadržet útok Německa. Žádal, aby spojenci byli upozorněni, že máme dobře vyzbrojenou armádu s výbornou morálkou atd. Jeho svědectví potvrzuje, že při rozhodování o přijetí mnichovského diktátu sehrály hlavní úlohu politické důvody a vojenské aspekty se nebraly v úvahu. Rozhodně byla čs. armáda přinejmenším schopna zajistit ústavní řešení základní otázky, zda přijmout podmínky konference velmocí.

Navíc stále zůstává otevřená otázka, zda by Hitler již na podzim 1938 skutečně rozpoutal evropskou válku, kdyby Československo projevilo stejný stupeň odhodlání k obraně jako v květnu 1938. Nelze zapomínat na citovaný závěr Hitlerových směrnic k plánu „Fall Grün“, na fakt, že průběh československé mobilizace nebyl rušen a že Německo samo všeobecnou mobilizaci neprovedlo. (V době krize na podzim 1938 měla pozemní hitlerovská armáda 36 pěších divizí, 3 horské divize, 6 tankových divizí, 4 lehké divize, 4 motorizované divize, 1 jezdeckou brigádu, 1 tankovou brigádu. Zdůrazňuji, že šlo o mírové počty, kdežto mobilizační plán pro rok 1938 počítal s válečnými počty 71 divizí o celkovém počtu 3 343 476 osob.) Je však třeba vzít v úvahu i nesporné slabiny hitlerovské armády v roce 1938, na něž upozorňovali i nejvyšší armádní funkcionáři hitlerovského Německa. Snadné úspěchy nejen zlepšily vojenskostrategické postavení hitlerovského Německa, jeho výzbroj a ekonomický potenciál, ale v neposlední řadě znamenaly i posílení vnitropolitické podpory Hitlerovy expanzivní politiky a likvidaci i posledního odporu a zbytků opozice v Německu, včetně opozice v armádních kruzích.

Druhým závažným otázkou je otázka sovětské pomoci Československu v případě válečného konfliktu s hitlerovským Německem. Nejde tu opět o diplomatické aspekty pomoci, ale o ryze vojenské pohledy. Otevřena zůstává otázka průchodu sovětských vojsk Rumunskem (tato cesta nemohla být dostatečně efektivní) a zejména pak Polskem (jak známo, Polsko provádělo mobilizaci a obsadilo polsko-sovětské hranice a důrazně prohlásilo, že nikdy nepovolí průchod vojsk Rudé armády polským územím). Na otázky, zda sovětská vláda by byla ochotna pomoci Československu i za cenu válečného konfliktu s Polskem, za jakých podmínek apod., musí odpovědět sovětská historiografie.

Plukovník Ing. Augustin Procházka

K SYSTÉMU PŘÍPRAVY VOJSK

Hovoříme-li o přípravě ozbrojených sil, máme na mysli jejich přípravu na ozbrojený zápas v komplexu bojeschopnosti, včetně početního stavu, organizační mírové a mobilizační struktury, vyzbrojení, dislokace, obsahu, organizace a metod výchovy a výcviku jejich jednotlivých druhů vojsk.

Celý systém přípravy vojsk vychází ze zásad vojenské doktríny státu. Jeho nedílnou součástí je i výchovný a výcvikový proces vojsk. Účinnost řízení tohoto procesu, který je procesem dvoustranným, závisí na poznání jeho zákonitostí, na správném rozpoznání a včasném využívání celospolečenských přeměn a změn všech podmínek vědeckotechnické revoluce. Jejím vlivem nastává ve vojenství nová dělba práce, rozsáhlá diferenciacie vojenské činnosti, která ve spojení s kvalitativními změnami bojové techniky a výzbroje postupně nabývá charakter technicko-inženýrské činnosti.

Technické přezbrojování není a ani v budoucnu nebude rovnoměrné, ale bude probíhat evolučně, postupným nahrazováním dřívější techniky kvalitativně novou. Tím bude docházet ke dvěma fázím technického vybavování ozbrojených sil, což je základem dvou vrstev v organizační výstavbě a v systému přípravy vojsk.

Mírová činnost má převážně charakter učení — odborné, technické a politické přípravy. Avšak některé zbraňové systémy a režim některých jednotek orgánů velení se „stálou pohotovostí“ jsou blízko potřebám bojové činnosti. To se odráží nejen v organizační struktuře, ale i v organizaci výcviku.

Celý systém přípravy vojsk ovlivňuje výstavba armády. Bezprostřední vliv na systém bojové přípravy vojsk má zejména:

— soulad početního stavu armády s lidskými zdroji a výcvikovými možnostmi;

- soulad organizace, obsahu a metod s didaktickými zásadami, s technickými a učebně výcvikovými možnostmi;
- optimální poměr a sjednocení vojenské teorie a praxe;
- kádrové obsazení funkcí základních bojových celků pro obsluhu zbraní a techniky a jejich připravenost k vedení podřízených;
- soulad nezbytné metodické posloupnosti od výcviku jednotlivce až k přípravě bojových celků s požadavky bojové pohotovosti vojsk.

Zásadní vliv má naplněnost jednotek, útvarů a zařízení podle tabulek počtů, jak vojáky základní služby, tak i vojáky z povolání.

Bojová technika a zbraně mají z hlediska jejich obsluhy charakter „vázané činnosti funkce“, kde každý voják musí být na svém místě a s to plnit svou bojovou funkci. Jinak není možné sladit kolektiv základní obsluhy zbraně (bojové techniky), dochází k improvizaci a příprava jednotek ztrácí účel. Tento stav způsobuje organizační struktura jednotek, odvelování vojáků z bojových jednotek z jakýchkoliv příčin, čímž dochází u některých druhů vojsk k snížení početních stavů až na 50 %. Pak je bojová příprava jednotek deformována a má vliv i na kvalitu bojové přípravy celých útvarů.

Narušování metodické posloupnosti výcviku vede k deformacím výcvikového procesu. Ještě neskončila dokonalá příprava základních jednotek (do roty vto) a již probíhají cvičení větších bojových celků. To se odráží ve snaze urychlovat přípravu malých jednotek, což vede ke snížení kvality, k napjatosti plánů, v určitém období k zatíženosti vojáků a zvláště velitelského sboru.

Obsah, organizace a metody výcvikového procesu jsou úzce spjaty s bojovou pohotovostí vojsk.

Za základ kritérií a norem pro uvádění vojsk do bojové pohotovosti bereme možnost nenadálého napadení raketovými jadernými údery. Vojska musí být na takovém stupni bojové pohotovosti, aby byla schopna přejít v nejkratším čase z mírové činnosti k organizovanému plnění bojových úkolů.

K tomu jim však musíme vytvořit reálné podmínky. V současné době tomu brání zejména:

- neúplnost početních stavů a rámcování jednotek v útvech se „stálou bojovou pohotovostí“;
- snižování skutečných počtů jednotek odvelováním vojáků na nutné úkony spojené se životem vojsk;
- příprava příštích poddůstojníků a specialistů podle ČVO ve školách a kursech na úkor počtů jednotek často i mimo útvar;
- systém doplňování útvarů nováčky jednou v roce, čímž po odchodu mužstva 2. ročníků až do ukončení základního výcviku nastoupivších nováčků, tj. po dobu 3—4 i více měsíců se snižuje bojová pohotovost z hlediska vycvičenosti vojáků na 50 %;
- organizace strážní služby a střežení různých objektů, které jsou vzdáleny od kasáren a vyžadují zvláštní, poměrně silné strážní oddíly;
- struktura výcviku v jednom cyklu ročně od jednotlivce počínaje až po přípravu útvarů a svazků a s tím spojená nutnost cvičit jednotky, útvary (svazky) bez ohledu na normy stanovené pro danou kategorii pohotovosti;
- nedostatek cvičišť a zařízení pro výcvik malých jednotek v blízkosti ubytovacích prostorů. Nutnost cvičit jednotky a střelby převážně jen ve VVP, které jsou od posádek značně vzdáleny;
- odvelování vojáků k plnění nevýcvikových úkolů (výpomoc NH).

Specifickou stránkou přípravy vojsk je, že jí procházejí v podstatě dvě skupiny příslušníků armády. První skupinu tvoří vojáci z povolání, pro které platí soustava otevřeného vzdělání. Druhou skupinu tvoří vojáci a výcvikový proces jak po stránce obsahu, tak i co do délky trvání.

Výcvikový cyklus nelze ztotožňovat s dosavadními výcvikovými obdobími (podzimní, zimní, letní výcvikové období). Chápeme jej jako určitou, uzavřenou část výcviku, přičemž každý další výcvikový cyklus představuje vyšší kvalitu z hlediska obsahu přípravy vojsk. **První** by měl obsahovat základní vojenský výcvik jednotlivce, výcvik specialisty a přípravu jejich činnosti v malých jednotkách (v obsluhách, osádkách, v družstvech) k potřebám bojové pohotovosti. V **dalších** výcvikových cyklech půjde o zdokonalování a upevňování návyků vojáků v bojových celcích (v jednotkách, útvech) a tam, kde je to účelné, o přípravu na složitější funkce, jejíž výkon je podmíněn zvládnutím funkce jednoduché (nižší). Kromě toho by měl mít každý další cyklus jiný nadstavbový obsah přípravy jednotek, zejména v taktické a v takticko-odborné přípravě. Délka výcvikového cyklu závisí na jeho náplni (na obsahu a rozsahu výcvikových opatření), na intenzitě a kvalitě výchovy a výcviku a na náročnosti (složitosti) vojenských odborností (ČVO), pro které mají být vojáci připraveni. Jak ukazuje dosavadní průzkum, je třeba pro jednoduché funkce (ČVO) a sladění činnosti obsluh (osádek) nejméně 400–600 výcvikových hodin, tj. 4–6 měsíců, pro složitější 600–800 výcvikových hodin, tj. 6–8 měsíců výcviku.

Doplňování vojsk (nástupní termíny nováčků) ovlivňuje bojovou pohotovost i výcvikové cykly.

Více nástupních termínů nováčků vytváří lepší stav bojeschopnosti vojsk po odchodu těch vojáků do zálohy, kterým skončila základní služba. Z hlediska bojové pohotovosti je důležité, aby po odchodu vojáků do zálohy zůstalo u bojových útvarů maximální procento vojáků, kteří prodělali základní výcvik a jsou schopni plnit stanovenou funkci.

Vliv nástupních termínů na základní vycvičenost jednotek po odchodu vojáků základní služby do zálohy:

Počet nástupních termínů nováčků do základní služby během 24 měsíců	Délka výcvikového cyklu **)	Procento (%)	
		odcházejících vojáků do zálohy	zůstává naplněnost jednotek vycvičenými vojáky zákl. sl. *)
2 nástupní termíny (dosud v ČSLA)	12 měsíců	50 %	50 %
3 nástupní termíny	8 měsíců	34 %	66 %
4 nástupní termíny	6 měsíců	25 %	75 %
6 nástupních termínů	7 měsíců	17 %	83 %

Poznámka: *) Jde o přechodný stav naplněnosti jednotek do doby, než budou nováčci vycvičeni natolik, aby mohli plnit základní funkce za bojové pohotovosti (3–4 měsíce).

**) Výcvikovým cyklem rozumíme ucelenou část výcvikového procesu, ve kterém jsou vojáci cvičeni po nezbytně nutnou dobu, aby mohli po jeho zakončení zastávat určené jim funkce a plnit bojové úkoly v rámci jednotek.

Řešení nového, perspektivního systému přípravy vojsk, který by byl v souladu s nastupující vědeckotechnickou revolucí, s konkrétními našimi podmínkami a možnostmi, nutně vyvolává změny jak v obsahu a v metodách výchovného a výcvikového procesu, tak i v organizační struktuře vojsk.

Nabízí se několik alternativ. Každou musíme posoudit jak z hlediska vojenských doktrinárních zásad, tak z hlediska ekonomických a lidských možností našeho státu a se zřetelem k efektivnosti celého systému.

Útvary (svazky), které musí být v nejkratší době připraveny plnit úkoly za bojové pohotovosti, je nejvýhodnější doplňovat vojáky předem (v předstihu) vycvičenými v základní vojenské odbornosti (ČVO).

Tento systém vyžaduje cvičit vojáky základní služby — nováčky ve zvláštních výcvikových útvarech nebo ve výcvikových střediscích a po zakončení základního výcviku jimi doplňovat bojové útvary. Bojové útvary by v tomto případě měly neustále 100 % v podstatě připravených a plánovaných počtů vojáků základní služby.

Tato organizace výcvikového procesu i systému doplňování je však podmíněna organizační strukturou vojsk a rozsahem lidských zdrojů (počtem branců).

Vezmeme-li v úvahu, že počínaje rokem 1974 se snižuje kontingent branců v ČSSR v průměru o více než 20 tisíc ročně, pak tento systém, bez organizačních změn ozbrojených sil není prakticky realizovatelný a ani v tom případě, že by ve zvláštních výcvikových střediscích byli připravováni nad tabulkové počty pouze specialisté (poddůstojníci a vojáci určení pro náročné vojenské odbornosti = ČVO).

Kromě toho zřízení výcvikových středisek (útvárů) by vyžadovalo další zvýšení kádru vojáků z povolání, zvýšení počtů bojové techniky a výcvikových zařízení.

Další alternativou je členění vojsk na svazky (útvary) dvou kategorií:

1. s bojovou pohotovostí — „bojové“,
2. s mobilizační bojovou pohotovostí — „výcvikové“ — „školní“.

Ve výcvikových svazcích nebo útvarech by probíhala základní příprava poddůstojníků a vojáků specialistů (náročných vojenských odborností) v počtech potřebných pro bojové svazky (útvary) po dobu jednoho výcvikového cyklu (v trvání 6 až 8 měsíců). Výcvikové svazky (útvary) by v tom případě byly rámcované s nezbytným počtem kádru (vojáků z povolání i základní služby), vybavené potřebnou vojenskou technikou, zbraněmi a výcvikovými zařízeními, aby mohly plnit základní výchovné a výcvikové cíle a podle potřeby (za branné pohotovosti) se mobilizačně doplnit a rozvinout na bojové svazky (útvary).

U „bojových“ svazků (útvárů) by byl výcvik organizován do několika výcvikových cyklů v souladu s výcvikovým cyklem, jaký je u výcvikových svazků (útvárů).

Bojové svazky (útvary) by byly doplňovány

- nováčky určenými pro jednoduché, nenáročné funkce,
- poddůstojníky a specialisty po zakončení jejich přípravy u výcvikových svazků (útvárů).

Počet vojáků základní služby, kteří by byli připravováni ve výcvikových svazcích (útvarech) jako příští poddůstojníci a specialisté, by musel odpovídat počtům vojáků uvedených kategorií, kteří odcházejí v posledním cyklu u bojo-

vých útvarů do zálohy. V závislosti na počtech výcvikových cyklů by se ve výcvikových svazcích (útvarech) připravovalo v jednom výcvikovém cyklu cca 5—7 % až 9—15 % poddůstojníků a specialistů náročných funkcí.

Jsou dvě základní možnosti řešení:

První — mít výcvikový útvar nebo jednotku v rámci bojového svazku (útvary); druhá — mít výcvikové svazky (útvary) v rámci vojenského okruhu. V prvním případě je výhodou, že si svazek (útvar) připravuje příští poddůstojníky a specialisty sám a má možnost lepšího výběru lidí.

V druhém případě je možnost lepší koncentrace moderních výcvikových zařízení a jejich efektivního využívání.

I zde je nutné počítat s takovou organizační strukturou vojsk, která by odpovídala lidským i materiálním možnostem.

Bez zřetele na organizační změny bude účelné z hlediska bojové pohotovosti organizovat výcvik do 3—4 výcvikových cyklů během dvou let ve spojení se změnami nástupních termínů nováčků do základní služby.

Výcvik stále více ovlivňuje růst moderní a složité bojové techniky a zbraní v jednotkách. Tomuto trendu by měla odpovídat úroveň vědomostí a připravenost základních nejnižších velitelských kádří (velitelů nižších jednotek, osádek, obsluh a družstev), a to nejen z hlediska takticko-technického, ale i z hlediska pedagogického a psychologického.

Specifikou armády je, že tyto velitelské kádry v jednotkách jsou postaveny do mimořádně složité a náročné úlohy, ve které jsou na jedné straně „učiteli a vychovateli“ podřízených jim vojáků, a na druhé straně jsou sami v roli „žáků“. Vychováváný je sám přetvářen na vychovatele.

Z toho vyplývá, že sebeprogresivnější obsahová i organizační změna systému přípravy vojsk se může projevit v kvalitě výchovy a výcviku vojáků, budou-li nejnižší velitelské a náročné specializované funkce obsazeny politicky i odborně připravenými vojáky profesionály (z povolání a v další činné službě).

Protože jak velitelské funkce nižších jednotek (čet, obsluh, osádek), tak i náročné specializované funkce k obsluze zbraní a moderní bojové techniky vyžadují nejen odborné teoretické znalosti, ale dlouhodobou praxi, zřejmě zde bude nutné v budoucnu počítat s obsazováním těchto funkcí kádry se středním všeobecným a odborným vzděláním (praporčíky) a poddůstojníky v další činné službě (se závazkem na 5 nebo 10 let).

Nábor k výkonu těchto funkcí v armádě by měl být založen na hmotné i morální zainteresovanosti.

Úroveň kvality přípravy vojsk je závislá nejen na čase, ale i na výchovných a výcvikových metodách a na úrovni učebních výcvikových zařízení. Za současného stavu jsou ve výcviku disproporce mezi nezbytnou potřebou času na výchovu a výcvik vojáků (v průměru 960 výcvikových hodin ročně) a skutečným výcvikovým časem.

Na jedné straně přichází do vojsk stále složitější výzbroj a bojová technika, vyžadující více času k jejímu zvládnutí, na druhé straně se však snižují výcvikové možnosti z hlediska času (strážní služba, přesuny vojsk do VVP, ošetřování bojové techniky, odvelování vojsk na výpomoc a svépomocné akce v rámci armády, volné soboty atd.).

Potřeba času pro výcvik bude zřejmě narůstat. Dosavadní a perspektivní vývoj bojových prostředků ukazuje, že bojová technika bude vybavována účin-

nějšími zbraněmi, což bude požadovat mít speciální vojenské prostory ke střelbě a polnímu výcviku vojsk.

Bojové jednotky budou muset i v budoucnu odjíždět na určitou dobu, zejména na závěrečnou fázi výcviku, do vojenských výcvikových prostorů. Jde však o to, abychom vyloučili všechno, co odčerpává čas vyhrazený k výcviku a našli časové rezervy. Půjde o takovou racionalizaci výcviku, která skýtá největší efekt.

Základní podmínkou je,

- aby učební výcviková zařízení byla co nejbližší ubytovacímu prostoru vojsk a aby současně umožňovala efektivní výcvik,

- aby v ubytovacím prostoru byla moderní učební výcviková zařízení pro přípravu a takticko-technické zdokonalování (upevnění) návyků jednotlivce a obsluh zbraní a techniky,

- v blízkosti kasáren (posádek) mělo by být polní cvičiště pro taktický výcvik malých jednotek s možností používat soudobou techniku.

Účelné by bylo, aby ve VVP byla stále bojová technika, alespoň pro ostré střelby (např. určitý počet výcvikových tanků, bojových vozidel (OT) a jiných těžkých zbraní s nezbytnou jejich stálou obsluhou a zařízeními k ošetřování a opravám).

Nový systém výcviku bude vyžadovat změnit metodiku v přípravě jednotek do rot vto. Dosud převládá forma takticko-pořadových a taktických zaměstnání za řízení přímých velitelů, při níž se mají postupně procvičovat několika-násobným opakováním jednotlivé učební otázky samostatně a potom vcelku.

Praktický výcvik jednotek je nutné oprošťovat od prvků mechanického učení a nahradit metodou tvůrčího poznávání a aktivní činnosti velitelů a vojáků při bojovém výcviku.

Soudobým způsobům a prostředkům boje lépe odpovídá metoda taktických průpravných cvičení, kdy cvičí jednotky a jejich velitelé v takových bojových situacích, které se přibližují skutečnému boji, tj. kdy musí být brán zřetel na činnost nepřítele, byť i značkováného. Takovému výcviku jednotek musí odpovídat i taktická (takticko-průpravná) cvičiště se stabilními a přenosovými zařízeními znázorňujícími objekty soudobého bojiště. Z hlediska efektivního využití výcvikového prostoru je možné volit budování těchto taktických průpravných cvičišť na způsob bojových drah a prostorů k výcviku vševojskových a odborných jednotek speciálních druhů vojsk.

Budování učební výcvikové základny ve VVP máme zaměřit z hlediska dvou základních požadavků. Za prvé k ostrým střelbám ze všech druhů zbraní včetně letectva s potřebnou hloubkou a bezpečnostním prostorem. Za druhé k taktickým cvičením jednotek s bojovou střelbou za účasti posilových prostředků do praporu vto.

Protože zařízení takového prostoru budou automatizovaná, mechanizovaná a tudíž i značně nákladná, bude nutné při jejich výstavbě i udržování počítat se stálými specialisty a jednotkami.

Při organizaci výcviku máme na zřeteli tři kategorie vojáků:

- vojáky z povolání a v další činné službě,

- vojáky základní služby,

- vojáky v záloze, na které se vztahuje § 39 branného zákona č. 92/1949 Sb. o konání vojenských cvičení.

U vojáků z povolání a v další činné službě musí být z hlediska obsahu i forem jejich příprava zaměřena především na zdokonalování jejich vědomostí, rozšiřování praxe a návyků k velení a řízení vojsk v operacích a boji a k schopnostem organizovat a řídit výchovu a výcvik vojáků, jednotek (útvárů a svazků) v mírových podmínkách.

U vojáků základní služby jde zejména o přípravu jednotlivce a vojenských celků k plnění úkolů za bojové pohotovosti. U vojáků v záloze povolaných na cvičení o zdokonalování, upevňování návyků a přecvičování, aby byli schopni v případě branné pohotovosti plnit stanovené bojové úkoly v rámci svého mobilizačního zařazení.

Cílem výcviku je připravit jednotlivce nebo vojenský celek k plnění úkolů v určitém systému a naopak vzděláváním se má jednotlivec připravit k tomu, aby byl schopen zaujmout místo v jakémkoliv armádním systému. Obsah i rozsah látky pro vzdělávání, výchovu a pro výcvik má navazovat na předchozí stupeň úrovně znalosti vojáků a musí být úměrný požadavkům růstu kvality a možnostem.

Výcvik vojáka - jednotlivce a sladění obsluh zbraní a techniky (osádky, družstva) tvoří základ pro další přípravu bojových jednotek (celků). V této fázi výcviku mají přímý vliv na přípravu podřízených. V další fázi při výcviku jednotek jde především o sladění bojové činnosti v různých družích boje, zdokonalování a upevňování návyků vojáků v bojové činnosti.

Pro vojáka jako bojovníka a pro osádku (obsahu) bojové techniky a zbraní je fáze výcviku jednotek v podstatě stejnou opakovanou činností, ať probíhá v rámci čety, roty, praporu nebo ve vyšších bojových celcích. Rozdíl je pouze v tom, že při polním výcviku jednotek (do roty vto) mohou velitelé metodicky ovlivňovat výcvik, zatímco od praporu výše je potlačována příprava vojáků základní služby a více zaměřena na přípravu velitelů a štábů.

Z hlediska efektivního využití bojové techniky bude organizovat výcvik nikoliv postupně podle jednotek (příprava družstva, osádky, pak i čety a příprava roty), ale souběžným výcvikem a sladěním jednotek. Tzn. jednotlivce specialistu cvičit a zdokonalovat při výcviku osádky (obsluhy), družstva; necvičit odděleně po četách, ale přímo v rámci roty. Výjimka bude výcvik speciálních čet, který mají odlišný charakter. Půjde tedy převážně o tankové a motostřelecké jednotky a některé jednotky dělostřelectva a ženijního vojska. V tomto případě bude taktický (takticko-odborný) výcvik racionálnější, efektivnější z hlediska času a využití techniky a lépe odpovídá požadavkům urychlené přípravy jednotek k bojové pohotovosti.

Výcvik ve větších bojových celcích (pluk—svazek) se prakticky redukuje na taktické cvičení s vojsky, jejichž cílem je procvičit plnění bojových úkolů v součinnosti se všemi druhy vojsk, dosáhnout určitého bojového sladění a dát praxi velitelům a štábům organizovat a řídit bojovou činnost v útvarech a svazcích.

Taktická cvičení s vojsky na těchto stupních vyžadují dostatečnou hloubku a šířku výcvikového prostoru, nemají-li zkreslovat bojovou činnost vojsk omezováním pohybu v terénu. Při cvičeních s vojsky mimo VVP nutně dochází s ohledem na polní hospodářství k omezování bojové činnosti vojsk, a proto tato cvičení pro vlastní výcvik vojáků nemají podstatný užitek. Naopak často dochází ke zkreslování a ulehčování podmínek boje. Mají-li tato cvičení splňo-

vat svůj cíl, měla by být uskutečňována na plných počtech techniky a za účasti všech týlových (materiálních, technických a zdravotnických) zařízení.

Divizní a plukovní taktická cvičení na plných počtech bojové techniky a týlových zařízení je účelné organizovat jako zkušební, nebo dojde-li k podstatným změnám v kádrovém složení štábů těchto stupňů a chceme-li jim dát praxi při velení a řízení vojsk na skutečných počtech. Pro přípravu velitelů a štábů těchto stupňů jsou efektivnější několikastupňová VŠC s pojítky.

Integrovaný systém přípravy vojsk zahrnuje i oblast řízení, jejímž základem je plánování výcviku. Tento proces je složitou dynamickou soustavou, mající specifickou vertikální a horizontální strukturu vyplývající z charakteru a poslání armády.

Samotný obsah přípravy vojsk a zaměření výcviku musí být nezbytně centralizován, avšak při zachování úlohy a volného prostoru jednotlivým velitelským stupňům ve volbě metod a forem výchovy a výcviku.

Při plánování výcvikového procesu má své opodstatnění obecně platná zásada, že každý velitelský stupeň řeší jen ta opatření, která mu přísluší v rámci jeho působnosti, místa, úkoly a odpovědi v přípravě vojsk. Dodržování této zásady vylučuje, aby nadřízený stupeň velení zasahoval do organizace a metod přípravy podřízených vojsk obcházením níže podřízených stupňů a naopak poskytuje jim volný prostor pro rozvoj iniciativy, práva a odpovědnosti za stav připravenosti svěřených jim vojenských celků.

Základem pro vypracování výcvikových plánů je cílové a obsahové zaměření uvedené ve výcvikových rozkazech, směrnicích, v základnách, polních a bojových řádech, pro výcvik jednotlivce a jednotek tematika uvedená v programech bojové přípravy druhů vojsk, v ostatních vojenských předpisech nebo v odborných směrnicích nadřízených.

Příprava vojsk je nedílnou součástí výstavby armády. Je tedy spjata s dlouhodobými (perspektivními) plány a s prováděcími (ročními) plány výstavby. Výcvik ovlivňuje zejména zavádění kvalitativně nových bojových prostředků. Podstatou přípravy vojsk je formování vojáků a vojenských kolektivů určených k plnění vymezených úkolů při bojové činnosti. Z toho vyplývá požadavek, aby plány přípravy vojsk poskytovaly orgánům řídícím výcvik dostatečnou perspektivu a stabilitu naplánovaných výchovných a výcvikových opatření, a to v takovém rozsahu doby, která je úměrná úloze, pravomoci a odpovědnosti toho kterého stupně velení.

Ministerstvo národní obrany by mělo vypracovávat perspektivní (dlouhodobý) plán přípravy armády, včetně plánu operační, bojové a politické přípravy.

Za současné praxe, kdy jsou zpracovány pětileté plány výstavby, bude optimální, aby i na tuto dobu vydávalo cílové, základní výcvikové dokumenty — rozkaz ministra národní obrany pro přípravu vojsk.

V souladu s ročními prováděcími plány výstavby by vydávalo směrnice pro přípravu vojsk na příslušný rok (popřípadě i s výhledem na další rok).

Velitelství svazů by vydávala na základě těchto výcvikových dokumentů příslušné výcvikové rozkazy, směrnice a plány operační, bojové a politické přípravy na příští rok pro podřízené jim svazky, útvary a zařízení.

Svazky pak analogicky pro jim podřízené útvary.

Velitele a štáby útvarů v perspektivě pokládáme za hlavní organizátory výchovy a výcviku podřízených vojáků a jednotek. Aby měli možnost život vojsk organizovat, všestranně zabezpečit a řídit podle konkrétních podmínek, nej-

racionálněji a nejefektivněji, musí být oprávnění rozhodovat o organizaci, o rozpočtu času a o volbě metod výchovy a výcviku.

Plán bojové a politické přípravy pluku by měl zahrnovat celý výcvikový rok. Jestliže jeho struktura bude pozůstat z výcvikových cyklů, v tom případě by měl plán zahrnovat jeden nebo dva výcvikové cykly, podle toho bude jejich délka trvání.

Prapory (oddíly) by pak vypracovávaly plány na jeden výcvikový cyklus po měsících.

K ulehčení práce velitelům rot (baterií) ve svazku praporu (oddílu) bude účelné, aby rozvrhy zaměstnání rot (baterií) vypracovávaly na měsíc štáby praporů (oddílů) s vyčleněním času pro obsahové naplánování vlastních opatření ze strany velitelů rot (baterií).

K tomu vede i skutečnost, že velitel roty (baterie) ve svazu je za současné situace nucen respektovat opatření stanovená nadřízeným velitelem (využívání bojové techniky, učeben, cvičišť, opatření ve strážní službě apod.), musí respektovat i tematický plán nadřízeného. Forma zaměstnání rot by měla být podstatně zjednodušena.

Při rozdělení výcviku na výcvikové cykly bude možné vypracovat centrálně typový program na každý výcvikový cyklus pro každý druh vojska. Tento by obsahoval tematiku a orientační potřebu času po předmětech na základě požadavků metodické posloupnosti výcviku a potřeb bojové pohotovosti od výcviku jednotlivce do roty vto.

Typový program by v tom případě byl metodickým návodem a ulehčoval by plánování a práci velitelů jednotek při konkrétní jejich přípravě na řízení zaměstnání.

Jednou ze základních podmínek pro plynulost výchovného a výcvikového procesu je zajištění relativní stability rozvrhů zaměstnání jednotek. K tomu je nutné bezpodmínečně respektovat skutečnost, že při regulaci a usměrňování výcviku musí jednotlivé stupně velení zajistit relativní stabilitu výcvikových plánů praporů a tím i rot. Proto usměrňující pokyny je třeba jim vydávat před zpracováním plánů na výcvikový cyklus a jen ve zcela nezbytných a naléhavých případech nejpозději do doby, než začnou zpracovávat rozvrhy zaměstnání rot na příští měsíc.

ROZVOJ VZDUŠNÝCH POHYBOVÝCH SYSTÉMŮ

V článku poukáží na rozvoj operačních a taktických pohybových systémů v ČSSR.

Minulé období poznamenalo i výstavbu naší armády neujasněností a deformací vojenské politiky a branného systému našeho státu. Namísto formulování vlastních státních zájmů ČSSR v oblasti vojenství jsme přejímali úkoly od Spojeného velení Varšavské smlouvy, jakožto základní závaznou direktivu naší vlastní vojenské politiky a rozvíjeli jsme samostatnou činnost pouze v rámci této direktivy. Bylo to tedy do jisté míry období neexistence československé vojenské doktríny. Poznali jsme, jaké škody naší armádě udělalo např. nesamostatné a jednostranné zhodnocení situace a orientace na pouze jednu možnou variantu ozbrojeného konfliktu — globální válku. V důsledku toho jsme omezovali určité druhy vojsk a jednotky, které se ukazují jako důležité, hodnotíme-li možný charakter ozbrojeného konfliktu v Evropě reálně.

I při řešení otázek vzdušných pohybových systémů v taktickém i operačním měřítku musíme tedy přihlížet k analýze alternativ evropského vývoje a jeho reálného ocenění v příštích 10 — 15 letech. Výsledkem bude pak vyvážený branný systém a to jak ve smyslu **vnějším** (zabránit disproporcím mezi výstavbou branného systému a ostatními oblastmi společenského života, tj. sladit jej s ekonomickými, politickými, lidskými a jinými možnostmi), tak i ve smyslu **vnitřním** (zabránit disproporcím mezi nároky na kvalitu a kvantitu tohoto branného systému). Obojí vyžaduje plně respektovat vlastní československé specifické podmínky vnitřní i vnější.

Z vnějších podmínek jsou významné zejména dva faktory:

- charakter možného konfliktu, na němž se může ČSSR podílet vzhledem ke svému geografickému postavení,
- úloha plynoucí z postavení ČSSR ve Varšavské smlouvě.

Při řešení rozvoje vzdušných operačních a taktických pohybových systémů, který může být realizován jen přes technické zabezpečení tohoto systému, vycházíme z vypracované nové koncepce výstavby ČSLA, která musí maximálně objektivně odpovídat politickým, vojenským, technickým a ekonomickým podmínkám tak, jak stanoví akční program ČSLA.

Rozpornost a napjatost problémů uvnitř armády i ve vztahu armády a společnosti vyžaduje, aby se rozpracování akčního programu neomezovalo jen na řešení jednotlivých dílčích problémů, i když jistě citlivých. Jedním z nich je i řešení rozporu mezi palbou a pohybem, který je vlastně úhelným kamenem našeho úkolu.

Zkušenosti minulých let přesvědčivě ukazují, že všechny pokusy řešit věci nekonceptně končily víceméně nezdarem a vyvolávaly stále nové a složitější problémy. Tím byl v minulosti poznamenán i vojenskotechnický rozvoj naší armády, který by měl být důležitým základem pro technickou bázi řešeného úkolu.

I rozvoj vzdušných operačních a taktických pohybových systémů musíme proto řešit s perspektivou nejméně 10 — 15ti let, protože od zahájení vývoje techniky přes výrobní realizaci a zavedení do výzbroje uplyne minimálně doba 5 — 6 let.

V hypotézách rozvoje pohybových vzdušných systémů musíme přihlížet ke zdrojům, které jsou vždy limitujícím činitelem řešení otázek obrany. **Při volbě realizačních plánů je nutné vycházet z tvořící se doktríny ČSSR, která musí brát v úvahu nové vnější faktory, jako jsou např.**

- zahraničně politická orientace ČSSR určující místo čs. státu v boji dvou systémů i základní vztahy k hlavním subjektům evropské a světové politiky,
- strategické postavení ČSSR v politicky nejexponovanější části Evropy,
- evropský a světový poměr sil,
- celoevropský vývoj a alternativy jeho možného vyústění,
- politika a strategie potencionálních protivníků,
- vnitřní faktory, jakými jsou politická situace v zemi, její ekonomické možnosti, dosavadní úroveň branného systému státu, úroveň připravenosti čs. ozbrojených sil atd.

VOJENSKÉ FAKTORY PŮSOBÍCÍ NA VÝSTAVBU VOJSKOVÉHO LETECTVA ČSLA

Každé zkoumání vývoje organizace, způsobu bojové činnosti a přípravy ozbrojených sil musí začít otázkou, jak bude vypadat nepřítel za 10 — 15 let a v jakých podmínkách se s ním střetneme.

Podle zavádění výzbroje do pozemních vojsk můžeme vzít za základ, že se síly nepřítele nebudou v nejbližších patnácti letech nějak principiálně měnit — ani v druhu ani v síle. V úvahu musíme brát však především jaderné zbraně. Budou-li použity, může jejich účinek překonat každé naše očekávání a význam ostatních sil i zbraní pak ustoupí do pozadí. Do popředí nastoupí jiné možnosti, které tak nebudou vázány na množství jako spíše na schopnost být na potřebném místě v potřebném čase s potřebným množstvím sil a prostředků k řešení diametrálních úkolů, které nelze vůbec předvídat.

Je proto zřejmé, že základním východiskem naší vojenské doktríny bude vyrovnání vlastních a koaličních zájmů. Základní cestou bude přezkoumat skutečný stav bojeschopnosti naší armády v různých variantách z hlediska dynamiky

politických potřeb a ekonomických možností státu. Jde tedy především o problémy politické a doktrínální v konfrontaci s realitou a ne jak tomu bylo dříve o problémy taktickooperační a organizační, které vyplývají v hlavní míře z operačního úkolu naší armády v rámci koalice.

Rozvoj vzdušné operační a taktické pohyblivosti naší armády spadá právě do období, kdy se budou tyto základní otázky zkoumat. Výsledky práce na vojenské doktríně pak budou také zavazujícími pro řešení tohoto problému.

Proto bude nejreálnější zkoumat tento problém z obecně teoretických hledisek vojenské vědy a pro realizaci závěrů naznačit cesty zkoumání limitujících činitelů (finanční prostředky, průmyslové možnosti atd.).

Ať již se jedná o válku lokální nebo světovou, musíme počítat se stále větší činností mechanizovaných jednotek silně podporovaných letectvem. V časovém limitu 1970—1980 se dá předpokládat, že mechanizované pozemní armády všech moderních armád budou ve své bojové hodnotě přibližně stejné. Vývoj tanků i obrněných transportérů jde přibližně stejným směrem a tyto bojové prostředky se sobě podobají nejen vnějškově, ale i kvalitou. Mezi hlavními kritérii této bojové techniky „palebnou silou, pohyblivostí, ochranou“ budou pravděpodobně jen malé rozdíly. Bude zřejmě záležet více na vhodném použití této vyrovnané techniky při dokonalém systému velení (spočívajícím na dokonalé informaci), jak tomu nasvědčuje i výsledek ozbrojeného konfliktu mezi Izraelem a arabskými zeměmi v červnu 1967.

Zde se ukázalo, že i v budoucnosti při ozbrojeném konfliktu vedeném klasickými zbraněmi budou často vznikat situace, které značně omezí pohyblivost mechanizovaných jednotek. Nemusí to být jen při bojové činnosti s atomovými zbraněmi, kdy mohou být vytvářena pásma zničení. Zkušenost ukázala, že i klasickými palebnými prostředky, vhodně používanými, jsou vytvářeny situace, kdy v určitém časovém úseku je možné zcela zabránit pohybu mechanizovaných a motorizovaných jednotek nebo tento pohyb ochromit.

Ukazuje se, že rovnováha mezi palbou a pohybem je stále narušována vhodně použitou palbou (i klasickou) v neprospěch pohybu. Západní divize má palebnou hodnotu sice pětikrát větší než její předchůdkyně ve druhé světové válce, avšak pohyblivost této divize se zvýšila pouze o 25 %.¹⁾

Mezitím technický vývoj ukázal na další možnosti zvýšení pohyblivosti pozemních vojsk — zasazovat pěchotu vzduchem.

Na začátku se používalo speciálně vycvičené výsadkové vojsko, později pak technický vývoj (vrtulníky) dal možnost přepravovat pěchotu vzduchem bez speciální přípravy. Tento krok (zasazovat pěchotu pomocí vrtulníků) byl udělán ve všech moderních armádách světa a může být nazván skutečně pouze prvním krokem. Již válečné zkušenosti z druhé světové války (speciální výsadková vojska) i z poválečného období (kdy pěchota byla přepravována vrtulníky) ukázaly, že **vzduchem přepravené jednotky byly v pozemním boji vždy slabé.**

Úderná síla pěšky útočících jednotek (to platí skoro pro všechny jednotky přepravované vzduchem) má takovou hodnotu, jakou palbou je podporována. Úderná síla je ale snížena o možnost využít výsledků palby rychlým pohybem, který je omezen pouze na fyzickou sílu vysazených vojsk nebo ukořistěnou techniku. Při bojové činnosti jsou však vysazené jednotky vystaveny aktivnímu působení vysoce mechanizovaného nepřítele, což jím nedává naději na dlouhodobou a hlavně účelovou bojovou činnost.

1) Mjr. K. H. Röper: „Vzdušná pohyblivost pozemních vojsk: idea, iluze nebo budoucí koncepce? Kampftruppen, prosinec 1966, str. 179—182.

Charakteristickými zvláštnostmi bojové činnosti vzduchem přepravených jednotek v týlu nepřítele bude:

- izolovaná činnost od hlavních sil, které často nemohou vysazené jednotky efektivně podporovat;
- čas pro organizaci velení a vedení bojové činnosti po vysazení je značně omezený;
- zesílení a dodatečné zásobování materiálními prostředky je často vyloučeno;
- činnost v týlu nepřítele probíhá v napjaté a často se měnící situaci vyžadující podporu letectvem;
- pokud vzduchem přepravená vojska nemají vlastní jaderné raketové prostředky, je nutná těsná součinnost s jadernými raketovými prostředky hlavních sil;
- použití vzduchem přepravených jednotek vyvolává nejen potřebné množství přepravních prostředků, ale i jiných prostředků pro jejich zabezpečení (stíhací ochrana, letecká podpora atd.).

Pozemní vojska přepravená vzdušnou cestou do týlu nepřítele proto musí mít dostatečnou **palebnou sílu, údernou sílu, pohyblivost, pružné velení, materiální, technické a zdravotnické zabezpečení.**

Zvyšování vzdušné pohyblivosti je tedy nekonečným řešením různých faktorů, které začíná i končí vojákem, nebo začíná i končí týlovým zabezpečením. Ukazuje se, že pod pojmem vzdušná přeprava je nutné chápat vzdušnou přepravu **celých jednotek nebo útvarů**, které musí být pro ni svojí organizací i vybavením přizpůsobeny.

Světový trend dokazuje, že je již překonán vývoj od dopravního vrtulníku k „ozbrojeným vrtulníkům“. Nyní již probíhá další etapa vývoje „bojových vrtulníků“, kterými začíná druhá generace těchto vzdušných prostředků, jimiž se podstatně zvyšuje i technizace v samotném vojskovém letectvu. **A technizace znamená skoro vždy specializaci. Proto bude docházet zřejmě stále více k diferenciaci i uvnitř vojskového letectva.**

Bojová hodnota vzduchem přepraveného útvaru nebo jednotky bude tím větší, čím více bude přizpůsobena její organizace, výzbroj a způsob bojové činnosti zvláštním podmínkám, tzn. dojde-li i v těchto zvláštních podmínkách po vysazení k těsnému spojení palby a pohybu.

V současné době je zatím rozsáhlá činnost pozemních vojsk přepravovaných vzduchem brzděna nejen nedostatkem vhodných vzdušných dopravních prostředků, ale i malým přizpůsobením pozemních vojsk k dopravě vzduchem, aby měly stejnou nebo větší bojovou hodnotu po vysazení.

Řešení tohoto problému závisí na:

- vhodném vzdušném dopravním a bojovém prostředku,
- cílevědomém vývoji zbraní a jiné techniky, vhodné pro přepravu vzduchem a jejím zavedení do organizace pozemních vojsk,
- na možnostech nepřítele zabránit přepravě vojsk vzduchem a na možnostech takto přepravená vojska likvidovat při jejich bojové činnosti,
- na geografických podmínkách, ve kterých dojde k vysazení a použití vzduchem přepravených vojsk.

Pohyblivý způsob vedení bojové činnosti zvýšil význam hloubky bojiště. Nutnost rozptylovat síly dovoluje soustřeďovat síly jen na nejkratší čas a nutí „žít“ bojovou činností z hloubky.

Půjde také o to, napadat nepřítele i v hloubce — a to jak v útoku, tak i v obraně. Vlastní týl protivníka (v operačním i taktickém měřítku) patří nyní k bojišti od zahájení ozbrojeného střetnutí.

Ukazuje se, že je nejvyšší čas zkoumat a postavit novou organizaci pozemních vojsk s použitím vzdušných dopravních prostředků, které vytváří možnosti pro zcela nové organizační formy. Bude zřejmě nutné budovat novou organizaci pozemních vojsk, která by dala velení na taktickém i taktickooperačním stupni možnost řešit takové úkoly, které budou mít svým významem rozhodující vliv na splnění operačních cílů. Takové jednotky by dávaly možnost:

- dostat se ze ztrnulosti při vynucené stabilizaci situace na bojišti,
- vnutit nepříteli svoji vůli účelným rozptýlením sestavy nejen do hloubky vlastní sestavy, ale i do hloubky sestavy nepřítelů,
- do rozhodujících fází bojové činnosti nastoupit s překvapením a s jednotkou vysoce bojeschopnou,
- předstihujícím úderem a vertikálním obchvatem obsadit nepřátelské území,
- při obklíčení vlastních sil, nebo při jejich odtržení od hlavních sil, zesilovat tyto jednotky údernou silou,
- vytvořit si podmínky pro rychlé ničení nepřátelských sil přepravených do našeho týlu vzdušnou cestou.

Z hlediska plnění úkolů na bojišti se ukazuje, že vzdušné prostředky k zabezpečení činnosti pozemního vojska se diferencují na čtyři hlavní skupiny:

1. **Spojení** — k zabezpečení velení na rozsáhlém prostoru bojiště a při rychlých změnách situace; k získání potřebných zpráv k optimálnímu rozhodování a k případnému osobnímu styku s nadřízeným i podřízeným velitelem a štábem.

2. **Pozorování a průzkum** — v rozsahu taktických a operačních potřeb v předfrontovém pásmu, které dosud náleželo průzkumnému letectvu; k řízení paleb dělostřelectva a raketového vojska; k průzkumu operačního území a situace vlastních vojsk.

3. **Bojová činnost** — prostředků vojskového letectva bude postupně narůstat. Jejich využití půjde přes zásahy proti tankům nepřítele až k přímé palebné podpoře pozemních vojsk v taktickém dosahu a k podpoře vzduchem přepravených vojsk.

4. **Vzdušná doprava** — jejímž cílem je zvýšit pohyblivost pozemních vojsk, v taktickém rozsahu, zatímco pohyblivost v operačním měřítku ponechat na dopravním a dopravně výsadečném letectvu Spojeného velení. Přepravu pozemních jednotek ve velikosti roty až praporu zabezpečovat vojskovým letectvem. K jeho úkolům by patřilo i zásobování a zesilování pozemních jednotek bojujících odtrženě od hlavních sil a odsun raněných vzduchem.

Těmto úkolům by měla odpovídat i organizace vojskového letectva. Zásadou by mělo být, aby zásah vojskového letectva ve prospěch bojujících jednotek, útvarů a svazků byl co nejrychlejší.

Podle rychlosti a doletu vrtulníků se dá učinit závěr, že neefektivnější využití vrtulníků je na vzdálenost kolem 50 km. Tato vzdálenost je neoptimálnější pro okamžité reagování na vzniklou situaci pomocí vrtulníků, protože ji může vrtulník překonat cca za 20–30 minut, zatím co pozemními přepravními prostředky by přesun trval kolem 2–3 hodin. Při této kalkulaci nevycházím

z předpokladů, že by byl přesun po zemi zcela nemožný, ale v případě rozrušeného prostoru na tom nebo onom směru by se dal tento prostor obejít.

Počítáme-li i zpětný let, bude tudíž nejefektivnější využití vrtulníků v rozmezí 50 — 100 km. Při horní hranici se však musí počítat u současných vrtulníků s doplňováním pohonných hmot.

Vzhledem k tomu, že letecké přepravní prostředky jsou velmi náročným materiálem na udržování, je nutné vycházet při jejich organizačním členění i z rozboru efektivity vydělení do menších organizačních celků a jejich decentralizace. Decentralizace přináší výhody pro rychlé využití vojenského letectva. Má však i řadu nevýhod zvláště v mnohonásobné potřebě zabezpečovacího personálu i materiálu. Je třeba proto najít nejefektivnější rozdělení vojenského letectva do organických celků.

Je-li vojenského letectva zatím nedostatek, musí v organizačním začlenění nastoupit vhodné sklonění centralizace a decentralizace podle všech zásad teorie organizace. Bude proto nutné i v naší armádě přehodnotit současné organické začlenění vojenského letectva a vrtulníků do pozemního vojska a letectva. Všechna vojenská hlediska rozhodně odporují stávajícímu začlenění vrtulníkůvých útvarů do dopravní letecké divize frontu, stejně jako přílišné decentralizaci vrtulníkových jednotek o počtu kolem pěti vrtulníků až do divizí. Při postupné realizaci opatření ke zvýšení vzdušné a operační taktické pohyblivosti naší armády bude třeba řešit jak organizační začlenění vrtulníků v naší armádě, tak i účelnost speciálního výsadkového svazku.

Při vzdušné přepravě vojsk k řešení bojového úkolu (ať již na území protivníka nebo vlastním) **musí** být zásadním kritériem, aby tato vojska byla po vysazení skutečně boj schopná a připravená řešit aktivní (ale nakonec i pasivní) úkoly s dostatečnou palebnou i údernou silou, zabezpečenou dostatečnou pohyblivostí. To ovšem vyžaduje a současně otevírá možnosti pro nové organizační formy. Úkoly a vývojové možnosti letecké techniky nutí postavit jednotku smíšených zbraní rušící nevýhody, které neustále provázely vzduchem přepravené jednotky a dělaly je slabými.

Má-li **taková jednotka** plnit skutečně samostatný bojový úkol v taktickém rámci, **má mít:**

1. Vzduchem pohyblivé jednotky nejméně **ve velikosti praporu**. Menší jednotka bude odsouzena bojovat pasivně, záškodnickými formami a to znamená krýt se za výhody terénu, proti vysoce mechanizovanému nepříteli.

2. Takový **počet a takovou kvalitu vzdušných dopravních prostředků**, které zabezpečí vzdušnou přepravu této jednotky. Větší vzdušnou pohyblivost pozemních vojsk uskutečnit jen těmi prostředky, které naší armádě může poskytnout současný technický vývoj. Protože nejsme v této otázce soběstačními, je třeba vycházet z předpokládaného vývoje prostředků, které budou naší armádě k dispozici. Ve světovém měřítku na Západě vrtulníky překonaly svoji první vývojovou fázi (kdy byly určeny pouze pro přepravu). Pokud je mi ale známo, není tomu tak a ani v dohledné budoucnosti nebude v Sovětském svazu, který nás těmito vzdušnými dopravními prostředky zabezpečuje.

3. **Bojové vzdušné prostředky** s možností chránit vzdušnou přepravu jak proti vzdušným, tak proti pozemním cílům, které také mohou plně zabezpečit palebnou a vysoce pohyblivou podporu bojové činnosti vzduchem přepravené jednotky.

4. Vzdušné prostředky k zabezpečení **průzkumu, pozorování a velení** v prostoru bojové činnosti vzduchem přepravené pozemní jednotky.

Jestliže však nebude moci být splněna první a druhá podmínka (to znamená přepravit vzduchem jednotku vybavenou dostatečnou palebnou, údernou silou i pohyblivostí a bude nucena bojovat pěšky), potom bude nutné tento nedostatek palebné síly nahradit vysoce účinným vzdušným palebným systémem, který by dal pěšky bojující pěchotě požadovanou palebnou sílu proti pěším, obrněným a tankovým jednotkám nepřítele.

Řešení otázek vzdušné pohyblivosti vyžaduje proto komplexní pohled a nelze vidět pouze vzdušnou přepravu vojsk. Nejen vojskové letectvo, ale i pozemní vojsko může operovat tenkrát, jestliže má dostatečnou ochranu a pomoc ostatního letectva. Pro splnění svých úkolů potřebuje pozemní vojsko podporu letectva v oblasti průzkumu a vybojování nadvlády ve vzduchu v prostoru použití vojskového letectva.

Dokud bude použití vojskového letectva vázáno na splnění těchto úkolů frontovým letectvem, do té doby bude problematická výhoda vojskového letectva, která je právě v jeho neprodleném zásahu na bojišti. Bude-li naopak použití vojskového letectva podmíněno vyžádáním u nadřízených, znamená to ztrátu té výhody vojskového letectva, která je právě v jeho bezprostředním zásahu po vzniku potřeby na bojišti.

Vzdušnou pohyblivost pozemních vojsk je proto třeba chápat jako integraci vzdušných prostředků všech typů (nenáročných na startovací a přistávací plochy) do pozemních vojsk. Nevidět vzdušnou pohyblivost pouze v zavedení dopravních vrtulníků.

Dokud nebudeme takto chápat a organizovat vojskové letectvo, bude stále hrát pomocnou úlohu, kterou můžeme přirovnat k úloze automobilní techniky v období motorizace armád během první světové války a krátce po ní.

TECHNICKÉ A EKONOMICKÉ FAKTORY PŮSOBÍCÍ NA VÝSTAVBU VOJSKOVÉHO LETECTVA

Při zavádění nové techniky do armád hrají významnou úlohu i omezující hlediska, která je třeba brát v úvahu v určitém rozsahu i při vytváření hypotéz použití nové techniky a jejího vlivu na vedení ozbrojeného zápasu. **Zvláště v podmínkách ČSSR při současné (a zřejmě i v dosti perspektivním výhledu) naší hospodářské situaci nabývají na významu limitující ekonomická hlediska.**

Z těchto pohledů budeme uvažovat o nejúčelnějším a nejhospodárnějším využití prostředků, které bude vyžadovat nová progresivní technika a správné zvážení možností zabezpečení armády touto novou technikou (nákupem, licenční výrobou, vlastním vývojem). Přitom ale je nutné výrazně odlišit zabezpečení potřeb:

- a) okamžitých,
- b) perspektivních na 10 — 15 let,
- c) výhledových.

Nejobtížnější je stanovení vlastní funkční (užité) hodnoty nové techniky, která má zabezpečit vzdušnou pohyblivost v taktickém i operačním měřítku. Jde o to správně stanovit, jak nová vzdušná dopravní technika přispěje:

- k ničení nepřítele,
- k zabezpečení bojové činnosti vlastních sil,
- k usnadnění a zpřesnění velení.

Co je však zvláště důležité při řešení otázek vzdušné pohyblivosti a začleňování vzdušné dopravní techniky (což nebylo vždy bráno v úvahu), že se nesmí opomíjet **rozdíly mezi bojovou praxí** (danou skutečnými podmínkami možného ozbrojeného zápasu) a **představou** (odvozenou z podmínek vytvářených pro tuto praxi již v míru).

V armádách Varšavské smlouvy má mohutné vzdušné výsadkové svazky pouze Sovětská armáda, která má také odpovídající vzdušné dopravní prostředky — letouny An-12 a An-22. Mohutným a dobře vycvičeným vzdušně výsadkovým svazkem pro operační vertikální obchvat je dále polská vzdušná výsadková divize, jejíž přepravu budou zabezpečovat sovětské dopravně výsadkové letecké svazky.

Při rozpracování vojenské doktríny ČSSR bude jistě přehodnocena i úloha a možnosti naší armády v rámci Varšavské smlouvy.

Dílčí závěry pro čsl. armádu.

Postavení našeho státu a úloha čs. armády v první operaci počátečního období války nutí k tomu, abychom měli již pro počátek ozbrojeného střetnutí připraveny vzdušné výsadky. Naše vojenské i ekonomické možnosti, centralizace vzdušných dopravních prostředků Hlavního velení, požadavky jejich efektivního využívání v POV a v neposlední řadě technické parametry nových vzdušných dopravních prostředků Sovětského svazu (An-12, An-22, Mi-6, Mi-8, Mi-10 apod.) i terén na našem směru, nutí k tomu, abychom prověřili realnost **orientace na speciální výsadkový svazek** k operačnímu použití.

Světový vývoj sice ukazuje, že padákové výsadky se budou dále používat, přesto však bude třeba v našich podmínkách přehodnotit použití těchto speciálních výsadkových jednotek k plnění úkolů **předsunutých prvků** bojové a operační sestavy pozemních vojsk jak se jich dosud používalo. Význam padákových výsadků se bude přesunovat do oblasti **zabezpečování** bojových úkolů pozemních vojsk přepravovaných vzduchem, které budou v týlu nepřítel vyřazovány přistávacím způsobem. Padákových výsadků se bude zřejmě také stále více využívat k plnění diverzních a průzkumných úkolů.

Podle toho, jak se budou zvyšovat možnosti vojenského dopravního letectva ke startu a přistání na malých a neupravených plochách, **budou stále více speciální výsadková vojska ztrácet na všech stupních vojenského umění dosavadní monopoli v použití vzdušných výsadků.**

Vývoj ukazuje, že se budou k tomuto účelu postupně stále více používat „obyčejná“ pozemní vojska s veškerou svojí technikou. Takový vývoj bude mít objektivní platnost nejen podle toho, jak se budou zdokonalovat vzdušné dopravní prostředky, ale na druhé straně podle toho, jak se bude přizpůsobovat bojová technika pozemních vojsk k přepravě vzdušnou cestou.

Tento vývoj je objektivní skutečností i proto, že budou muset vojska v týlu nepřítel plnit stále více **aktivní** bojové úkoly a v týlu bojovat se stále lépe vybaveným protivníkem.

Pro takový způsob bojové činnosti v týlu nepřítel bude nutné **zvyšovat** u vzdušných výsadků stále výrazněji **palebnou sílu i schopnost taktického manévru** v týlu nepřítel. Tyto předpoklady nebude moci mít v žádném případě vzdušný výsadek vysazovaný padákem. I když jsou v současné době vytvořeny předpoklady pro shoz těžkých nákladů padákem, přesto opět z jiných důvodů nebude tento způsob vysazování těžké techniky pro bojovou činnost efektivní.

Speciální výsadeková vojska se tak stávají pro ČSLA vzhledem k jednostrannému použití příliš nákladným vojskem.

Na druhé straně by se však mělo mnohem účelněji a cílevědoměji využívat speciální výsadekové přípravy příslušníků výsadekových jednotek pro důkladnou přípravu pozemních vojsk jak k přepravě vzdušnou cestou, tak i pro bojovou činnost v týlu nepřítel.

Pro naši armádu bude důležité, orientovat se v budoucnu na perspektivní vzdušnou dopravní techniku. Cena této moderní letecké techniky neustále stoupá. Proto musíme volit správnou variantu opatřování této techniky, analyzovat její specifickou úlohu v ozbrojeném zápase a hlavně svoje objektivní ekonomické možnosti. Při stoupajících nákladech na modernizaci armády se ukazuje, že **všestrannou** armádu budou moci mít pouze státy s nejmodernější a nejmocnější ekonomikou, tj. USA a SSSR.

Pro nás je tím důležitějším orientovat se při zabezpečování vzdušné přepravy, která se stává pro soudobý boj nepostradatelnou, na adekvátní vzdušnou přepravní techniku pro takové vzdušné výsadky, které budou odpovídat našim konkrétním podmínkám. Ty jsou dány naší zeměpisnou polohou i geografickými zvláštnostmi našeho prostoru, předpokládaným použitím naší armády, ekonomickými i personálními možnostmi našeho státu.

Je tedy otázka, zda výstavba a udržování speciálního vzdušné výsadekového svazu operačního významu není vůbec nad naše síly politické, ekonomické, lidské a vojenské.

O to více bychom se měli zaměřit na vzdušnou pohyblivost **v taktickém měřítku** a na to soustředit politické, ekonomické i lidské úsilí.

I zde bude otázka značně složitá právě pro ekonomickou nákladnost vzdušné dopravní techniky, která by měla pohyblivost v taktickém měřítku zabezpečovat. Ať již zkoumáme uvedený problém z té neb oné strany, vždy si musíme postavit otázku: „A jaké bude nezbytné množství techniky pro vojskové letectvo?“ Pravděpodobně bude taková odpověď, že potřeba bude vždy větší, než by si mohl dovolit stát jakým je ČSSR. Ukazuje se, že tato otázka není snadná ani pro USA — nejbohatší stát na světě, ani pro NSR, která může hodně svých prostředků věnovat na technickou modernizaci své armády, zvláště když má na svém území vojska NATO.

Proto bude nutné při dalším rozpracování zkoumaného problému hlouběji vycházet z nových sociálně politických souvislostí a technologické úrovně soudobého vojenství, což se projevuje:

1. v rostoucím propojení ekonomické, politické a vojenské struktury soudobé společnosti,
2. v úzkém vztahu cest rozvoje vědeckotechnického pokroku, k vojensko-technické základně vojenství a možnému vedení války,
3. ve vzrůstajícím významu koaličního prvku ve vojenství, který nevylučuje dezintegrační tendenci.

V každém případě je třeba chápat současnou přepravu pozemních vojsk vzdušnou cestou ať letouny nebo vrtulníky, pouze za přechodné stádium. Tuto dobu lze přirovnat k údobí, kdy byly pěší jednotky přepravovány na pancéřových autech a k boji byly nuceny sesednout. Tyto jednotky byly stejně zranitelné již během přepravy, jako jsou nyní jednotky přepravované vzduchem, nejsou-li ve vzduchu ještě zranitelnější. Ukazuje se, že současné letouny s vrtulníky nejsou zřejmě tím dopravním prostředkem, který by měl být nositelem

úderné síly k využití jaderné raketové palby nebo mohutné palby soudobých klasických prostředků tak, jako v minulosti tanky a obrněné transportéry, které poskytují živé síle dostatečnou ochranu při využití mohutné palby dělostřelectva i rychlého zásahu bitevního letectva.

V současné době pěšák vysazený do týlu protivníka se musí napřed přepřavit do prostoru bojové činnosti nebezpečnou cestou — vzduchem. Potom musí přistát a nakonec bojovat buď pěšky a s omezeným počtem dopravní i bojové techniky a s lehkými zbraněmi v prostoru, kde je ohrožený vysoce mechanizovanými vojsky protivníka, tj. mohutnou údernou silou doprovázenou vysoce účinnou palbou.

Stále více se ukazuje potřeba, aby se stal vzdušný dopravní prostředek současně i bojovým prostředkem, zabezpečujícím potřebnou ochranu živé síle, který má i vlastní palebnou sílu. Jako celek pak by se měl vyznačovat dokonalou pohyblivostí, nejen pro bojovou činnost ve ztížených podmínkách při radioaktivním zamoření a v rozrušeném terénu jadernými údery, ale i pro bojovou činnost „pouze“ klasickými palebnými prostředky.

Chci se vrátit zpět o čtyřicet let a přezkoumat z dnešních pohledů názor maršála Tuchačevského:²⁾

„Aeromechanizace jako systém vyzbrojování není z hospodářského hlediska parazitní jev jako například „dělostřelecká“ armáda. Protože je standardní a v době míru lze použít týchž strojů, vytváří naopak předpoklady pro jejich opravdu hromadné použití ve válce. Tak vzniká situace, že velké množství techniky nejdokonalejších bojových zbraní má kořeny přímo v národním hospodářství. Kulomety a malorážní děla, které lze snadno vyrábět v obrovském množství, je téměř všechno, co přejímá aeromechanizace, která představuje nesmírnou sílu a mimořádnou pohyblivost, vytváří zcela nový poměr mezi umlčovacími prostředky ve prospěch umlčovacích prostředků.“

2) M. N. Tuchačevskij: Aeromotomechanizace, Vybrané spisy, NV-1966, str. 228.

PROBLÉMY

ROZVOJE VELENÍ

V poslední době bylo vzneseno nemálo připomínek k řízení a velení v ČSLA. Dokonce byla vyslovena teze „že ani nový Model velení neodstranil narůstající nedostatky ve velení“.

Klást rovnítko mezi opatření realizace 1. etapy rozvoje velení a perspektivní systém velení ČSLA — tzv. Model — je nesprávné. Mám dojem, že „Model“ podrobují největší kritice ti, kteří jej neznají. Chci dát proto podnět k zamyšlení nad výsledky realizace 1. etapy rozvoje velení.

O co vlastně šlo a jaké cíle byly vytyčeny v 1. etapě?

V této etapě šlo především o **zjednodušení a zkvalitnění** velení ČSLA, hlavně ze stupně MNO, vojenských okruhů a armád, vyloučit z praxe duplicitní činnosti, sloučit činnosti shodné nebo příbuzné a zamezit roztržitosti a více-
stupňovitosti v řízení jedné a téže oblasti činnosti. Prostě zefektivnit celý systém velení.

Realizace opatření první etapy měla vytvořit základní předpoklady pro další postupnou etapu rozvoje velení, tj. pro zavedení perspektivního systému velení ČSLA (tzv. Model). Ukázalo se však, že opatření 1. etapy byla orientována příliš jednostranně především do oblasti změn organizačních struktur orgánů velení. To však nebylo cílem 1. etapy. Šlo o daleko více. Bylo nutné změnit a přijmout nové progresivní metody řídicí práce, zkvalitnit obsah velení, zlepšit vzájemné vztahy jednotlivých prvků velení, vlastní velení zefektivnit a zhospořádnit. To nelze dosáhnout pouze změnami organizačních struktur. Šlo o kvalitativní změnu v myšlení lidí, o překonání starých návyků a praktik ve velení, o překonání osobních i skupinových lokálních zájmů.

Tím nepodceňuji význam a objektivní nutnost změn organizačních struktur. Je to jeden z důležitých prvků řízení a velení, který nelze zanedbávat. Avšak organizační opatření a uspořádání orgánů řízení a velení je nutné řešit ve **vzájemné souvislosti a jednotě s ostatními prvky rozvoje velení, především s rozvojem stylu a metod řídicí práce.**

Příčiny vidím v tom, že nedoceňujeme obsah rozvoje velení jako zvláštního procesu řízení v podmínkách armády, že jej chápeme nekomplexně, čímž vytváříme podmínky k jeho deformacím, přecenění a nadhodnocení jeho některých prvků.

Tento stav vyvolává mnohá živelná, nezdůvodněná rozhodnutí a řešení, která způsobují nejen hmotné, ale i nenahraditelné morální škody. Tendence řešit všechny problémy velení jen organizačními změnami nebo jen mechanizací a automatizací jsou nesprávné. Ony nejsou **jediným nástrojem** k odstranění nahromaděných nedostatků, naopak stírají společenský charakter velení a vyvolávají další a další organizační změny.

* * *

Z hlediska současného stupně poznání můžeme obsah rozvoje velení charakterizovat jako jednotu těchto jeho hlavních prvků (součástí):

- rozvoj teorie velení,
- rozvoj člověka jako subjektu i objektu velení,
- rozvoj organizačních struktur prvků velení,
- rozvoj technických prostředků velení,
- rozvoj metod a stylu velení.

Je možné, že tento obsah rozvoje velení není vyčerpávající, že dalšími teoretickými pracemi dojde k dalšímu členění atd. Zatím však chceme v tomto komplexu velení rozvíjet.

Teorie velení — jako součást teorie vojenského umění — je vědeckou, kritickou nadstavbou reálně probíhajících procesů velení, jejímiž praktickými výsledky by měly být zdůvodněné návrhy modelů optimálních procesů velení. Jako teoretický základ má nutně postihnout všechny prvky obsahu rozvoje velení, tj. rozvoj člověka, organizačních struktur, technických prostředků i metod a stylu práce.

Ve svém kritickém rozboru praxe a při ukazování, resp. vytyčování dalších cest rozvoje velení musí bezprostředně navazovat a využívat poznatků všech ostatních vědních oblastí, respektovat závěry a zásady přijaté vojenskou doktrínou ČSSR, její požadavky na systém velení ČSLA.

Teorie velení se teprve konstituuje. Na její obsah a předmět nebylo prozatím dosaženo jednotného názoru. Jednoty názorů bylo však dosaženo na nezbytnost a aktuální potřebu teoretické práce v oblasti rozvoje velení. K tomu jsou postupně přijímána významná opatření směřující k vybudování dostatečné, vědecky fundované teoretické základny.

Budoucnost si jistě vyžádá dalšího rozvíjení teoretické základny. Bude ovšem nutné sjednotit úsilí teoretické práce, zamezit její vícekolejnost při současné orientaci nejen na řešení dalekých perspektiv, ale současně na aktuální problémy blízké budoucnosti, těch úkolů, které se staly brzdou rozvoje velení v současnosti.

Půjde však o to, aby výsledky práce a vynaloženého úsilí teoretických a vědeckých pracovišť, jejich návrhy a závěry byly náležitě pochopeny a oceněny, aby byly brány v úvahu při rozhodování a při řešení rozvoje velení. Budou-li vyprodukované hodnoty vědeckoteoretické práce devalvovány subjektivními názory a návrhy silného jedince nebo skupiny, pak jsou veškeré snahy a úsilí teoretické základny marné a zbytečné.

Zvláštní pozornost vyžaduje nutnost plného respektování internacionálního principu výstavby ČSLA, jako objektivního základu výstavby armády státu — účastníka Varšavské smlouvy. Závěry a návrhy vědeckoteoretických prací v oblasti rozvoje velení by měly být výsledkem plné jednoty názorů, vzájemné spolupráce a pomoci teoretických pracovišť armád všech států — účastníků Varšavské smlouvy, zvláště pak výsledkem úzké spolupráce s vědeckou základnou Sovětské armády — rozhodující silou našeho socialistického tábora. Narušení tohoto principu je v podstatě nepřijatelné a v podmínkách soudobé války by mělo nedozírné následky.

Rozvoj člověka jako subjektu i objektu velení má přispívat a vytvářet podmínky k zvyšování znalostí orgánů velení využívat nových metod práce a technických prostředků velení v nových podmínkách řízení a velení.

Dalo by se předpokládat, že pro výchovu a rozvoj člověka jsou v ČSLA vytvořeny ty nejideálnější podmínky. Školská soustava vychovává vedoucí kádry — velitele — od nejnižších stupňů velení — čtyři, roty — až po nejvyšší velitelské stupně. Těmto kádrům svěřujeme vedení lidí, jejich výchovu, obhospodařování a využívání dnes velmi složité a nákladné techniky, menší kolektivy i několikatisícové svazky s technikou a materiálem mimořádných finančních, hmotných i společenských hodnot.

Je otázka, zda a jakou měrou vytvořené předpoklady a náklady spojené s přípravou vedoucích kádrů v armádě mají žádaný efekt a splňují požadované cíle i v přípravě lidí pro řízení a velení. Není to snižování významu a úspěchů, kterých vojenské školství za uplynulá léta dosáhlo. Je ovšem fakt, že vojenské školy jsou převážně orientovány na přípravu lidí pro polní podmínky.

V nedostatečně míře se již věnují přípravě lidí pro mírový život armády, což se zvláště zřetelně projevuje v přípravě kádrů pro vyšší stupně velení (VO a MNO). Zbytečné jsou snahy o dosažení kvalitativních změn v metodách a stylu práce, jestliže nejsou lidé pro tak náročný úkol dostatečně připraveni a nezískali dostatek teoretických znalostí z oblasti vědeckých metod řídicí práce.

To ovšem není jediný nedostatek. Netvrdím, že v oblasti teoretické přípravy lidí nebylo na úseku vědeckých metod řídicí práce nic uděláno. Proběhla celá řada různých kursů s čistě odbornou náplní výuky o moderních vědeckých metodách řízení. Co ale v konečném efektu přinesou tyto kursy pro praxi závisí na lidech, kteří je absolvovali. Zatím jen výjimečně prosazují teoretické zásady vědeckých metod řídicí práce.

Příprava vedoucích kádrů vyžaduje proto důkladné přehodnocení a zásadní řešení z hlediska potřeb a požadavků rozvoje systému velení ČSLA. Bude to úkol velmi náročný a ložitý již proto, že se jedná prakticky o převýchovu lidí, o dosažení změn v jejich myšlení, jejich oprostění od vžitých metod, starých návyků a rutin. Jde o úkol tím závažnější, že na správné přípravě řídicích kádrů závisí nejen dosažení kvalitativní změny v metodách a stylu řídicí práce, ale i dokonalé využití již zavedených a v budoucnu zaváděných technických prostředků rozvoje velení, jmenovitě prostředků mechanizace a automatizace. Praxe ukazuje, že povrchní znalosti možností mechanizační a automatizační techniky vyvolávají často zkreslené a falešné představy o možnostech jejich praktického využití a vedou k závěrům, jakoby všelékem na odstranění všech nedostatků v řízení a velení byla pouze mechanizace a automatizace. Na

druhé straně, z neznalosti možností technických prostředků, dále trvá nedůvěra k této technice, nedoceňuje se její význam a praktické použití.

Nejde jenom o speciální přípravu dostatečného počtu **nových** technických kádřů k obsluze mechanizační a automatizační techniky, ale především o dostatečnou teoretickou přípravu a snad i převýchovu řídicích kádřů. Jedině tak můžeme dosáhnout a od připravených lidí vyžadovat efektivní využití možností automatizační techniky a plného použití nových vědeckých metod řídicí práce v každodenním životě.

Rozvoj člověka jako subjektu i objektu velení bude vhodné orientovat dvěma směry. Předně co nejdříve řešit důslednou diferencovanou přípravu řídicích kádřů podle jejich funkčního zařazení, odbornosti, předurčení a předchozího vzdělání. Za druhé pak rozvinout systematickou přípravu kádřů včetně možností a využívání výpočetní techniky a vědeckých metod řídicí práce, v rámci učebně výchovného procesu vojenských škol.

Výchova a příprava lidí se velmi úzce dotýká i kádrové práce. **Výběr, cíle-vědomá výchova a rozmisťování** jsou tak vzájemně podmíněny, že je nezbytné, aby tvořily ucelený **systém vybudovaný na základě jednotných a společných kritérií**. Vlastní přípravu řídicích kádřů chápeme pouze jako dílčí proces úkolu rozvoje člověka jako subjektu i objektu velení, který sám o sobě, bez jednoty s výběrem a rozmisťováním nemohl přinést požadovaný efekt.

Rozvoj organizačních struktur prvků velení vyžaduje zvlášť pečlivý a citlivý přístup. Jakékoliv neuvážené změny organizačních struktur, vyplývající z přecenění nebo nedocenění tohoto prvku rozvoje velení, plodí ve svých důsledcích další organizační změny, narušuje vzájemné a logické vztahy a vazby. Neuvážené změny organizačních struktur v žádném případě nepomáhají kvalitativnímu zlepšení systému řízení a velení. Přecenění a nadhodnocení významu tohoto prvku znamená jít cestou extenzivního rozvoje (a zde bychom mohli mít již dost zkušeností), znamená nahrazování kvality kvantitou a vyvolává nedůvěru k dalším, byť i oprávněným opatřením.

Stejně tak nedocenění významu rozvoje organizačních struktur prvků velení může být vážnou překážkou a brzdou dalšímu rozvoji velení jako celku.

Konkrétní řešení úkolů rozvoje organizačních struktur prvků velení je v současné době poznamenáno nedostatečným rozpracováním teoretických východisek, čímž jsou vytvářeny podmínky pro uplatňování a prosazování subjektivních názorů a požadavků.

Navíc je často zaměňována „forma velení“ s „obsahem velení“, tzn., že tabulky počtů jako projev „formy“, jsou považovány za rozhodující pro „obsah“ velení, který je nakonec jejich náplní a tvorbě podřizován. Již vůbec nebo zcela nedostatečně je při tvorbě organizačních struktur použito objektivních a všestranných rozborů nezbytnosti a účelnosti všech činností jednotlivých orgánů velení. Naopak prosazují se tendence institucionalismu, umělého zveličování a nadhodnocování různých činností a úkolů co do množství a významu, obsahu a rozsahu, ve snaze obhájit dosavadní nebo „novou“ organizaci toho kterého prvku velení, zvýraznit důležitost a význam zastávané funkce, obhájit tarifikační, hodnostní a kvalifikační kritéria. Požadavky objektivních potřeb a obsahu velení, potřeba zkvalitnění metod a stylu řídicí práce, odbourání neúčelných duplicit apod. musí často ustoupit do pozadí.

Žádné organizační změny, uskutečňované izolovaně, bez současných kvalitativních změn všech ostatních prvků rozvoje velení, bez odbourání historicky vzniklých a ve snaze absolutní centralizace na sebe vzatých činností, nemohou

přinést požadovaný efekt, nemohou vést ke kvalitativním změnám jak v systému, tak v procesu velení. Je nanejvýš nutné a potřebné zabývat se především obsahem velení a ne pouze jeho formou. Zvláště pak u nejvyšších stupňů řízení a velení podrobit všestranné analýze obsah jejich činnosti, oprostít je ode všech, které je zatěžují, které v mnohých případech nemají na těchto stupních velení své opodstatnění, vytvářejí nezdravou centralizaci a omezují prostor tvůrčí činnosti i iniciativně podřízených stupňů. Touto cestou se pak dopracovat co nejúčelnější, plně zdůvodněné, ale i **právně podložené** funkční působnosti, jasně vymezit pravomoc a odpovědnost jednotlivých prvků a stupňů velení a současně tak napomoci rozvoji dalšího prvku — metod a stylu velení.

Rozvoj technických prvků velení bývá často příliš nadhodnocován a vedle rozvoje organizačních struktur považován za rozhodující prostředek zkvalitnění rozvoje velení i metod práce. Jeho význam ovšem je především v jednotě se všemi ostatními prvky rozvoje velení.

Často bývá chápán pouze jako rozvoj výpočetní techniky, jako problematika zabezpečení ČSLA samočinnými počítači. I to je nesprávné. Pod rozvojem technických prostředků velení vidíme daleko širší problematiku, především:

- rozvoj prostředků spojovacích, umožňujících přenos různých informací, včetně potřebné techniky utajovací a šifrovací,

- rozvoj vlastní automatizační techniky pro zpracování i vyhodnocení informací,

- rozvoj techniky umožňující rychlou přípravu dat k jejich přenosu,

- rozvoj různých velitelsko-štábních pracovišť a jejich vybavení,

- rozvoj organizační techniky (záznamové a reprodukční), prostředků malé mechanizace a štábních pomůcek.

Samostatnou a zcela specifickou skupinu prostředků velení představuje technika zbraňových systémů, technika navigační, povelová apod.

Je nesprávné jakýmkoliv zásadním způsobem v rozvoji technických prostředků velení oddělovat rozvoj výpočetní techniky, samočinných počítačů a zdrojů prvotních informací od rozvoje prostředků pro přenos dat, tj. od rozvoje spojovací soustavy. Pod pojmem přenosu dat vidím celý soubor technických prostředků a zařízení určených k přenosu informací mezi zdrojem, výpočetním střediskem, uživatelem zpracovaných dat a vykonavatelem přijatých rozhodnutí či opatření.

Z tohoto hlediska chápu určitou prioritu úsilí v rozvoji technických prostředků velení orientovanou na rozvoj výpočetní a přenosové techniky. Nelze také opomíjet a přehlížet význam rozvoje organizační a pomocné techniky, štábních pomůcek a prostředků malé mechanizace. Tyto prostředky mohou usnadnit, zrychlit a zefektivnit práci nejširšího okruhu kádrů v armádě, hlavně na nižších stupních velení.

ČSLA již dnes disponuje sítí vybudovaných výpočetních středisek a stanic, včetně jejich vybavení nezbytnými kádry pro projekci a zabezpečení provozu zavedené výpočetní techniky. Úspěšně se vyvíjí i další rozšiřování a nová výstavba moderních výpočetních středisek a vzrůstá počet programů a projektů v nich zpracovaných. Ovšem dosažený stupeň technického rozvoje ve výpočetní technice pro přenos dat je na nízké úrovni. Její převážnou část představují děrnoštítkové stroje a jen velmi malá část je reprezentována samočinnými počítači. Navíc všechny tyto prostředky jsou výhradně ve stacionárním pro-

vedení, čímž je zcela omezena možnost jejich využití pouze na podmínky stále dislokace prvků řízení a velení.

Rozvoj technických prostředků velení je procesem dlouhodobým, velmi nákladným a náročným, plně závislým na ekonomických možnostech státu, postupu vědeckotechnické revoluce a s tím související vědeckotechnické úrovni. Jeho řešení vyžaduje velmi uvážlivý, odpovědný přístup a realitu v ocenění jeho významu. Není to všelék na neduhy, jimiž dnešní systém a velení trpí. Technizace velení si při své realizaci vyžádá mimořádné náklady a je proto třeba velmi pečlivě zvažovat dosažený efekt a účelnost.

Rozvoj metod a stylu velení je oblastí snad nejvíce opomíjenou a každý, kdo se na rozvoji podílí, jí jinak chápe. To jenom potvrzuje, že v oblasti rozvoje velení je a zůstane rozvoj metod a stylu velení problematikou nejsložitější a nejnáročnější, především proto, že je bezprostředně spojen s konkrétními lidmi a jejich každodenní prací. Docílit skutečně kladných výsledků znamená dosáhnout změny v myšlení lidí, systematicky se zabývat jejich výchovou a přístupem k řešení denních úkolů.

Rozvoj velení vyžaduje důsledný výzkum a praktické uplatňování nejučinějších forem a metod práce orgánů velení na základě vědecké organizace práce, aplikace metod operačního výzkumu pro potřeby velení a analýzy procesu velení. O vlastních metodách řízení bylo již v minulosti napsáno a řečeno víc než dost. Je ale zarážející, jak málo z této teorie přenášíme do praktického života.

Vyskytují se dnes názory, že metody a styl řídicí práce, tj. v podmínkách armády metody a styl velení, nelze změnit dříve, pokud nebude dosaženo plné mechanizace a automatizace. Je tomu ale skutečně tak? Není zneužíváno tohoto argumentu jenom pro obhajobu vžitě rutiny a pracovních návyků? Jistě je mnohem snazší o nedostacích v metodách a stylu práce mluvit, kritizovat je (hlavně u jiného) než je uvádět do dalšího života a praxe velení.

Snad právě v této oblasti je namístě připomenout a zamyslet se nad jednou, snad méně známou tezí V. I. Lenina:

„Nemůžeme se naučit řešit své úkoly novými metodami dnes, jestliže nám včerejší zkušenost neotevřela oči a neukázala, že staré metody byly nesprávné“ (V. I. Lenin, Spisy sv. 33, SNPL 1955 — str. 86).

Kolik pravdy a poučení je v této jediné větě skryto pro naši každodenní práci právě v tolik kritizované oblasti řízení a velení.

Co tedy vyžaduje současná situace, aby bylo v nejbližší době skutečně dosaženo zkvalitnění metod a stylu řídicí práce? Půjde snad o bezprostřední a jednoznačné řešení těchto hlavních otázek:

- správné a zcela jasné vymezení úkolů a činností jednotlivých prvků řízení a velení jak v poloze vertikální, tak horizontální,
- naprosto přesné a jasné vymezení pravomoci a odpovědnosti,
- aby všechny orgány a prvky velení důsledně zvládly a plně uplatnily v praxi pokrokové vědecké metody řízení,
- zkvalitnění perspektivního i operativního plánování a metodiky tvorby plánů vůbec,
- zásadní reorganizaci administrativy a vybudování jednotného systému získávání i práce s informacemi,

- mechanizace a automatizace,
- vlastní příprava a kvalitní práce s kádry.

Při rozpracování a řešení těchto otázek je nutné mít na zřeteli jednotlici požadavek — aby metody a styl řídicí práce jednotlivých prvků velení byly podřízeny zásadně cílům a obsahu těch základních činností, kterými jednotlivé prvky i stupně velení realizují svoji funkci v systému velení jako celku.

Rozvoj metod řízení a velení vyžaduje nejen přesné a účelové vymezení úkolů a činností, současně s tím ale též zásadní a kritické přehodnocení pravomocí a odpovědnosti jednotlivých stupňů velení a jejich orgánů, aby tato odpovídala takovému okruhu otázek, o nichž daný stupeň má a může mít komplexní znalosti. To ale současně znamená, že při řešení metod a stylu práce, ať chceme nebo nechceme, se musíme bezprostředně dotknout i vlastního obsahu řízení a velení. A zde bude třeba začít od nejvyšších orgánů velení, počínaje MNO, přes vojenské okruhy až po útvary. Touto cestou se dopracovat ke skutečně optimálnímu obsahu i metodám řídicí činnosti a teprve z nich vyvozovat odpovídající organizační struktury prvků velení, dosáhnout účelově neoptimálnější organizační struktury prvků velení, dosáhnout účelově neoptimálnější centralizace na jednotlivých orgánech a stupních velení ČSLA. V každém případě je zcela nesprávný postup, při kterém hraje prioritu organizační struktura, přes kterou se dochází a často se jí podřizuje nebo dokonce i hledá obsah, náplň činnosti a vzájemné vztahy v systému velení.

* * *

V článku jsem chtěl dát stručný obraz obsahu rozvoje velení, upozornit na objektivní nutnost komplexního řešení a racionalizace všech prvků rozvoje velení v jejich jednotě, upozornit na některé nesprávné tendence, nevidět prostě řešení zkvalitnění systému velení ČSLA jenom v jeho jednotlivých dílčích problémech, ale v celém jeho komplexu.

Nedostatky a zaostávání současného systému a metod velení, i momentální těžkosti v jejich odstraňování, nejsou specifikou pouze naší armády. Jsou objektivně platné i v ostatních armádách světa, jsou důsledkem setrvačnosti myšlení lidí, tradičních návyků a zvyklostí, neboť většina lidí jen velmi těžko přizpůsobuje své dlouhodobé vžitě metody a prostředky novým potřebám a požadavkům. V tom vidím jednu z hlavních a snad rozhodujících příčin současných nedostatků i v rozvoji velení ČSLA.

Velení je proces velmi složitý, rozsáhlý a náročný, vyžadující mimořádné úsilí všech, pevnou jednotu a dokonalé využití všech zdravých progresivních sil při jeho řešení. Vyžaduje současně hodně trpělivosti, vysvětlování a přesvědčování. Při řešení rozvoje velení ČSLA musí najít své místo vědeckoteoretická fronta, naprostá objektivita posuzování reality toho kterého opatření a komplexnost řešení.

Některé problémy PROTIPŘÍPRAVY

Samotný fakt, že obranná operace je vynuceným způsobem bojové činnosti, nám ovlivňuje celé její pojetí. V obraně nebude prakticky nikdy dostatek času k její přípravě a budování a ve většině případů půjde o obranu spěšně zaujatou.

Podle zkušeností z různých cvičení můžeme počítat, že divize nebude mít na přípravu obrany více než 6—7 hodin, pluk 4—6 hodin (vševojsková armáda zpravidla 10—12 hodin).

Velmi krátké časové lhůty se odrazí v charakteru a pojetí obrany.

Čas se promítá do veškeré činnosti i do samotných cílů obrany. Tyto však zůstávají prakticky beze změny.

Polní řád ČSLA Vševojsk-1-1, str. 268, čl. 427 stanoví: „Cílem obrany je odrazit útok nepřítel, který je v převaze, způsobit mu značné ztráty, udržet důležité prostory terénu a tím vytvořit příznivé podmínky pro přechod k rozhodnému útoku.“

Obrana umožňuje získat čas, šetřit síly a prostředky na jedněch směrech pro přechod do útoku na jiných směrech.“

Přitom rozlišujeme čas k organizaci a budování obrany a čas, který získáme vedením obranné operace. Nelze popřít, že mezi oběma časy je přímá závislost.

Tak např. je zřejmé, že čím více času máme k budování obrany, tím vytvoříme lepší předpoklady k zvýšení odolnosti a způsobilosti obrany čelit úderům nepřátelských jaderných zbraní a jiných pro-

středků hromadného ničení. Tím jsou vytvořeny předpoklady, že obranná operace potrvá déle, neboť nepřítel bude nucen déle připravovat útok, bude potřebovat soustředit i větší množství sil a prostředků, jeho postup bude zpomalen, případně zastaven.

Protože rozhodující v boji i operaci jsou především palebné prostředky, protivník se bude snažit zasadit je již v době, kdy vyhodnotí možnost nebo dokonce snahu druhé strany přejít do obrany.

Palebné prostředky podobného charakteru má ovšem i obránce, který chce zneškodnit nebo alespoň zeslabit použití palebných prostředků útočníka, ničit jeho síly a prostředky, kterými chce rozvíjet útok a získat čas k organizaci a budování obrany.

Palebné prostředky jsou i v obraně jedním z hlavních prostředků, které mohou podstatnou měrou ovlivnit operaci ještě daleko před vlastním jejím zahájením v tom pojetí, jak jsme dosud zvyklí obrannou operaci chápat.

Právě značný význam paleb všeho druhu nám znesnadňuje stavět jasné rozhraní mezi palby, které patří do útočné a obranné operace. Vševojsková armáda nebude přecházet do obrany najednou, ale postupně na jednotlivých úsecích fronty, proto hranice mezi vedením útočné a obranné operace se dále stírají, a to především z hledisek časové vymezenosti. Zvlášť markantně vystupuje tato konti-

nuita palebné činnosti v oblasti protipřipravy.

Samotná protipřiprava není novou záležitostí. Byla použita již v první světové válce a nejednou s úspěchem. Rovněž ve druhé světové válce byla používána a zvláště po bitvě u Stalingradu se stala protipřiprava neododdělitelnou součástí každé obranné operace. Sovětská armáda dospěla ke konci druhé světové války k takové dokonalosti v organizaci protipřipravy, že tato se stala dokonce hlavním prostředkem ničení nepřítelů zahajujícího útok.

Cílem protipřipravy bylo zničit hlavní úderné uskupení nepřítelů včetně jeho palebných prostředků v době před vyražením k útoku nebo alespoň způsobit mu takové ztráty, že nepřítel nebyl schopen zahájit organizovaný útok. Zahájil-li i přesto útok, nebyl schopen plnit původně stanovené cíle útoku. Úkolem obranné operace bylo v podstatě dokončit zničení nepřítelů v obranném boji.

Takových příkladů ve Velké vlastenecské válce najdeme celou řadu. Avšak současné podmínky jsou diametrálně odlišné. Např. střelecká divize dostávala pro průlom úsek široký kolem 3 km, armádní sbor 6–10 km. Hustota hlavní, z nichž většina na straně Němců měla dostřel od 3 km (minomety 81 mm) do 12 km (houfnice 105 mm), činila 100 a v některých případech i 150 hlavní na 1 běžný kilometr fronty v pásmu průlomu. Uvážíme-li tedy např. šířku útočného pásma divize 4 km, na 1 km průměrně 120 hlavní, tj. 480 hlavní a jejich umístění na prostoru širokém 4 km a do hloubky od 1 až 3–4 km od čáry dotyku (houfnice), pak vidíme, že takto obsazený prostor byl velmi výhodným cílem pro protipřipravu. Pochopitelně je tomu nutně připočítat rozmístění druhých sledů a záloh, hloubku prvosledových jednotek a útvarů, umístění různých jednotek a útvarů druhů vojsk apod.

Útočník musel proto kromě útoku připravovat a organizovat opatření ke zmaření protipřipravy. Pro tuto činnost se ke konci války počítalo až s 30 % veškeré munice potřebné pro útok. Samotná tato skutečnost vyžadovala prodloužení období nutného pro přípravu útoku. Bylo nutné navést o 30 % munice více, než bylo potřebné pro dělostřelecké zabezpečení vlastního útoku. Ovšem nejen to. Bylo potřeba přesně zjistit skutečné cíle, především palebná postavení dělostřelectva, aby bylo možné tyto prostředky zničit před zahájením protipřipravy. To vyžadovalo průměrně 4–5 dní času. Tzn., že obránce plnil jeden z hlavních úkolů —

získat čas — ještě před zahájením vlastní bojové činnosti.

Efektivnost protipřipravy vystoupí tím více do popředí, ujasníme-li si, že na protipřipravu bylo většinou počítáno se spotřebou 0,2–0,4 palebného průměru a trvání protipřipravy většinou nepřesahovalo 30 minut.

Jaderné zbraně a jejich spojení s raketovou i jinou technikou způsobily kvalitativní změnu prakticky ve všech otázkách vojenství. Především jaderné zbraně dovolují ve velmi krátkém čase zničit nejen části hlavních sil nepřítelů, ale prakticky celá jeho úderná uskupení.

Vycházejí z této absolutní možnosti jaderných zbraní, došlo k podceňování obrany vůbec jako druhu bojové činnosti vojsk a tím více k opomíjení takové fáze obranné operace nebo obranného boje, jakou byla protipřiprava.

Tato absolutní možnost zničení protivníka jadernými zbraněmi existuje potud, pokud je chápána pouze jednostranně. Jakmile však uvažujeme reálně a bereme v úvahu pravděpodobného protivníka, zjistíme, že jeho možnosti jsou v podstatě stejné, jenomže vedeny jiným, protichůdným zámyslem. To ovšem znamená, připustit možnost alespoň částečné realizace jeho záměrů. V praxi tedy skutečnost, že nepřítel má dostatek sil a prostředků, aby mohl za určitých podmínek získat na některých směrech převahu sil a prostředků a přinutit naše vojska k obraně.

Právě v těchto fázích se ukazuje, že v obranné operaci nebude možné řešit ani hlavní úkoly pouze jadernými zbraněmi, protože právě těchto zbraní je nedostatek. Proto nebude možné jenom jadernými zbraněmi splnit ani zmíněný úkol — zničit zcela hlavní síly nepřítelů nebo jeho hlavní uskupení. Je-li tolik jaderné munice, aby bylo možné splnit tento úkol, pak nic neopravňuje žádného velitele k přechodu do obrany. Proto pro obranu bude charakteristický nedostatek jaderných zbraní.

Tento nedostatek bude nutné vyvážit jinými prostředky schopnými ničit nepřítelů — především údery letectva, palbami dělostřelectva, případně i údery raketami s jinou náplní.

Polní řád ČSLA v části „Obrana“ na str. 282, čl. 444 věnuje otázkám protipřipravy malý odstavec, ve kterém se uvádí: „Zmaření útoku a zničení nepřítelů se dosahuje provedením překvapivých jaderných úderů a úderů dělostřelectva a letectva na maximální vzdálenost.“

Na nepřítel, který se přiblížil nebo se připravuje k útoku, se podle plánu

armády organizuje a provádí protipříprava. Protipříprava zahrnuje úderý jadernými zbraněmi a normálními prostředky.

Protipříprava se účastní raketový útvar, dělostřelectvo a tanky divize.

Protipříprava se dostává opět do popředí zájmu jak v obranném boji divize, tak v obranné operaci armády. Protipříprava v současných podmínkách bude mít celou řadu zvláštností a odlišností od protipřípravy z druhé světové války. Nicméně podstata jejího cíle a ve značné míře i její význam zůstávají v hlavních rysech zachovány.

Vlastní podstatou protipřípravy jsou palebné úderý v krátkém časovém období (obvykle v průběhu několika desítek minut) na palebné prostředky a hlavní uskupení nepřítele, který se připravuje k útoku, s cílem zničit maximum sil nepřítele tak, aby nemohl vyrazit k útoku v plánované době a s plánovanou silou.

Hlavním palebným prostředkem budou raketové útvary, které mají rozhodující funkci. Protože však jaderných úderů bude obvykle nedostatek ke splnění úkolu, bude nutné je doplnit úderý letectva a dělostřelectva. Bude-li to situace dovolovat, může být použito i tanků, a to nejen pro přímou střelbu na některé cíle v dotyku, ale především k palbě ze zakrytých palebných postavení.

Podobně jako raketové útvary mohou jaderné úderý doplňovat úderý raket s konvenční neono jinou náplní, bude letectvo používat v protipřípravě nejen pum (hlavně s jadernou náplní), ale i raket a palubních zbraní. Použití palebných úderů raketového vojska, dělostřelectva a letectva je nutné především z hledisek povahy cílů, které jsou svou charakteristikou značně odlišné od cílů druhé světové války.

První odlišnost je v tom, že palebné prostředky útočníka umožňují palbu na daleko větší vzdálenosti, než ve druhé světové válce. Tím ani zdaleka nedochází k takové koncentraci sil a prostředků. Plocha, poměrně hustě obsazená silami a prostředky z druhé světové války, se mění na jednotlivé cíle bodového, nebo poměrně malého plošného rozsahu a nadto s poměrně velkou pohyblivostí. Tato poslední skutečnost dovoluje rychle měnit zaujaté prostory, což podstatně ztěžuje konkrétní zjišťování cílů pro určitou dobu a nakonec i jejich ničení.

Z toho vyplývá, že vedle protipřípravy musí být součástí ničení nepřítele soustavná likvidace cílů ihned po jejich zjištění v době protipřípravy i před ní. To znamená, mít v záloze prostředek, který by byl i v průběhu protipřípravy schopen

zasáhnout proti takovému cíli, jakmile se objeví.

Další skuteností zůstává, že i pro útok dostávají útvary a svazky nepřítele (útočníka) značně široká pásma činnosti, což nejen dovoluje útočníkovi rozptýlit sestavu do velké šířky a hloubky, ale znovu potvrzuje možnost a dokonce nutnost manévru silami a prostředky především z hloubky, kde mohou být umístěny ve vzdálenosti přesahující palebné možnosti konvenčních zbraní obránce (hlavně dělostřelectva).

Všechny tyto skutečnosti znovu potvrzují, že v protipřípravě půjde většinou o ničení nikoliv plošných, ale malorozměrných nebo bodových cílů. Na této skutečnosti nemění nic ani ta okolnost, že protipříprava může být zahájena již na nepřítele ve vyčkávacích prostorech.

Podstatné změny v charakteru některých zbraní nepřítele dále kombinují protipřípravu. Je známa zásada, že odpalovací zařízení nepřítele musí být ničena ihned při jejich zjištění nebo v co nejkratší době po něm. Avšak změnou kvality i vlastních jaderných zbraní a hlavně jaderných náplní došlo již v současných podmínkách k tomu, že jadernou municí používají nejen rakety různého druhu, ale i houfnice 203,2 mm, kanóny 175 mm a velmi reálný předpoklad je miniaturizace jaderných náplní i pro houfnice 105 mm. V důsledku toho se nesmírně zvětšil počet cílů první kategorie, které je nutné ihned ničit.

Vedle toho se zvětšil i počet ostatních cílů, a to nejen narůstáním počtů některých zbraní — především dělostřelectva, ale i zavedením nových zbraní a techniky, jako např. různých druhů radiolokátorů, rádiových středisek, množství obrněných transportérů atd.

Uvážíme-li v hrubé kalkulaci, že na zničení jedné nepřátelské dělostřelecké baterie je potřeba hodnota asi jednoho dělostřeleckého oddílu, pak je požadavek ničení nepřátelských dělostřeleckých baterií jenom dělostřelectvem zcela iluzorní. Nemluvě již o tom, že dostřel např. nepřátelských kanónů 175 mm (30 km) je daleko větší než kterékoliv naší konvenční zbraně kromě letectva a samozřejmě raket.

Vedle toho nutnost ničit tyto prostředky ihned při jejich zjištění ukazuje na skutečnost, že ostré časové omezení protipřípravy není zcela reálné. Z této i z předchozích dedukcí vyplývá, že protipříprava není jen určitá fáze v podobě jednorázové akce, ale je to proces s určitou gradací, který by měl vrcholit v době těsně před vyražením ne-

přítele z vyčkávacích prostorů na čáry rozčlenění a v době rozvíjení do bojových sestav s důrazem na ničení jeho palebných prostředků před zahájením palebné přípravy útoku.

Zde se dostáváme k další, velmi závažné okolnosti. Dosud byla protipříprava plánována na prostor, který měl určitou hloubku, ale především byla charakteristická šířka prostoru protipřípravy. Tato šířka byla mnohokrát větší než hloubka a lze zobecnit, že tyto prostory byly plánovány především podél fronty, nebo souběžně s frontou. Toto pojetí odpovídalo i charakteru útoku, který začínal většinou z dotyku nebo po vystředění a směně vojsk.

Vezmeme-li např. šířku pásma útoku divize z druhé světové války 5 km, pak šířka prostoru protipřípravy byla oněch 5 km, ale hloubka, která měla zasáhnout hlavní síly útočnickem zasazené v prvním sledu včetně dělostřelectva, dosahovala 2 až 4 km. Ještě markantněji je vyjádření tohoto prostoru u armádního sboru, kde šířka útočného pásma je více než dvojnásobná, ale hloubka se zvětšovala vzhledem k umístění dělostřelectva armádního sboru nejvíce o 2–3 km.

Charakteristickým v soudobých podmínkách však není útok z dotyku, ale útok z chodu. Při útoku z chodu však nastává podstatná změna charakteru cíle. Zatím co první sledy nepřítelů při útoku z dotyku představovaly v podstatě pevný cíl, fixovaný v určitém prostoru, ve kterém existovala celá řada zastřelených bodů, charakter cíle při útoku z chodu bude právě opačný. První sledy nastupujícího nepřítelů budou vysoce pohyblivé, budou rozptýlené na velké ploše a budou se pohybovat v terénu, ve kterém žádné zastřelené a palebné prověřené body ve větším rozsahu nebudou.

Dále palby při útoku nepřítelů z dotyku mohly být perfektně řízeny z vlastních, předem dokonale ženižně vybudovaných pozorovatelů. Dovolovala to nejen zmíněná hloubka, ale i terén, který většinou dovozoval přímé pozorování do takové hloubky.

Počítáme-li nyní, že nepřítel bude mít své vyčkávací prostory vzdáleny kolem 60 km od linie dotyku a poslední vrcholná část systematických paleb, kterou označujeme jako protipřípravu, by měla vrcholit v době jeho rozčleňování do předbojových a bojových sestav, pak to znamená, že by měla probíhat na vzdálenost zhruba od 2 do 15 km, podle konkrétního terénu, povětrnostní a bojové situace. Tomuto palebnému působení na ne-

přítele musely předcházet letecké a jaderné údery nepřítelů ve vyčkávacích prostorech i za přesunu na čáry rozčlenění.

Počítáme-li s údery na nepřítel v době, kdy opouští vyčkávací prostory a kdy je jeho sestava nejzranitelnější, že na čáru rozčlenění (vzdálenost zhruba 40 až 45 km) potřebuje nepřítel asi 2 hodiny, na rozčlenění a rozvíjení včetně překonání zmíněné 15kilometrové vzdálenosti 1–1,5 hodiny, pak se jenom znovu potvrzuje, že protipříprava nebude jenom krátkou akcí. Bude to proces, začínající prakticky údery raketových vojsk především jadernými náplněmi na nepřítel ve vyčkávacím prostoru, zahrnující ničení nepřátelských prostředků jaderného napadení, skladů jaderné munice, jeho míst velení atd. ihned při jejich zjištění, pokračuje údery raket a letectva na nepřítel přesunujícího se na čáry rozčlenění a vrcholící palbami na rozčleňujícího se a rozvíjejícího se nepřítel a přecházející v palby, organizované k vedení obrany.

Vycházíme-li z takového pojetí protipřípravy, pak je nutné brát v úvahu i změnu tvaru cíle proti nepříteli, který útočil z dotyku. Jestliže v takových podmínkách převažovala šířka cíle nad hloubkou, pak v soudobých podmínkách bude převažovat hloubka cíle nad jeho šířkou. Cíli budou většinou přesunující se proudy na komunikacích nebo v terénu, mající různou délku. Vedle těchto cílů budou muset být ničeny především nepřátelské palebné prostředky, které však budou rozmístěny na velké ploše, i když samy o sobě budou představovat poměrně malý cíl. Takový charakter cílů a požadavek jejich zničení se musí promítnout i do technické oblasti — do přípravy a vedení paleb.

Z těchto hledisek připadá významná úloha stíhacímu bombardovacímu letectvu, které musí sehrát v protipřípravě významnou roli. Vyhledávání cílů v určitých prostorech spojené s jejich přímým ničením bombardováním i palbou palubních zbraní musí být jedním z hlavních prostředků ničení nepřítelů konvenčními zbraněmi.

Změna charakteru cíle se však promítá velmi výrazně i do dalších vlastností cíle, podstatně odlišných proti druhé světové válce. Ve všech minulých válkách bylo např. dělostřelectvo v rozhodující většině vlečné a děla se v palebném postavení odpojila. Raketomety, které se objevily ke konci druhé světové války, byly umístěny na nákladních autech nebo se rovněž odpojily (německé Nebelwerfer). Útok pěších jednotek probíhal

naprosto klasickým způsobem. Voják, ukrytý ve více nebo méně vybudovaných zákopech na dané znamení vyrazil, přískoky překonával určitou vzdálenost a vyrazil ke zteči s nasazeným bodákem.

Nyní je velmi výrazná snaha, zvláště u našich pravděpodobných nepřátel, veškeré dělostřelectvo konstruovat na samohybných podvozcích jako samohybná děla různých ráží a charakteru s poměrně mohutnou ochranou pancíře. Bojovník se neukrývá v zákopech, ale je přepravován v obrněných transportérech, ukryt za silným pancířem, odkud může vést palbu. Sám transportér je kromě toho vyzbrojen pro boj s různými cíli buďto automatickým kanónem nebo velkorážným kulometem.

Z této změněné charakteristiky lze vyvodit poznatek, který má pro celkové pojetí, koncepci a nakonec i volbu prostředků k protipřípravě nemalý význam. Ukazuje se, že tříštivé střelivo používané konvenčním dělostřelectvem a hlavně minomety, nebude dostatečně účinné proti pancíři za nímž je ukryta živá síla ať již jednotek prvního sledu nebo dělostřelectva. Toto je velmi závažný faktor, který podstatně zeslabuje účinky celé protipřípravy. Východisko lze hledat perspektivně v miniaturizaci jaderných náplní vhodných pro použití v konvenčním dělostřelectvu i ve zvětšení počtů dělostřelectva a obecné zvýšení účinků náplní v cíli. Konečně i v možnostech řídit palbu

na konkrétní cíle, při zvětšeném dosahu dělostřelectva.

Otevřenou otázkou stále zůstává možnost zásobování útvarů a jednotek, hlavně dělostřeleckých, odpovídající municí. Uvážíme-li, že divize bude mít na přípravu obrany zhruba 6—7 hodin a armáda nejvýše dvojnásobek, pak je velmi problematické zabezpečit alespoň zmíněných 30 % palebného průměru munice navíc pro přípravu. Přitom je nutné mít na zřeteli, že tato norma je z druhé světové války a jak bylo uvedeno, rozsah i celkové pojetí protipřípravy bude jiné a podstatně většího rozsahu.

Ze všeho, co jsem uvedl, vyplývá, že bude nutné počítat pouze s omezenými cíli protipřípravy. Nebude reálné stanovení cíle zničit nastupujícího nepřítele a zamezit jeho palebné přípravě. K tomu nebude nikdy dostatek sil a prostředků. Reálným může být pouze způsobit na hlavních útočných směrech nepříteli takové ztráty na lidech a bojové technice, aby nemohl s plnou silou vést palebnou přípravu ani útok. Přinutit ho tak ke zpomalení postupu, k dřívějšímu nasazení druhých sledů a záloh a tak narušit zámysl jeho činnosti. Tím vytvořit podmínky k převzetí iniciativy a zničení nepřítele.

Přitom je jasné, že bez jaderných zbraní není naše vševojsková armáda schopna pouze konvenčními zbraněmi splnit ani omezené cíle protipřípravy.

K ZABEZPEČENÍ

BOJOVÉ ČINNOSTI

RVD

Problematicku zabezpečení bojové činnosti u raketového vojska a dělostřeleckta (RVD) nebudu rozebírat v celé šíři, zaměřím se jen na otázky ochrany proti zbraním hromadného ničení (OPZHN) a na protivzdušnou obranu (PVO). Obdobně by bylo možné řešit i otázky přímého zajištění a obrany ženijního zabezpečení či maskování.

Chceme-li mluvit o zabezpečení bojové činnosti, musíme si tento pojem nejprve ujasnit. Definici, samozřejmě vědeckou, však nenalezneme v žádném bojovém řádu. Přesné vymezení bojové činnosti tedy dosud nemáme. Otázka ovšem není tak jednoduchá.

Vymežeme bojovou činnost u RVD přímým působením na nepřítele, tedy palbou a manévrem. Znamená to, že jednotky, útvary a svazky RVD, které působí na nepřítele palbou a uskutečňují manévr palbou a pohybem vedou bojovou činnost. Ale potom činnost těch jednotek, útvarů a svazků RVD, která neobsahuje palbu nebo palbu i manévr, není bojová, je obecně nebojová. Např. rozmístění jednotek, útvarů a svazků RVD mimo boj je činnost nebojová (sám pojem to naznačuje). Nebo rozdělíme-li podle tohoto hlediska součásti RVD na bojové a nebojové (např. dělostřelecký oddíl a sklady raketové a dělostřelecké munice), pak činnost nebojových součástí je nebojová, neboť v opačném případě by to nebyly nebojové součásti.

Rozdělíme-li činnost RVD podle hlediska válka — mír, pak v míru je činnost RVD nebojová. Mohli bychom použít i jiná hlediska, pro naše úvahy však toto plně postačuje.

Příklady jsem neuváděl proto, abych vymezil obsah pojmu „bojová činnost“, ale abych obecně ukázal existenci nebojové činnosti, bez nároku na vymezení jejího obsahu. Nebojovou činnost bych vyloučil jen tehdy, kdybych veškerou činnost RVD v míru a ve válce zahrnul do činnosti bojové, což je sice absurdní,

ale nikoliv zcela nemožné. Vzpomeňme jen slavnostních přehlídek, které v určitém období probíhaly pod heslem: slavnostní přehlídka — bojový úkol.

V dalším postaci, budeme-li vycházet z existence bojové a nebojové činnosti bez vymezení jejich obsahu. Jde totiž o zařazení OPZHN a PVO do některé z těchto dvou činností, nebo o potvrzení, že některou z těchto činností zabezpečují, tedy do ní nepatří, či je-li správné jiné řešení.

Pokusme se včlenit OPZHN i PVO u RVD do činnosti bojové. Podle hlediska „palba — manévr“ do bojové činnosti nepatří. Kromě toho by měly své opodstatnění jen ve válce, neboť předpokládáme palbu na nepřítele. Dovedeno do důsledků, OPZHN i PVO a RVD bychom realizovali jen při bojové činnosti a ne jindy. Včleněním OPZHN či PVO do bojové činnosti vzniká tedy další otázka, zda OPZHN či PVO realizujeme jen v průběhu bojové činnosti? Pak by v případě nebojové činnosti jednotek, útvarů a svazků RVD např. při rozmístění mimo boj nebo u jednotek a součástí, které bojovou činnost nevedou (např. sklady), OPZHN a PVO nemusely být realizovány. A to již pravda není.

Pokusíme se včlenit OPZHN i PVO u RVD do činnosti **nebojové**. Do ní patří v současném pojetí i zabezpečení bojové činnosti. Chceme-li totiž nějakou činnost zabezpečit jinou činností, nelze tyto činnosti navzájem ztotožňovat, neboť pak by šlo o činnost jedinou. Dovedeno do důsledků jako v případě předcházejícím, včleněním OPZHN či PVO do zabezpečení bojové činnosti by se příslušná opatření realizovala jen při činnosti nebojové a ne jindy. To plyne i ze samotného pojmu — zabezpečení bojové činnosti. Tím ale vylučujeme tyto činnosti z činnosti bojové, neboť zabezpečení bojové činnosti nemůže být současně i bojovou činností.

Včleněním OPZHN či PVO do nebojové činnosti zůjme opět jejich rozsah, neboť je vážeme — oproti předcházejícímu — na nebojovou činnost jednotek, útvarů a svazků RVD. Opatření, která zahrnují OPZHN a PVO u RVD bychom tedy realizovali jen při nebojové činnosti. Ale to také není pravda.

Dokumentujme správnost našich vývodů příkladem. Opatření k OPZHN i PVO součástí RVD budou realizovat jak jednotky, útvary i svazky RVD přímo bojující, tak i součásti uskutečňující materiálně technickou péči, nebo jednotky, útvary a svazky RVD rozmístěné mimo boj, přesunující se po železniční apod. Vezmeme-li jednu a tutéž součást RVD, pak opatření k OPZHN i PVO budou u ní realizována jak v míru, tak ve válce. Jednotlivá opatření k OPZHN i PVO budeme ovšem realizovat v různém rozsahu a s různou intenzitou tak, aby byla v souladu s konkrétní situací.

Vidíme, že OPZHN i PVO u RVD nemůžeme včlenit jen do činnosti bojové, ale ani do činnosti nebojové, neboť je realizujeme při obou těchto činnostech u RVD.

Můžeme tedy udělat závěr, že **OPZHN i PVO uskutečňujeme jak při bojové, tak při nebojové činnosti RVD, že tedy provází veškerou činnost RVD**. Potom je ale nesprávné mluvit o nich pouze v souvislosti s bojovou činností na všech stupních, od baterie až po raketový svazek. **Řízení OPZHN i PVO a realizace jejich vnitřní náplně je tedy u RVD trvalou, nepřetržitou činností za všech okolností a bez ohledu na činnost součástí RVD. Jejich podcenění nebo zanedbání by mohlo přivodit útvarům i svazkům RVD nenahraditelné ztráty.**

Podívejme se na OPZHN a PVO z hlediska jejich vnitřní náplně, tj. z hlediska jejich obsahu. Faktory, tvořící vnitřní náplň těchto pojmů, můžeme rozdělit do dvou základních skupin. První skupina zahrnuje faktory, které realizujeme k zabránění napadení ZHN i letectvem, a abychom ztížili průzkumnou činnost

nepříteli [jen v užším smyslu]. Druhou skupinu faktorů realizujeme ke snížení účinků a následků úderu ZHN či letectvem. Podrobněji se touto problematikou budu zabývat později. Zde upřesním jeden faktor, a to **maskování**. V našich řádech (např. Vševojsk-1-1) je maskování uváděno v náplni OPZHN i PVO. Z toho vyplývá, že je nutné odlišovat maskování proti ZHN, maskování proti vzdušnému nepříteli a analogicky bychom mohli vyvodit i maskování proti pozemnímu nepříteli z hlediska přímého napadení. Takový pohled je zcela nesprávný. Smyslem maskování je utajit před průzkumem nepřítele polohu a činnost jednotek, útvarů a svazků RVD. Jinými slovy utajit před ním informace nezbytné k úderu ZHN, letectvem či pozemními jednotkami. Je tedy správné spojit maskování prioritně s průzkumem nepřítele. Vždyť podaří-li se utajit před průzkumem nepřítele polohu jednotek, útvarů a svazků RVD, zabráníme tím jejich napadení jakýmkoli prostředkem nepřítele. Tato okolnost zdůrazňuje význam maskování a kvalitativně je odlišuje od ostatních faktorů, tvořících vnitřní náplň OPZHN, PVO i přímého zajištění. V každém případě správným maskováním maximálně ztížíme nepříteli zjištění potřebných informací. Maskování musíme tedy vždy uvádět v souvislosti s nepřátelským průzkumem a neuvažovat je jen v oblasti OPZHN, PVO aj. Maskování je tedy samostatný prvek činnosti vojsk.

OCHRANA PROTI ZBRANÍM HROMADNÉHO NIČENÍ U RVD

Veškerá činnost součástí RVD zahrnuje trvale OPZHN, bez ohledu na situaci. Je proto nutné uplatňovat vždy její vnitřní náplň, tj. u RVD:

- radiální, chemický a biologický průzkum,
- včasné varování před úderem ZHN, radioaktivním, chemickým a biologickým zamořením,
- včasné vybavení potřebnými prostředky a jejich používání,
- rozptýlení,
- využívání terénu k ochraně před účinky napadení ZHN,
- periodická změna prostorů rozptýlení,
- objíždění nebo vhodné a účelné překonávání zamořených prostorů,
- ochrana při činnosti v zamořeném terénu,
- hygienicko-protiepidemická a profylaktická opatření,
- kontrola radioaktivního ozáření, chemického a biologického zamoření osob a materiálu,
- odstranění následků napadení a použití ZHN nepřítelem.

Jednotlivá opatření budeme realizovat podle konkrétní situace, i když některá budou trvalá (např. radiální průzkum, vybavení ochrannými prostředky). Ženíjní opatření a maskování neuvádím zde proto, že jak ženíjní zabezpečení, tak maskování RVD je správnější zahrnout do činnosti RVD samostatně (jako OPZHN, PVO aj.).

Z hlediska řádů je smyslem OPZHN u součástí RVD:

- zabránit zasažení zbraněmi hromadného ničení,
- v případě zasažení zbraněmi hromadného ničení maximálně oslabit jeho účinky.

Kvalitativně jsou tyto požadavky naprosto odlišné a nesrovnatelné. Druhý požadavek stavíme na předpokladu, že nepřítel napadne zbraněmi hromadného ničení jednotky RVD, přičemž první požadavek napadení jednotek RVD zbraněmi hromadného ničení nepřipouští. Z hlediska míry požadavků můžeme první označit jako maximální, druhý jako minimální. V dalším rozeberu jednotlivé požadavky podle možnosti plnění jednotkami, útvary a svazky RVD.

Nejdříve rozeberu požadavek maximální, který kategoricky vyžaduje zabránit nepříteli zasáhnout součástí RVD zbraněmi hromadného ničení. Je splnitelný několika způsoby:

A. Vyřadit ZHN nepřítel.

B. Znemožnit nepříteli získat informace nutné k uskutečnění úderu ZHN.

C. Poskytnout nepříteli informace, na jejichž základě uskuteční úder ZHN do předem námi určeného prostoru.

D. Kombinací způsobů A—C.

ad A. Vyřadit ZHN nepřítel můžeme z hlediska RVD jen jadernými či chemickými údery. Tato činnost již není otázkou OPZHN, ale otázkou bojové činnosti, a to nejen RVD. Vyplyvá to i z faktorů vnitřní náplně OPZHN u RVD, z nichž ani jeden není zaměřen na vyřazení ZHN nepřítel. Kromě toho vyřadit nepřátelské ZHN v plném rozsahu není vůbec v silách RVD, i když se na plnění tohoto úkolu podílí největší měrou.

Zasažení RVD zbraněmi hromadného ničení nepřítel však nemusí být přímé (úder na součásti RVD), ale může být také nepřímé (zamoření osob a materiálu radioaktivní stopou, při překonávání zamořených prostorů, při překonávání radioaktivní stopy).

Z toho vyplývá, že realizací faktorů vnitřní náplně OPZHN nezabráníme úderům na RVD, ale zabráníme nepřímému zasažení zbraněmi hromadného ničení.

ad B. Znemožnit nepříteli získat informace nutné k úderu na součásti RVD znamená zabránit jejich uskutečnění zcela odlišným způsobem, než jak je uvedeno v bodě A. Je to možné jednak utajením existence, nebo utajením polohy a činnosti součástí RVD před nepřítel. Utajovat existenci čehokoli můžeme jen určitou dobu, což je možnost značně omezená. Utajit polohu jednotek, útvarů a svazků RVD je nereálné. Možnosti, jak zabránit nepříteli získat informace o poloze jednotek, útvarů a svazků RVD, můžeme získat jednak tím, že zabráníme nepříteli v průzkumu, jednak maximálním zatížením jeho průzkumné činnosti. Zabránit nepříteli v průzkumu můžeme vyřazením jeho průzkumných prostředků, nebo vytvořením takových podmínek, aby průzkum nemohl uskutečnit. To však je úkol pro RVD nesplnitelný. V silách jednotek, útvarů a svazků RVD je ale v každém případě splnit druhou možnost. Z faktorů vnitřní náplně OPZHN u RVD je to rozptýlení a periodická změna zaujatých prostorů, jejichž realizací tento požadavek plníme. Problematika přímého působení na průzkumné prvky nepřítel nespadá do OPZHN.

ad C. Tato problematika celým svým rozsahem spadá do maskování, které do OPZHN nepatří.

ad D. Po eliminaci maskování z OPZHN je možnost kombinace redukována na způsoby uvedené v bodě A a B.

Z rozboru maximálního požadavku na OPZHN u RVD vyplynulo, že tak, jak je postaven, není z hlediska vnitřní náplně OPZHN splnitelný, i při 100%

splnění všech dílčích faktorů. Samotnou OPZHN nemůžeme zabránit napadení součástí RVD zbraněmi hromadného ničení. V každém případě ale můžeme správným řízením a realizací faktorů vnitřní náplně OPZHN zabránit nepřímému zasažení součástí RVD zbraněmi hromadného ničení.

Rovněž tak realizací vnitřní náplně OPZHN u RVD nezabráníme průzkumné činnosti nepříteli k získání informací o poloze součástí RVD. Každopádně však mohou součástí RVD nepříteli jeho průzkumnou činnost značně ztížit a tím mu omezit možnost získat informace nutné k úderům ZHN.

Je-li maximální požadavek pro OPZHN u RVD v uvedeném znění nesplnitelný, je nutné stanovit požadavek nový, splnitelný, např.

a) zabránit nepřímému zasažení RVD zbraněmi hromadného ničení,

b) ztížit maximálně průzkumnou činnost nepříteli realizací vnitřní náplně OPZHN u RVD.

V dalším rozeberu požadavek minimální, který je stavěn na předpokladu, že se nepříteli podaří napadnout součástí RVD zbraněmi hromadného ničení. V takovém případě klademe na OPZHN u RVD požadavek maximálně zeslabit účinky tohoto napadení. K tomu je zaměřena většina faktorů vnitřní náplně OPZHN u RVD. Přitom nerozhoduje, jde-li o zasažení přímé či nepřímé. Podcenění nepřímého zasažení by ve svých důsledcích totiž vedlo k vyřazení součástí RVD stejně jako zasažení přímé. Ukáží to na příkladě: Překonávají-li součástí RVD hluboký, silně zamořený prostor (radioaktivní, chemické, biologické zamoření), pak při zanedbání průzkumu, včasného varování, při nedostatečném vybavení jednotlivců ochrannými prostředky apod., může dojít k vyřazení celých jednotek i útvarů RVD z dalšího boje jako při přímém napadení ZHN nepříteli, i když účinky nepřímého napadení se nemusí projevit okamžitě.

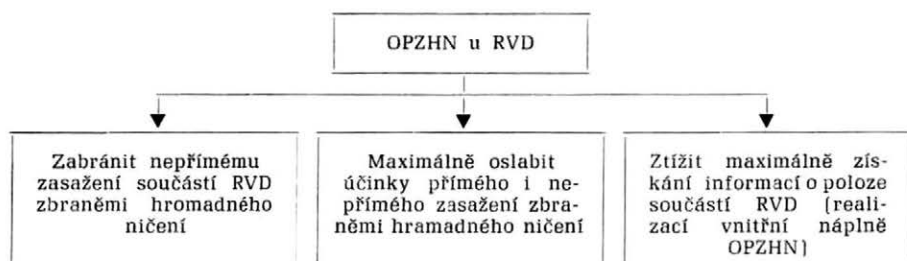
Realizace vnitřní náplně OPZHN u RVD je nutná v každé době, při jakékoli činnosti. Tím zabráníme možnému překvapení ze strany nepříteli. I když nelze podcenit kterýkoli z faktorů vnitřní náplně OPZHN u RVD, přece je nutné vidět rozdílnost vah (podle významu) mezi nimi. Znamená to, že jednotlivé faktory mají různé váhy, přiřazené jim podle významu. Toto přiřazení určité váhy určitému faktoru nemůžeme brát staticky. Musíme vidět, že v dynamice boje, nebo podle konkrétní situace se mohou váhy jednotlivých faktorů měnit. Např. radiační, chemický a biologický průzkum jsou faktory, které realizujeme nepřetržitě v jakékoli situaci RVD se stejnou intenzitou. Naproti tomu vybavení jednotlivců ochrannými prostředky nepřetržitě není (abstrahujeme-li od doplňování ztrát).

Tak tomu je i s organizací odstranění následků napadení zbraněmi hromadného ničení nepříteli. Váha tohoto faktoru pro určitou jednotku či útvar značně stoupne v okamžiku, kdy budou zbraněmi hromadného ničení napadeny. Ale to neznamena, že řídicí orgány mohou organizaci odstranění následků podcenit, neboť organizace nutných opatření až v době napadení může již jen zdržovat a znásobit účinky napadení.

Tyto příklady nám dostatečně dokumentují variabilitu vah jednotlivých faktorů vnitřní náplně OPZHN u RVD. To je důvod, proč není vhodné navrhnout jejich trvalou kategorizaci podle významové váhy. Význam faktorů se bude měnit s konkrétní situací. Bude záležitostí každého velitele, aby podle této situace stanovil váhu faktorů vnitřní náplně OPZHN a podle toho je realizoval.

Z předcházejících úvah vyplývají tyto závěry k OPZHN u RVD:

1. OPZHN u RVD je nedílně, trvale zahrnuta v činnosti (bojové i nebojové) součástí RVD.
2. Požadavky kladené na OPZHN u RVD:

3. Vztah OPZHN a maskování tkví jednak ve vzájemném doplnění (maskování má zabránit přímému napadení zbraněmi hromadného ničení utajením polohy) a jednak ve společném požadavku, tj. maximálně ztížit získání informací o poloze součástí RVD. Formálně je společný požadavek shodný. Ale způsob jeho realizace je zcela odlišný. V případě OPZHN jej plníme např. změnou zaujatých prostorů nebo rozptýlením, tj. realizací faktorů vnitřní náplně OPZHN u RVD. V případě maskování pak silami a prostředky určenými k realizaci faktorů tvořících vnitřní náplň maskování. Realizace požadavku společného pro OPZHN i maskování je tedy kvalitativně odlišná.

4. Předběžná definice OPZHN u RVD:

OPZHN u RVD je dílčí činnost, realizovaná v každé situaci u všech součástí RVD s cílem

- zabránit nepřímému zasažení zbraněmi hromadného ničení,
- maximálně oslabit účinky přímého napadení i nepřímého zasažení zbraněmi hromadného ničení, nepodaří-li se mu zabránit,
- maximálně ztížit nepříteli získat informace o součástech RVD.

PROTIVZDUŠNÁ OBRANA U RVD

Činnost součástí RVD zahrnuje trvale PVO, a to bez ohledu na jejich situaci. Vnitřní náplň PVO u RVD tvoří:

- průzkum vzdušného prostoru,
- včasné varování před vzdušným nepřítelem,
- rozptýlení jednotek a omezení pohybu,
- využívání terénu k ochraně před účinky vzdušného napadení,
- palba z ručních zbraní na nízko letící cíle,
- odstranění následků leteckého napadení.

Tato opatření je nutné realizovat nebo připravit k realizaci bez ohledu na to, zda bude či nebude součástí RVD bezprostředně bránit protivzdušná obrana

pozemních vojsk. Ze stejných důvodů jako při OPZHN nejsou uváděny faktory — ženíjní zabezpečení a maskování.

Podotýkám hned z počátku, že v této stati budu rozebírat PVO u RVD především z hlediska možností organických sil a prostředků součástí RVD.

Smyslem PVO u součástí RVD je:

1. Maximálně ztížit nepříteli získat informace vzdušným průzkumem o poloze.
2. Odrazit úderý nízko letících letounů nepřítelé.
3. V případě napadení letectvem nepřítelé maximálně oslabit účinky úderů.

Takto kladené požadavky na PVO u RVD jsou reálné a splnitelné. Kdybychom zvýšili míru požadavků, např. místo „maximálně ztížit“, na „zabránit získání informací vzdušným průzkumem“, byl by to úkol nereálný, nesplnitelný. Rovněž nereálný by byl požadavek zabránit úderům letectva nepřítelé. Takové požadavky jsou a priori nesplnitelné proto, že součástí RVD nejsou vybaveny silami ani prostředky k jejich splnění.

První požadavek můžeme splnit dvěma způsoby:

A. Periodickou změnou zaujatých prostorů a rozptýlením.

B. Přímým působením (palbou) na letouny uskutečňující vzdušný průzkum.

ad A. Periodická změna zaujatých prostorů a rozptýlení součástí RVD jsou faktory, patřící do vnitřní náplně PVO u RVD. Současně však také patří do oblasti OPZHN. Jsou-li tedy plněny tyto faktory při OPZHN, jsou vlastně automaticky plněny i z hlediska PVO, kde již nemusíme o nich uvažovat.

ad B. Vzdušný průzkum můžeme nepříteli ztížit přímým působením sil a prostředků součástí RVD na nepřátelské průzkumné letouny, např. řízenou palbou z ručních zbraní na nízko letící cíle.

Přímo působí na nepřátelské průzkumné letouny síly a prostředky PLD a PLR, jejichž cílem je PVO těchto součástí. Při jeho realizaci však docházíme k určitému rozporu. Na jedné straně se snažíme utajit polohu součástí RVD, na druhé straně ji prozrazujeme jak palbou z ručních zbraní, tak palbou PLD i PLR proti průzkumným letounům. V druhém případě ji prozrazujeme i sestavou PLD a PLR a tím upozorňujeme nepřítelé na silně bráněné prostory. Tak dochází ke znehodnocování těch opatření, jejichž cílem bylo naopak pozornost průzkumu nepřítelé od těchto prostorů odvrátit.

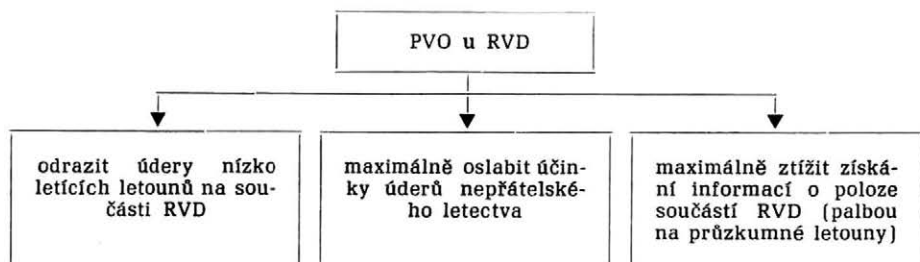
Druhý požadavek — odrazit úderý nízko letících letounů — mohou součástí RVD uskutečnit palbou z ručních zbraní (kulomety, samopaly). Při realizaci je nutné především dodržet zásadu utajení polohy součástí RVD a palbu uskutečnit jen při zjevném úmyslu napadení, a to maximem sil.

Ke splnění třetího požadavku — maximálně oslabit účinky úderů letectva — jsou zaměřeny všechny faktory vnitřní náplně PVO u RVD, až na palbu z ručních zbraní. Jejich realizace je u součástí RVD nutná při jakékoli činnosti, aby nedošlo po této stránce k překvapení. Jednotlivým faktorům můžeme přiřadit určitou váhu, která je variabilní. Bude záležitostí velitelů, aby podle konkrétní situace ohodnotili a stanovili váhu jednotlivých faktorů vnitřní náplně PVO u RVD a podle toho řídili jejich realizaci.

Z předcházejících úvah vyplývají tyto závěry k PVO u RVD:

1. PVO u RVD je nedílně, trvale zahrnuta v činnosti (bojové i nebojové) součástí RVD.

2. Požadavky kladené na PVO u RVD:

3. PVO a maskování u RVD se jednak doplňují (maskování má zabránit úderu letectva) a jednak mají formálně shodný požadavek — maximálně ztížit získání informací o poloze součástí RVD. Způsoby, jak shodný požadavek plnit, jsou navzájem protichůdné.

4. Předběžná definice PVO, jak ji uskutečňují organické síly a prostředky součástí RVD:

PVO u RVD je dílčí činnost, realizovaná v každé situaci u všech součástí RVD s cílem:

- a) odrazit úderý nízko letících letounů zjevně útočících na součásti RVD,
- b) maximálně oslabit účinky napadení nízko letících letounů, nepodaří-li se je odrazit.

Z á v ě r

Z předcházejících statí vyplývá konečný závěr, že obranu proti ZHN, protivzdušnou obranu, přímé zajištění, ženíjní zabezpečení a maskování můžeme zahrnout pod společného jmenovatele — zabezpečení činnosti RVD.

PODÍL VOJSKOVÉ PVO NA BOJI S VÝSADKY

Hromadné použití výsadků do prostorů bojové činnosti k řešení rozhodných úkolů nabývá v soudobých podmínkách stále větší důležitosti. Poslední události ukazují, že i v podmínkách vedení boje bez jaderných prostředků je vysazování vojsk k ovládnutí důležitých objektů samozřejmé. Tím spíše je nutné počítat s hromadným použitím výsadků při boji s použitím zbraní hromadného ničení, kdy vysoké tempo útočného boje, vznik širokých a hlubokých mezer a boj na směrech vytvářejí optimální podmínky k jejich použití.

Stálé zlepšování letových vlastností dopravně výsadkového letectva, jakož i vrtulníků, zejména jejich únosnosti a možnosti přistávat mimo vybudovaná letiště, schopnost vysazovat i těžkou techniku na padácích, přinesly kvalitativní změny do možností bojového použití jak jednotek, tak i celých útvarů a svazků vysazovaných ze vzduchu do výhodných prostorů. Použití těžké techniky, tanků, obrněných transportérů, nosičů ZHN i protiletadlového dělostřelectva v sestavě výsadku, jakož i možnosti plynulého zásobování ze vzduchu značně zvýšily odolnost výsadku proti zničení a ovlivnily rozhodnost bojových úkolů v rámci vedení boje či operace.

K zabránění splnění úkolů vysazených vojsk ze vzduchu a k jejich zničení je třeba značných sil bojujících vojsk i teritoria. Odolnost výsadku proti zničení je tím větší, čím více má času po vysazení k organizaci činnosti po přistání. Nejvíce zranitelná jsou vojska během přepravy vzduchem a při přistávání. Některé větší výsadkové operace ve druhé světové válce byly neúspěšné právě proto, že výsadkový sled byl včas zničen organizovanou činností všech druhů vojsk právě v této etapě bojové činnosti výsadku.

V tomto článku proto rozebírám otázky použití vojska protivzdušné obrany při ničení výsadků a jeho podílu v rámci protivýsadkových opatření. Vycházím přitom ze zásady, že s výjimkou ničení vojsk určených k vysazení přímo na odletových plochách, může se vojsko PVO aktivně podílet na boji s výsadky

ve všech fázích boje s nimi, zejména v průběhu přepravy vzduchem a při vysazování. Dopravně výsadkové letouny a vrtulníky jsou pro moderní protiletadlové dělostřelectvo výhodným cílem, protože kromě využití terénu k letu v malých výškách nemohou prakticky uplatnit žádnou výhodu soudobého letectva, jako je značná rychlost a náhlý manévr výškou i kursem. Pravděpodobnost zásahu vrtulníků a dopravně výsadkových letounů protiletadlovými granáty malorázového protiletadlového dělostřelectva je vysoká. Na palbě proti těmto cílům se mohou úspěšně podílet i jednotky vyzbrojené velkorážnými protiletadlovými kulomety, univerzálními kulomety a různými typy ručních zbraní.

Ničení výsadků je úkolem všech druhů vojsk. Vojsko PVO se na něm bude podílet především v součinnosti s letectvem a vojsky, která ničí výsadky, jakož i vojsky, která bojují s nepřítelem, snažícím se proniknout do prostoru vysazení směrem od fronty.

PŘÍZNAKY VYSAZENÍ VÝSADKU

Vysazení taktického výsadku, ale především výsadková operace, je složitá činnost, vyžadující úsilí všech druhů vojsk nepřítele, především letectva a zbraní hromadného ničení. Zabezpečení této činnosti vyžaduje získat taktickou nadvládu ve vzduchu nad rozsáhlým územím, blokovat značnou část letišť stíhacího letectva, vyřadit radiolokační systém a umlčet palebné prostředky PVO. Současně narušit systém velení vojsk a teritoria, zničit část komunikačních uzlů a tím ztížit rychlý přísun záloh do ohroženého prostoru. Nepřítel musí chránit výsadkový sled podél celého průletového pásma a blokovat místa vhodná k vysazování a přistávání živé síly a techniky. Tato opatření vyžadují určitou dobu. Při soustavném hodnocení situace, zejména vzdušné, bude tedy možné vytvořit si představu o pravděpodobném zámyslu nepřítele k výsadkové akci. Na získávání zpráv a podkladů k hodnocení situace a přijetí rozhodnutí vševojskovým velitelem se budou ve značné míře podílet orgány PVO.

Podle zvýšeného úsilí a charakteru činnosti letectva v zájmových prostorech, zejména při blokování letišť, umlčování systému PVO a podle letecké průzkumné činnosti bude možné vyvodit závěr o možných směrech průletových pásů výsadkových sledů a o prostorech vysazení. Časový předstih v ohodnocení možných zájmových směrů a prostorů nepřátelského letectva k vysazení bude různý podle rozsahu plánované výsadkové akce. Při cvičení bylo možné potřebné údaje zjišťovat dvě i více hodin předem.

PLÁNOVANÁ OPATŘENÍ PVO Z HLEDISKA MOŽNÉHO BOJE S VÝSADKY

I když varianty možného použití vzdušného výsadku nepřítelem mohou být různé, je nutné již v období plánování bojového úkolu předvídat některá opatření po stránce PVO k boji s výsadky. Jde především o to určit, v závislosti na předpokládaném zámyslu nepřítele, prostory a objekty, které by nepřítel mohl ovládnout svými výsadky, aby splnil bojový úkol. Podle charakteru objektů a jejich důležitosti bude k jejich ovládnutí třeba určitých sil a určitý počet vzdušných přepravních prostředků. Podle toho bude možné usuzovat i o druhu, úkolu a složení výsadku. Na základě znalostí takticko-technických možností dopravně výsadkového letectva, jeho rozmístění na letištích, možnosti letištního manévru a tvárnosti terénu (zejména z hlediska radiolokačního prů-

zkumu) bude možné posoudit varianty možných příletových směrů a pásem průletu k vysazení. Podle předpokládané síly výsadku můžeme usuzovat i na druh použití přepravní techniky, časovou strukturu vysazení a způsoby zabezpečení bojové činnosti vysazovaných jednotek. Zhodnocením těchto údajů můžeme přijmout řešení o předpokládaném použití jednotek a útvarů PVO k přehrazení možných náletových směrů dopravně výsadkového letectva i vrtulníků a k manévru jednotkami PVO do ohrožených prostorů.

Současné počty jednotek PVO neumožňují vytvářet samostatný systém přehrazení důležitých směrů nízko létajících cílů nebo pásem předpokládaného průletu výsadků. Použití jednotek PVO k těmto účelům musíme proto řešit v rámci plnění ostatních úkolů vojska PVO. Při volbě bojových sestav protiletadlového dělostřelectva a rozmísťování radiolokační techniky musíme proto přihlížet k požadavkům vedení boje s nízko létajícími cíli a výsadky a k možnosti manévru na ohrožené směry. Z tohoto hlediska vycházíme i při stanovení úkolů útvarů PVO. V souvislosti s tím stoupá důležitost protivzdušné obrany přechodů přes vodní toky a horské masívy, důležitých komunikačních uzlů a letišť, týlových prostorů apod. V pásmech předpokládaného průletu výsadkového sledu musí být zvlášť pečlivě sklobubena činnost jednotek a útvarů PVO s činností ostatních vojsk, která vyčleňují část svých palebných prostředků k boji se vzdušným nepřítelem.

BOJ S VÝSADKY NA VZDÁLENÝCH A BLÍZKÝCH PŘÍSTUPECH K PROSTORŮM VYSAZENÍ

Složitou etapou bojové činnosti je údobí, kdy se nepřátelské letectvo snaží umlčet radiolokační a palebný systém PVO v pásmu průletu a podél něho do šířky rozsahu účinné působnosti protiletadlových zbraní. V útočném pásmu divize, kde úsilí PVO je soustředěno na směr hlavního úderu, bude nepřítel volit průletové pásmo zpravidla mimo hlavní směr, kde se mu PVO bude jevit slabší. Při průletu prostory, kde je soustředěno úsilí PVO, by musel předem umlčovat do 70—90 % všech palebných prostředků PVO, zatímco na vedlejším směru pouze 30—50 %.

Bude proto záležet na dovednosti orgánů PVO učinit včas opatření k utajení (v možné míře) těch prostorů, kam bude úsilí prostředků PVO soustředěno. Půjde především o maskování, úpravu režimu práce radiolokátorů a palebného režimu. Na průzkumné letouny vést palbu vyčleněnými bateriemi a často měnit postavení baterií 30mm PLdvK vševojskových útvarů, aby nebyly zničeny v rámci umlčování prostředků PVO pozemními prostředky i letectvem.

Hlavní úkol PVO v tomto období bude včas a na maximální dálky technických možností radiolokátorů zjišťovat letouny a vrtulníky tvořící hlavní výsadkový sled. Vzdušný nepřítel s cílem zamezit včasné zjištění, bude využívat přízemních a malých výšek, jakož i členitosti terénu. Přesto však zkušenost ukazuje, že ve středně členitém terénu mohou řídicí radiolokátory P-14 zjišťovat proudy dopravně výsadkových letounů a vrtulníků v malých výškách na vzdálenost 50—70 km před bojovou sestavou útvarů PLD. Podle parametrů pohybu a tvaru skupinových cílů na obrazovkách je možné s předstihem 25—30 minut před přeletem čáry dotyku určit dosti přesně pásmo průletu i předpokládané prostory vysazení.

Na výsadkový sled vedou palbu všechny prostředky PVO kromě těch, které bojují s letouny umlčujícími systém PVO. Jako výhodné se ukázalo přejít včas

od palby s přístroji (u materiálu 57mm PLK) na přímou střelbu s postupným přenášením palby po palebných četách.

Při zjištění prvních příznaků zahájení vlastní výsadkové akce musí orgány PVO přijmout včasné opatření k zničení dopravně výsadkových letounů a vrtulníků na přístupech k předpokládaným prostorům vysazení. Radiolokační průzkum je zesilován zapnutím těch řídicích radiolokátorů, jejichž činnost byla v údobí umlčování systému PVO omezena s cílem zkvalitnit radiolokační pole nad ohroženými prostory. Dovolí-li to situace, uskutečňujeme podle předem stanovené varianty manévry částí prostředků PVO k přehrazení průletového pásma. K tomu může divize především využít 2–3 baterií 30mm PLdvK posilového protiletadlového pluku, které jsou schopny rychlého manévru a vedení palby za krátké zastávky. Cílem manévru by mělo být dosáhnout toho, aby do průletového pásma působily alespoň 2 sledy baterií 30mm PLdvK a 1. sled baterií 57mm PLK.

Při posílení tankové nebo motostřelecké divize 1. sledu jedním protiletadlovým plukem můžeme tak dosáhnout proti výsadkovému sledu v jednom průletovém pásmu soustředění palby 2–6 baterií 30mm PLdvK a 3–4 baterií 57mm PLdvK.

Kromě toho budou proti výsadkovému sledu, letícímu v malé a přízemní výšce, působit palbou ručních zbraní a velkorážovými kulomety jednotky, které jsou mimo dotyk s pozemním nepřítelem po celém pásmu průletu.

Příklad možné účinnosti palby prostředků PVO proti výsadkovému sledu u prvosledové tankové divize posílené jedním protiletadlovým plukem uvádí tabulka 1.

Tab. I

Možný počet sestřelů za průlet ve výšce do 300 m v průletovém pásmu širokém 3 km.

Ráže	Počet zbraní	Vrtulníků při $c = 50 \text{ m/sec}$		Letounů při $c = 100 \text{ m/sec}$		Poznámka
		počet ran na 1 sestřel	pravděpodobný počet sestřelů	počet ran na 1 sestřel	pravděpodobný počet sestřelů	
75mm PLK	18–24	150	2,4–3,2	300	1,2–1,6	
30mm PLdvK	12–36	200	2,4–7,2	400	1,0–3,0	
12,7mm VKPL	9–12	300	0,9–1,2	600	0,4–0,6	
UK 7,62mm	30–60	600	1,5–3,0	1600	0,6–1,2	
Sa 7,62mm	200–400	1300	3,1–6,2	3200	1,2–2,4	
Celkem		10,3–20,8		4,4–8,8		Průměrně 15 vrtulníků, 6 letounů
Průměrně při 30 % umlčení prostředků PVO divize		10		4		

Z výpočtu vyplývá, že dobře splněná opatření k PVO vojsk mohou již při průletu výsadku do prostoru vysazení současně ovlivnit výsledek boje. Prostředky PVO divize v jednom průletu mohou zničit ve vzduchu výsadek v síle roty, způsobit 20% až 30% ztráty taktickému vrtulníkovému výsadku v síle praporu a v součinnosti se stíhacím letectvem ohrozit i průlet operačního výsadku do operační hloubky.

Využívá-li vzdušný nepřítel širokých mezer v bojovém uskupení mezi svazky, vzniklých v průběhu operace, k průletu operačního výsadku do hloubky řeší přehrazování směrů orgány PVO armády. Kromě činnosti stíhacího letectva uskutečňujeme na nebezpečné směry manévry armádními útvary PLD na úkor méně důležitých objektů. Přitom vycházíme z časových možností manévru a předvídání ničení výsadku v prostorech vysazování.

BOJ S DOPRAVNĚ VÝSAVKOVÝMI LETOUNY A VRTULNÍKY PŘI VYSAZOVÁNÍ VÝSADKU

V tomto údobí boje je jednou z nejdůležitějších činností rychle upřesnit jednotlivé přistávací plochy a prostory k vysazení nepřátelského výsadku. Ke zjištění těchto prostorů slouží průzkum všeho druhu, včetně radiolokačního průzkumu PVO. Zkušenosti ze cvičení potvrzují, že podle charakteru činnosti letectva je možné pomocí řídicích radiolokátorů P-15 vyhodnotit do dálky 30—40 km prostory přistávání těžkých vrtulníků i dopravně výsadkových letounů a dostatečně přesně určit podle charakteru letu i prostory shozu výsadků. V součinnosti s předsunutými pozorovateli vzdušného nepřítele a průzkumnými skupinami vševojskového průzkumu je možné upřesňovat i počty letounů, vysazené techniky a osob.

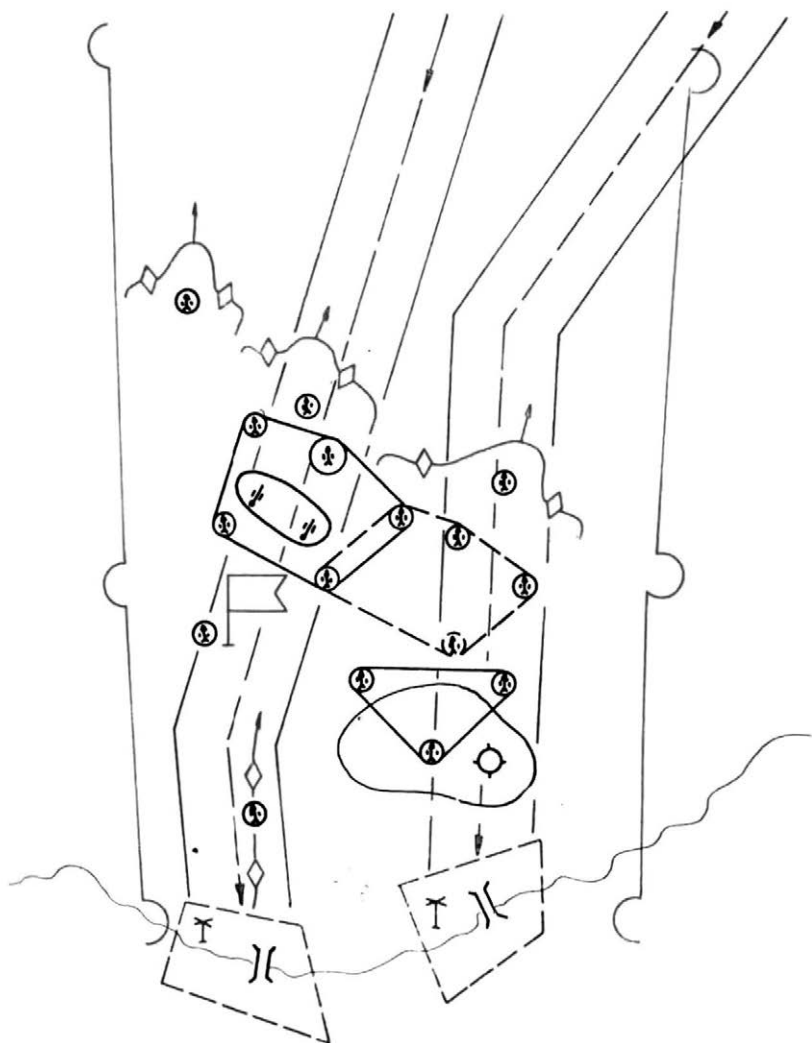
Povinností orgánů PVO v tomto údobí je získávat od vlastního průzkumu zprávy o místech vysazování a včas je doručovat vševojskovému veliteli k přijetí rozhodnutí k boji s výsadky. V případě potřeby je nutný manévr částí řídicích radiolokátorů a pozorovatelů vzdušného nepřítele na vozidlech s rádiovými stanicemi s úkolem sledovat a vyhodnocovat situaci v ohroženém prostoru.

Vyhodnocování vzdušné situace v prostoru vysazování je důležité a vyžaduje výtečné vycvičenosti a speciální přípravy operátorů řídicích radiolokátorů. Velitelé přístrojů musí mít nejen potřebné technické znalosti k rozpoznání různých druhů cílů, jejich rychlostí, rozměrů, ale i vědomosti o způsobech vysazení výsadku. Cíle na obrazovkách se „ztrácejí“, netvoří plynulou dráhu a pouze zkušený operátor rozpozná, zda jde o manévr cíle či o přistání. Musí umět rozlišit dopravně výsadkové letouny a vrtulníky od ostatních zabezpečujících letounů a vlastních stíhačů.

Do prostoru shozu a přistávání organizují velitelé a orgány PVO manévry nejbližšími bateriemi 30mm PLdvK, tanky, vyzbrojenými 12,7mm VKPL, popř. palebnými skupinami střelců z ručních zbraní na obrněných transportérech. Včasný manévr palebnými prostředky PVO umožní ničit výsadky po přistání.

Palebné prostředky PVO vedou palbu na letouny a vrtulníky ve vzduchu a přenášejí ji na výsadkáře ve vzduchu a vysazovanou techniku. Po dopadu (přistání) zahajují palbu na cíle na zemi. Zvláště účinná je palba baterie 30mm PLdvK na přistávající výsadkáře na zem „s rozsevem“. Proto volíme palebná postavení PLD a stanoviště ostatních palebných prostředků PVO na vyvýše-

OBR 1 VARIANTA ROZMÍSTĚNÍ A MANĚVRU PROSTŘEDKU PYO
V PÁSMU DIVIZE, POSÍLENĚ JEDNÍM PROTILETADLOVÝM PLUKEM
MALÉ RÁŽE Z HLEDISKA BOJE S VŮSADKOU

POČET BATERIÍ PŮSOBÍCÍCH DO PÁSMU PRŮLETU VŮSADKY		30 mm PLDK	57 mm PLK	CELKEM
NA VEDLEJŠÍM SMĚRU ÚTOKU DIVIZE	BEZ MANĚVRU PYO	2	3	5
	S MANĚVREM PYO	3	5	8
NA HLAVNÍM SMĚRU ÚTOKU DIVIZE		6	4	10

ných místech s dobrým výhledem a možnostmi palby proti vzdušným i pozemním cílům.

Při vysazení výsadku do hloubky bojové sestavy divize prvního sledu můžeme v první etapě předpokládat vyčlenění jedné baterie 30mm PLdvK (od pluku druhého sledu) a jedné baterie 30mm PLdvK od posilového pluku. Dále do 90 kusů 12,7mm VKPL na tancích a do 5 palebných skupin střelců z ručních zbraní (od druhosledového pluku). V dalším pak zesílení těchto jednotek jedním útvarům malorážového protiletadlového dělostřelectva. S těmito prostředky bude možné vytvořit hustou protiletadlovou palbu na přistávací plochu s možností sestřelu podle tabulky 2.

Tab. 2

Možnosti sestřelu vrtulníků a dopravně výsadkových letounů nad přistávací plochou praporu

Zbraň	Počet zbraní	Pravděpodobný počet sestřelů	
		vrtulníků	letounů
57mm PLK	18	2,4	1,2
30mm PLdvK	12	2,4	1,0
12,7mm VKPL	9	0,9	0,4
UK 7,62 mm	10	0,5	0,3
Sa 7,62 mm	50	1,5	0,6
CELKEM		7,7	3,5

Průměrně při 30% umlčení prostředků PVO je možnost sestřelu do 5 vrtulníků nebo 2 letouny ve vzduchu.

V hloubce operačního uskupení armády bude výhodné vyčlenit v první etapě k manévru do prostoru vysazení baterie 30mm PLdvK od armádních pluků v počtu 3—4 baterie, později celý pluk od protiletadlové divize. S těmito prostředky bude možné ničit vzdušného nepřítele divize na jedné přistávací ploše, u armády na 2—3 plochách.

**ORGANIZACE PVO PŘI LIKVIDACI VÝSADKU NA ZEMI
A PŘI BLOKOVÁNÍ PROSTORŮ VYSAZENÍ**

Přechod k ničení vysazované techniky a osob palbou prostředků PVO po přistání na zemi se uskutečňuje postupně již v průběhu předchozí činnosti během shozu a přistávání výsadků, při postupném zasazování vševojskových jednotek a útvarů do obkličování, rozdělování a ničení výsadků na zemi. V podstatě plní jednotky PVO při této činnosti několik úkolů. Především pokračují v boji s dalšími výsadkovými sledy, ničením letounů, vrtulníků a vysazované techniky i osob ve vzduchu i na zemi. Dále zabezpečují před úderem ze vzduchu útvary a jednotky, které obkličují a ničí vysazeného nepřítele. Zabezpečují útvary, které zabráňují proniknutí pozemních sil nepřítele do bojové sestavy vlastních vojsk s cílem spojit se s výsadkem za silné podpory letectva. Konečně blokují prostory vysazení proti zásobování výsadku ze vzduchu. V případě neúspěšného boje výsadku zabráňují evakuaci živé síly i techniky vzduchem z prostorů vysazení.

Dokončením manévru útvary a jednotkami PVO je nutné dosáhnout takového uskupení, aby na přístupech k prostorům vysazení byly 1 až 2 vrstevové palby protiletadlového dělostřelectva.

Přitom úsilí PVO by mělo být soustředěno na přehrazení směrů pronikání pozemního nepřítele k prostoru vysazení.

Při blokování obklíčeného prostoru vysazení je nejvýhodnější volit z hlediska velení palby PLD toto pořadí důležitosti určení vzdušných cílů:

- zásobovací letouny a vrtulníky,
- stíhací bombardovací letouny podporující pronikajícího pozemního nepřítele,
- ostatní cíle.

V operační hloubce budou prostory vysazování blokovat armádní prostředky a prostředky PVO divizí, určených k likvidaci výsadků v součinnosti se stíhacím letectvem a ostatními prostředky PVO. Nejdůležitější bude dostatečně soustředit síly a prostředky PVO k přehrazení směrů od fronty k prostorům vysazení. Např. 2 malorázové protiletadlové pluky jsou schopny vytvořit 1—2 vrstevové palby o šířce 25—30 km, což dává možnost dostatečné hustoty palby k přehrazení směru přiletu od fronty do prostorů vysazení operačního výsadku v síle do jedné brigády. Z vnějšího směru („k frontě“) budou blokovat zpravidla útvary a jednotky PVO divize určené k likvidaci tohoto výsadku.

Z á v ě r

Rozebral jsem některé otázky boje s výsadky z hlediska protivzdušné obrany. Účinnost klasických prostředků PVO proti těmto vzdušným cílům byla prokázána na řadě cvičení. Často však nebývají jednotky PVO k této činnosti v plné míře využívány. Do vědomí všech velitelů by měla proniknout zejména skutečnost, že zničení živé síly a techniky ve vrtulníku nebo dopravně výsadkovém letounu ve vzduchu je výhodnější a snazší nežli boj s vysazenými jednotkami na zemi.

ANALÝZA

struktury spotřeby materiálu

Každý jev objektivní skutečnosti má svoji strukturu. Strukturu tvoří síť vazeb a vztahů mezi prvky systému. To znamená, že strukturu vážeme na systém a jeho prvky. Při zkoumání struktury spotřeby materiálu musíme tedy vycházet ze systému spotřeby materiálu, za který považujeme empirický celek relativně uzavřený vzhledem ke svému okolí a z prvků systému spotřeby materiálu. Mezi systémem spotřeby materiálu a fungujícími prvky spotřeby materiálu jsou vzájemné vztahy:

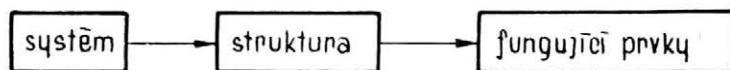
- mezi systémem tj. celkovou spotřebou materiálu a fungujícími prvky tj. spotřebou jednotlivých druhů materiálu, které se realizují prostřednictvím struktury spotřeby materiálu;
- mezi systémem a jeho strukturou, tj. vztahem mezi spotřebou jednotlivých druhů materiálu v rámci celkové spotřeby materiálu;
- mezi strukturou a fungujícími prvky.

Tyto tři typy vztahů charakterizují spotřebu materiálu (obr. 1). Změní-li se některý z těchto vztahů spotřeby materiálu, změní se příslušně i celý systém spotřeby materiálu.

Zavedení nové techniky a výzbroje do armády vždy se projevilo ve změně vztahů mezi palbou a pohybem a v materiálním zabezpečení, ve spotřebě materiálu k zabezpečení palby a k zabezpečení pohybu. Průměrná denní spotřeba pohonných hmot stoupala s rostoucími denními tempy postupu vojsk a tím docházelo ke změně struktury celé spotřeby materiálu (tab. 1). Struktura je zde dána vztahem mezi spotřebou jednotlivých druhů materiálu vyjádřeným procenty, při čemž celková spotřeba materiálu se rovná 100 %.

Závislost struktury spotřeby pohonných hmot a munice, jako základních druhů materiálu, na zabezpečení pohybu a palby, na prů-

OBŘ. 1 SCHÉMA VZTAHŮ SPOTŘEBY MATERIÁLU

Tab. 1.: Vývoj struktury spotřeby materiálu

	1945	1964	1965	1966	1967	Úvaha	
						studie	sov. mat.
munice	65 %	39 %	33 %	31 %	49 %	27 %	20—25 %
PHM	10 %	42 %	41 %	52 %	34 %	50 %	60—65 %
proviant	16 %	2 %	3 %	4 %	3 %	3 %	3—5 %
ostatní	9 %	17 %	14 %	22 %	14 %	20 %	10—15 %

měrném denním tempu postupu vojsk můžeme matematicko-statisticky vyjádřit regresní funkcí:

$$\bar{y}_x = a_{yx} + b_{yx} \cdot x$$

respektive

$$\bar{x}_y = a_{xy} + b_{xy} \cdot y$$

tab. 2.: Výpočetní tabulka regresních funkcí

y_x a x_y

$\bar{i}$	x_i	y_i	$x_i \cdot y_i$	x_i^2	y_i^2
1	25	10	250	625	100
2	50	34	1 700	2 500	1 156
3	80	41	3 280	6 400	1 681
4	80	42	3 360	6 400	1 764
5	90	52	4 680	8 100	2 704
6	100	55	5 500	10 000	3 025
7	100	60	6 000	10 000	3 600
$\bar{x}$	525	294	24 770	44 025	14 030

$x_i \dots$ je průměrné denní tempo postupu vojsk
 $y_i \dots$ je spotřeba pohonných hmot

$$\bar{x} = 75 \quad \bar{x}^2 = 5625 \quad \bar{y} = 42 \quad \bar{y}^2 = 1764$$

$$b_{yx} = \frac{24770 - 75 \cdot 294}{44025 - 7 \cdot 5625} = 0,585$$

$$a_{yx} = 42 - 75 \cdot 0,585 = -1,875$$

$$b_{xy} = \frac{2720}{14030 - 7 \cdot 1764} = 1,617$$

$$a_{xy} = 75 - 42 \cdot 1,617 = 7,086$$

$$\bar{y}_x = 0,585 \cdot x - 1,875 \quad \bar{x}_y = 7,086 + 1,617 \cdot y$$

Tab. 3.: Výpočetní tabulka regresních funkcí

y_x a x_y

$\bar{i}$	x_i	y_i	$x_i \cdot y_i$	x_i^2	y_i^2
1	25	65	1 625	625	4 225
2	50	49	2 450	2 500	2 401
3	80	39	3 120	6 400	1 521
4	80	33	2 640	6 400	1 089
5	90	31	2 790	8 100	961
6	100	27	2 700	10 000	729
7	100	25	2 500	10 000	625
$\bar{x}$	525	269	17 825	44 025	11 551

$x_i \dots$ je průměrné denní tempo postupu vojsk

$y_i \dots$ je spotřeba munice

$$\bar{x} = 75 \quad \bar{x}^2 = 5625 \quad \bar{y} = 38,428 \quad \bar{y}^2 = 1476,71$$

$$b_{xy} = \frac{17825 - 75 \cdot 269}{44025 - 7 \cdot 5625} = -0,505$$

$$a_{yx} = 38,428 - 75 \cdot -0,505 = 76,303$$

$$b_{xy} = \frac{-2350}{11551 - 7 \cdot 1476,71} = -1,936$$

$$a_{xy} = 75 - 38,428 \cdot -1,936 = 149,4$$

$$\bar{y}_x = 76,303 - 0,505 \cdot x \quad \bar{x}_y = 149,4 - 1,936 \cdot y$$

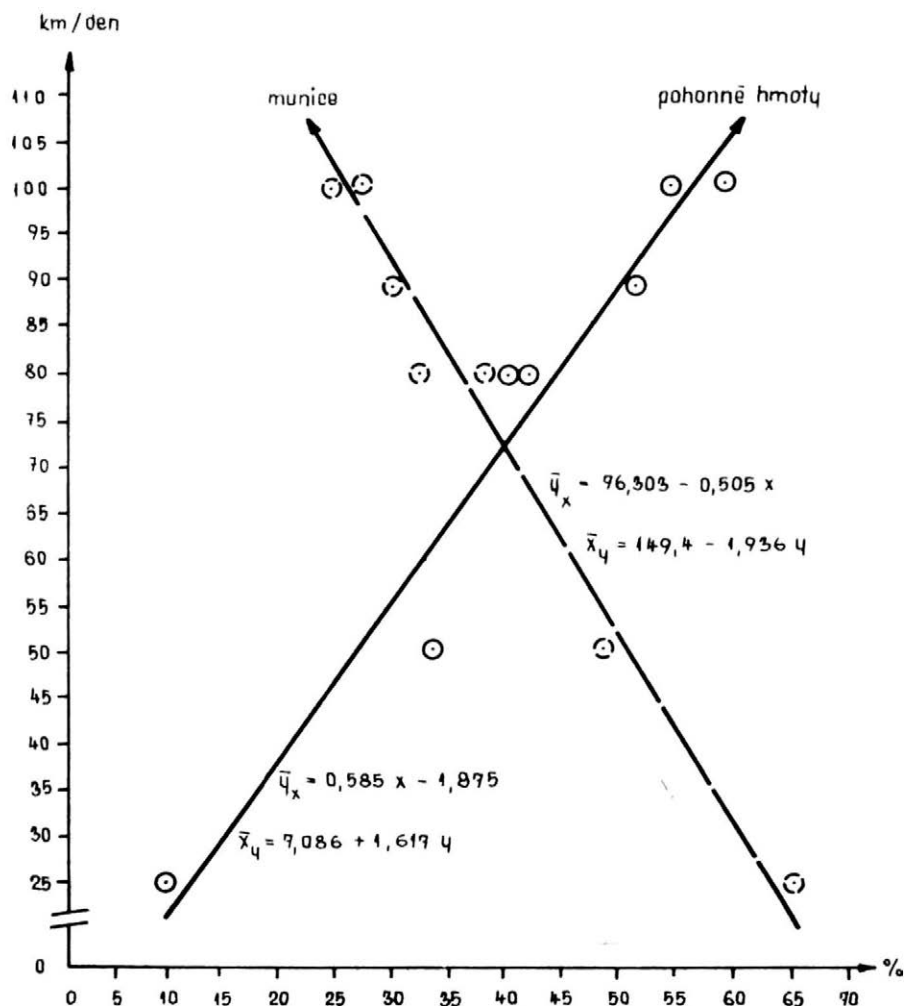
Závislost struktury spotřeby pohonných hmot a munice na průměrném denním tempu postupu vojsk je uvedena formou regresních přímk na obr. 2.

Změny ve struktuře spotřeby materiálu se projevují v systému spotřeby materiálu a v jeho fungujících prvcích. Systém a jeho struktura jsou však rovněž v interakci a vzájemných relacích se svým okolím a jinými systémy v tomto okolí. Proto se změny ve struktuře spotřeby materiálu neprojevují jenom v systému spotřeby materiálu, ale v celém systému materiálního zabezpečení: ve výši a rozložení pohyblivých zásob, v organizaci přísunu materiálu, organizaci a struktuře dopravních prostředků a jinde.

Na všechny tyto změny musí týlová soustava pružně reagovat, protože jen taková soustava je schopna plnit své úkoly a přežít, která je schopna přizpůsobit svou funkci, svoji strukturu a formy své činnosti měnícím se podmínkám. Předpokladem schopnosti přizpůsobit se je znalost podstaty, závislosti a vývoje příčin změn. To objektivně vyvolává nutnost vědecky zkoumat spotřebu materiálu statistickými či jinými exaktními metodami.

Vztah mezi informační a materiální oblastí týlu je dialektický. Změny v jedné oblasti vyvolávají změny v oblasti druhé – změny ve spotřebě materiálu se promítají do informační oblasti tj. do velení týlu. Snahou týlové soustavy musí být zabezpečit sladění organizovanosti týlové soustavy se stupněm velení týlu. Míra organizovanosti týlové soustavy je dána variabilitou fungujících prvků. Čím větší variabilita fungujících prvků týlové soustavy, tj. čím více náhodných jevů působí na fungující prvky týlové soustavy, tím dochází k většímu narušení stability týlové soustavy a tím vznikají větší požadavky na velení týlu.

Variabilita spotřeby materiálu, která zde vystupuje jako prvek týlové soustavy, se jako míra organizovanosti spotřeby materiálu odráží

v informační oblasti týlové soustavy. Vyděme-li ze vztahu

$$U_{\text{rel}} + R_{\text{rel}} = 1,$$

kde ... U_{rel} je organizovanost soustavy týlu daná variabilitou spotřeby materiálu a

R_{rel} je stupeň velení týlu,

potom při variabilitě spotřeby materiálu dané variačním koeficientem

$$v_x = \frac{T_x}{\bar{x}}$$

kde ... T_x je směrodatná odchylka, kterou

a) z prostého aritmetického průměru

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}$$

vypočítáme

$$T_x = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (X_i - \bar{x}^2)}{n}}$$

b) z váženého aritmetického průměru

$$x = \frac{\sum_{i=1}^k x_i \cdot n_i}{\sum_{i=1}^k n_i}$$

vypočítáme

$$\sigma_x = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^k (x_i - \bar{x})^2 \cdot n_i}{\sum_{i=1}^k n_i}}$$

a

$$U_{rel} = 1 - v_x$$

je stupeň velení týlu

$$r_{rel} = v_x$$

což je výsledek: variační koeficient zde vystupuje jako míra velení týlu v systému spotřeby materiálu.

Vzhledem k tomu, že podobně můžeme měřit variabilitu informací ve velení týlu, můžeme vyslovit obecný závěr:

Variační koeficient je mírou stupně velení zkoumané soustavy, což je nové a z hlediska kvantifikace velení velmi důležité zjištění.

- * -

Ukazuje se, že analýza struktury – v tomto případě spotřeby materiálu – vede k důležitým závěrům a organizovanosti a velení nejen zkoumané soustavy, ale i soustav z nejbližšího okolí: v hierarchii velení pro soustavy podřízené a nadřízené zkoumané soustavě.

Důležité exaktní zjištění ke stanovení podílu organizovanosti a velení je možnost použití variačního koeficientu jako míry velení zkoumané soustavy.

K ŘÍZENÍ TÝLU V POLI

Ve Vojské mysli č. 3/1968 je publikován článek plk. Ing. Vojtěcha Machuldy, CSc., nazvaný „K řízení týlu v poli“. Kladu si otázku, proč byl článek napsán a jaký cíl autor sleduje?

Částečnou odpověď dává sám autor v závěru: „Sjednocování všech druhů dopravy v rámci vojenské dopravy není účelné a vytvořilo by nový mezičlánek a duplicitu mezi jednotlivými druhy dopravy, štáby týlu a náčelníky druhů vojsk a služeb... pokládám za správné „sjednocovat“ jednotlivé druhy dopravy na úrovni zástupce velitele pro týl a jeho štábu“. Realizace tohoto závěru je bezpochyby konečný cíl autora.

Tento problém není ani nový a není ani vlastní jen našim ozbrojeným silám, našim specifickým poměrům a podmínkám.

Autor se velmi rychle vypořádává s jinými názory, když uvádí ... „široká diskuse je stále k otázkám sjednocení vojenské dopravy“... „Vyskytují se názory, že vojenská doprava nepatří do týlu, poněvadž zahrnuje širší problematiku, slouží všem složkám ozbrojených sil“... „a můžeme tento názor zjednodušeně vyjádřit otázkou: „Uskutečňuje vojenská doprava pouze zásobovací přepravy nebo i operační přesuny a přepravy?“ Na tuto

otázku si odpovídá: „Domnívám se, že je nesprávné takto vůbec otázku klást a chtít z ní dělat závěry o místu a úloze vojenské dopravy“.

Je pozoruhodné, jak si autor sám formuluje zjednodušenou otázku, pak na ni odpovídá a vyvrací ji. Nebylo by účelnější a logičtější, kdyby autor vyvracel konkrétní názory, s nimiž nesouhlasí? Zjednodušené otázky vyvolávají i zjednodušené odpovědi.

Za úvahu stojí další myšlenky autora. „Vojenská doprava je bezesporu nosným pilířem převážné činnosti týlu na všech jeho stupních. Je s týlem a týlovým zabezpečením bezprostředně spjata, je jeho nedílnou součástí. Můžeme-li z obsahové náplně týlového zabezpečení vyjmout některé činnosti, izolovat je, pak v žádném případě to není možné u dopravy“.

Můžeme snad o významu dopravy v tom smyslu, jak uvádí autor, pochybovat? Domnívám se, že nemůžeme, pokud má autor na mysli dopravu jako proces: Je však možné mít na dopravu, ba i na týl, rozdílný názor, jde-li o systém.

Nemůžeme ztotožňovat dopravní proces s dopravním systémem. Čtenář, podle titulku článku, očekává řešení otázky „řízení týlu v poli“, avšak v tomto směru zůstává jeho očekávání nesplněno.

Vyjděme proto z toho, že systém řízení „týlového zabezpečení“ je podsystemem „řízení operace“. Domníváme se, že teprve tehdy, odhalíme-li, nejen jak uvádí autor, ... „minulý i současný systém velení nejen ve vojenské dopravě, ale v týlu vůbec“, ale podle mého soudu, ve velení v operaci vůbec a zvážíme i reálnou perspektivu a vývoj, můžeme určit úlohu a místo „vojenské dopravy“, chápané jako samostatný podsystem.

Autor se rozhodl pominout otázku „rozboru systému řízení týlu“ a její možné varianty a kategoricky vychází „z minulého a současného systému velení“. Za těchto podmínek není naděje pro hledající „nový model řízení dopravy ve vojenských operacích“.

Přirozeně, že „nový model řízení dopravy ve vojenských operacích“ jako podsystem, musí vycházet z nového „systému velení ve vojenských operacích“ a bez rozpracování této otázky, včetně podsystemu zabezpečení operací, není naděje na jeho realizaci, a bude stále narážet na odpor „současného stavu“.

Podle mého soudu, autorův výklad činnosti jednotlivých druhů dopravy v podstatě odpovídá skutečnosti a závěry o samostatnosti jednotlivých druhů dopravy jsou správné, avšak jenom potud, pokud máme na mysli řízení a **technologickou činnost** jednotlivých druhů doprav. Autor, z této relativní samostatnosti, dochází k závěru, že „z hlediska nových charakteristických rysů představují druhy dopravy prakticky jednotlivé „služby“ a že „nepokládám za účelné vkládat nad jednotlivé odborné služby — druhy dopravy další odborné řízení. Tyto druhy dopravy vyžadují řízení operačně týlové, které v plném rozsahu musí a také může uskutečňovat jen zástupce velitele pro týl a jeho štáb týlu“. Domnívám se, že je to nepodložený, subjektivní závěr.

Pochybují o správnosti zařazení slov „z hlediska nových charakteristických rysů...“, poněvadž názory autora „v závěru“ jsou v podstatě totožné se stavem, který v této oblasti odpovídal konci Vel-

ké vlastenecké války v Rudé armádě, a to za zcela jiných „charakteristických rysů“.

Současný stav, např. v Sovětské armádě, neodpovídá názorům autora, neboť slučuje jednotlivé druhy dopravy a podřizuje je náčelníku vojenské dopravy (přesněji přeloženo — náčelníku vojenských komunikací a dopravy), který je podřízen zástupci velitele pro týl. Oddělení koordinace řeší **odborné** využití a koordinaci jednotlivých druhů dopravy k zabezpečení přepravy, včetně vodní, letecké a potrubní dopravy. Úzce spolupracuje se štábem týlu. Štáb týlu plní ty úkoly, které štábu přísluší, především v otázce stanovení zásobovacích norem, plánování přísunu a odsunu, redislokace apod., což nelze ztotožnit s dopravním zabezpečením operací a komplexním dopravním plánem **odborné** zpracovaným odbornými orgány, obsahově širším, než jsou úkoly štábu týlu v dopravě.

Posuzují-li názory autora, nesouhlasím s tvrzením, že odborné služby nepotřebují další **odborné** řízení a vyžadují řízení operačně týlové. Podle autora, operačně týlové řízení není tedy odborné řízení, s čímž se dá souhlasit. Co se však rozumí pod pojmem „řízení operačně týlové“ autor nevysvětluje. Není pochyb, že relativně samostatné služby potřebují řízení, avšak bez přívlastku „týlové“ nebo „operační“ nebo „operačně týlové“, že potřebují skutečně dobré, komplexní, vysoce **odborné** řízení, aby zabezpečily všechny potřeby v operaci, a to nejen potřeby týlové. Jsem přesvědčen, a lze to prakticky doložit, že doprava, a to i v operačním týlu, tvoří ucelený systém, který potřebuje svůj centrální orgán. Chce snad autor úlohu přidělit štábu týlu?

Za vrcholnou perspektivní formu řízení dopravy ve světě považují tak zvané integrované systémy řízení, spojující oblast technologických procesů s oblastí řízení a správy do **jednoho celku**. Rozhodl se autor, aby štáb týlu kromě svých vlastních povinností, převzal na sebe tuto

čistě „odbornou“ úlohu a nazval ji „operačně týlovou“?

Myslím, že by měla platit zásada, že systém moci (správní) by měl vyplývat ze systému řízení a velení a nedovolit na základě administrativně delegované moci znásilňovat systém řízení a velení. Pokládám za subjektivní tvrzení, že ... „druhy dopravy vyžadují řízení operačně týlové, které v plném rozsahu musí a také může uskutečňovat jen zástupce velitele pro týl a jeho štáb týlu“.

Jednotlivé druhy dopravy vyžadují řízení ve formě centrálního dopravního článku, který může koordinovat odbornou činnost jednotlivých druhů dopravy, a to nejen v procesu „přemisťování“, to je převážně, ale i v procesu řízení dopravy, obnovy a údržby komunikací, v procesu organizace kombinovaných přeprav, dopravy a přepravy v dočasných překládkových prostorech, a to při využití všech dostupných druhů doprav, aniž by sám zasahoval do povinností a práv služeb a štábu týlu, které v této oblasti činnosti mají a nelze je z nich sejmut.

Podle mého soudu, autor nerozlišuje problematiku přepravní a dopravní, neboť týl vždy zajímala a zajímá především otázka přepravy a přesunu. Avšak přeprava je výsledkem nějaké činnosti, tj. dopravy. Nelze přece vidět jen týlový přepravní proces jen v týlovém prostoru, na frontových silnicích, železnicích apod., které nejsou ve skutečnosti jen „týlové“. Nelze činnost silničního vojska, automobilních svazků apod. anektovat jen pro „týl“. To je zužování dopravní problematiky a dopravního procesu ve frontové a armádní operaci, vedoucí k závěrům o „operačně týlovém“ řízení dopravy, o přímém podřízení jednotlivých dezinintegrovaných druhů doprav „štábu týlu“. Takovýto přístup pokládám za deformaci, spojenou s přezářováním odborné problematiky do všetýlového orgánu — štábu týlu, problematiky, která mu funkčně nepřísluší, aniž by chtěl odborné řízení nahrazovat řízením „všetýlovými“ specialisty.

Přirozenější, odpovídající zásadám dopravního systému, je vytvořit centrální orgán řízení dopravy, spojující oblast technologických procesů s oblastí řízení a správy, v čele s náčelníkem vojenských komunikací a dopravy v daném prostoru.

Jeho přímé podřízení, bez prostředků, náčelníkovi týlu na určitých stupních je reálné, avšak není vždy a na všech stupních velení podmínkou. Jakýkoliv stereotyp v tomto směru pokládám za škodlivý.

Centrální dopravní orgán může nahrazovat štáb týlu, ale bude plnit úkoly týlu, neboť jak uvádí autor, je fakt, že ... „doprava je bezesporu nosným pilířem převážné činnosti na všech jeho stupních“, avšak nejen týlu a na to nelze zapomenout, neboť „týl“ a jeho funkce je souhrn některých „služeb“, jejichž rámec doprava přerůstá. Centrální dopravní orgán by měl proto sloužit a zabezpečovat centralizovaně všechny dopravní požadavky, k čemuž by měl mít vyčleněny prostředky v relativně samostatných druzích dopravy, specifikované na jednotlivých stupních velení. Úkoly by plnil nejen ve prospěch „týlu“, ale ve prospěch zabezpečení příslušného stupně velení. Požadavky nemusí přicházet a nepřicházejí jen od týlových služeb a štábu týlu, ale také od operačního štábu a od služeb jednotlivých druhů vojsk. Tyto úkoly by měl centrální dopravní orgán zabezpečit prostřednictvím jednotlivých druhů dopravy, k čemuž tyto mají i vlastní druhy vojsk, jako silniční, železniční, automobilní útvary a měly by být i letecké a lodní jednotky. Na stupni front a armáda je reálné, aby tento orgán a jeho náčelník byli podřízeni přímo zástupci velitele pro týl, i když to není varianta jediná. Pokud jde o štáb týlu, má při zabezpečení zásobování specifickou úlohu, ale rozhodně by bylo paradoxní přisuzovat mu roli odborného, centrálního, dopravního orgánu.

Teoretický rozbor těchto názorů by byl příliš rozsáhlý, než snese rozsah tohoto příspěvku, proto k přiblížení uvedu trochu analogie.

Jistě každý uzná, že např. jednotlivé

speciální vojenské nemocnice, zdravotnické etapy mají odbornou specifiku. Nikdo nepochybuje, že po své odborné linii mají mít své odborné centrální řízení a domnívám se, že nikomu nenapadne myšlenka, že by tyto etapy, jednotlivá odborná zdravotnická zařízení, nemocnice apod. neměly mít svůj odborný centrální zdravotnický orgán na stupni operačního týlu, a že by jejich činnost měla být řízena **pouze** „operačně týlově“, štábem týlu. Nikdo nepochybuje o komplexnosti zdravotnického zabezpečení a o potřebě cen-

trálního odborného řízení, avšak v dopravě se tato skutečnost staví v pochybnost.

Dovádíme-li tuto pochybnost do absurdnosti, dojdeme k závěru, že jednotlivé druhy dopravy pro svou samostatnost nepotřebují ministerstvo dopravy a k jejich řízení postačí ministerstvo národohospodářského plánování.

Domnívám se, že článek s. Machuldy je výzvou k posouzení a teoretickému přehodnocení velmi vážného problému soudobého vojenství v oblasti, stojící svým významem ne na posledním místě.

RÚZNÉ

Podplukovník PhDr. Miroslav Ryška

Utváření postojů branců k důstojnickému sboru ČSLA*)

*) Vybral jsem pro čtenáře Vojenské mysli pouze některé poznatky sociologického a sociálně psychologického výzkumu, který skončil v únoru t. r. Viz „Orientační výzkum funkcí Svazarmu v přípravě branců na sociální roli vojáků a postoje branců k přípravě“. Závěrečná zpráva je k dispozici v knihovně VPA KG a VVP sociologie armády VÚSV a má 393 stran textu a asi 200 stran příloh. Údaje se týkají těch vojáků základní služby, kteří t. č. tvoří 1. ročník.

Z personální skladby naší armády vyplývá, že její sociální strukturu tvoří tři elementy: civilní zaměstnanci, vojáci z povolání a vojáci základní služby. Civilní zaměstnanci tvoří asi $\frac{1}{3}$ počtu a spolu s profesionálními vojáky tvoří **stálý prvek sociální struktury armády**.

Progresivní část vojáků z povolání si v té souvislosti zvláště uvědomuje dvě skutečnosti. Předně, že modernost armády zahrnuje také **určitý charakter mezilidských vztahů** mezi těmito elementy. Za druhé, že **předpokladem vysoké bojeschopnosti armády je určitá relativní sociální rovnováha armády jako sociálního systému**. Vojáci základní služby, kteří tvoří **variabilní prvek** sociální struktury armády, každoročně s periodickou pravidelností rozkolísávají tuto sociální rovnováhu. Armády všech industriálních společností věnují nemálo úsilí regulaci toho zdroje své sociální lability. Oblast formování interpersonálních vztahů je závažnou stránkou této sociální rovnováhy, které zatím naše armáda nevěnuje dostatečnou teoretickou ani praktickou pozornost. V požadavcích na předvojenskou přípravu neadekvátně provádí **dvoji redukci**: redukuje své požadavky na **odbornou přípravu**, přesněji přípravu k určitému profesnímu řidičům, spojařům atd.; absolutizují své potřeby a zájmy a **podstatně méně přitom přihlížejí k potřebám a zájmům mladé generace**. Logicky se proto i u nás dostává do popředí zájmu výzkumu i praxe oblast doplňování ozbrojených sil, která je pro společenskou vědu, snad s výjimkou vojenské vědy, velkým bílým místem. Citovaný výzkum je tak první větší splátkou na konto tohoto dluhu.

Věnovat pozornost interpersonálním vztahům mezi vojáky, zvláště mezi důstojníky a vojáky základní služby, je významné také proto, že vojáci základní služby po odchodu z armády mají podstatný vliv na utváření postojů civilní veřejnosti k armádě, která je pro ně personifikována především osobností důstojníka.

NĚKTERÉ DETERMINANTY UTVÁŘENÍ POSTOJŮ BRANCŮ K DŮSTOJNICKÉMU SBORU

Utváření postojů a hodnocení mezilidských vztahů mezi vojáky základní služby a důstojníky naší armády mimo jiné¹⁾ podmiňují:

1. Širší společenské souvislosti, především změny v hodnotové orientaci mladé generace a zvláště charakter vztahů nadřízený — podřízený v civilní oblasti.

2. Příčiny, které se vážou k procesům vývoje v armádě. Mám na mysli dvě okolnosti:

— změny, jimiž procházel důstojnický sbor a které se odrazily ve vztazích vojáků základní služby — důstojníků; poznatky z praxe těchto změn předává bývalý a současný voják základní služby v podobě mínění, postojů, stereotypů, předpokladů a hodnocení jako štafetu nové smně branců;

— požadavky armády a výsledky předvojenské přípravy branců v oblasti těchto interpersonálních vztahů.

Jestliže v nedávné minulosti a nyní s novou vehemencí civilní společnost hamletovsky signalizuje, že není něco v pořádku ve vztazích mezi armádou a společností, mají společenské vědy v armádě povinnost signalizovat, že charakter vztahů mezi nadřízenými a podřízenými u mladé generace má svou podstatu a počátek vývoje v civilní společnosti před příchodem mládeže do armády. Charakter těchto vztahů podstatně ovlivňuje utváření vztahů mezi vojáky základní služby a důstojnickým sborem armády.

Jestliže kulturu mezilidských vztahů v oblasti nadřízený — podřízený v civilní společnosti pociťuje a hodnotí mladá generace tak kriticky, jak ukázal výzkum, přes určité subjektivní nadsazení lze usuzovat, že tato kritika odráží naléhavé potřeby, které jsou akklamovány jako **podstatný zájem mládeže dosáhnout v této oblasti změny**. V mnohém ohledu **není podstatný rozdíl v požadavcích branců na funkce a jednání civilních a vojenských nadřízených, důstojníků**. Až na určité odlišnosti je umožněno a modifikováno ve specifické kultuře armády to, co se již nalézá ve společnosti. Ve své většině se potvrdila pracovní hypotéza, že **na formování postojů k důstojníkům se**

podstatně podílejí postoje branců k civilním nadřízeným. Branci přenášejí hodnocení a postoje (kladné i záporné), které mají k civilním vedoucím a potenciální vojenské vedoucí — důstojníky. **Hladina kritičnosti a její charakter tvoří bázi, na které se začínají utvářet postoje k důstojnickému sboru ještě před vstupem do armády.**

Z tohoto základu se začíná vydělovat (pod vlivem blízkého se vstupu do armády i vlivem působení předvojenské přípravy a informací o interpersonálních vztazích mezi oběma skupinami, které proudí z armády zvláště od vojáků základní služby), určitá specifika požadavků branců na funkce a jednání vojenské vedoucího.

Tak např. požadavek „neformálních, přátelských, kamarádských, lidských vztahů“ dosahuje jedné z nejvyšších frekvencí [30,6 %] a je u vojenského vedoucího zdůrazňován jen o 4 % výše než u civilních vedoucího.²⁾ Očekávaná specifika armády umocňuje ve vědomí branců již tak vysoký pocit potřeby a touhy po „kamarádství, přátelství, lidských vztazích“. Je to přirozené, neboť vstupem do armády dochází k přerušení řady sociálních vazeb s rodinou, přáteli, kamarády, spolupracovníky. Tato skutečnost vede ke ztrátě nezbytné potřeby — pocitu jistoty — které mají možnost a potřebu kompenzovat dvojím způsobem: navázáním formálních vazeb k vojenským vedoucím a neformálních vazeb uvnitř skupiny vojáků základní služby — mezi lidmi, kteří se ocitli v téměř shodné sociální situaci. O co méně je možné navázat kontakty směrem k roli nadřízeného, zvláště důstojníka, o to více **a pevnější musí být vazby uvnitř skupiny vojáků základní služby 1. ročníku**, aby byl znovu získán pocit jistoty a snížen stav ohrožení vzniklý přechodem do nového prostředí.

Poznatky svědčí o tom, že je **silný pocit potřeby navázat kontakty k osobě potencionálního velitele**, který je představitelem světa dospělých, především však významným článkem hierarchické struktury armády a vlastním mocenské pozice, na jejíž základně rozhoduje o mnohém významném v životě vojáka. Potřeba těchto kontaktů pravděpodobně prudce vzrůstá v prvním období po nástupu vojáků základní služby.

Jiná je otázka, zda důstojnický sbor teoreticky i prakticky jednáním doce-

¹⁾ Jednou z podstatných determinant utváření těchto vztahů je charakter osobnosti adolescenta. Viz např. práce světové úrovně našeho psychologa V. Příhody, Ontogeneze lidské psychiky zvláště, str. 45—79, 127—134.

²⁾ Údaje byly získány kategorizací odpovědí na otevřené otázky, čímž bylo sníženo podstatně nebezpečí sugestivních zkreslení. Dotázání měli možnost udát tři vlastnosti jednání a požadavků kladného a tři záporného charakteru.

ňuje uspokojení této naléhavé potřeby vojáků pro vývoj vztahů obou skupin, pro fungování armády i utváření postojů civilní veřejnosti k profesionálním vojákům. O to více má na utváření vzájemných vztahů význam takové jednání profesionálních vojáků, které je kvalifikováno jako „povýšené, nadřazené chování, domýšlivost na své postavení“, jehož četnost je poměrně vysoká. Malou útechou je fakt, že četnost jen málo převyšuje četnost hodnocení civilních nadřízených (20,9 % : 22 %). Objektivním základem tohoto pocitu a hodnocení je hierarchický charakter sociální struktury armády, který vtiskuje určité rysy jednání a chování důstojnickému sboru.

Mládež těžce nese takové jednání, které je **výrazem nedostatečné orientace na nadřízené**, akklamované jako požadavek „porozumění, pochopení pro potřeby a zájmy mládeže“, u něhož jsou rovněž vyšší požadavky branců na vojenské nadřízené (17,6 % : 20,9 %). Podobně bych mohl sdělit řadu poznatků o požadavcích branců na funkce a chování vojenského a civilního vedoucího a uvést tak další důkazy k tezi o přenášení postojů, hodnocení, ale i předpokladů a sociálních nálad branců k civilním vedoucím na vojenské vedoucí — důstojníky.

Znamená snad předchozí zjištění, že armáda je odkázána pasivně čekat, až se nahromadí určitá suma sociologických a sociálně psychologických poznatků, až se rozvine praxeologie a využívání zásad rodící se sociotechniky a inženýrské psychologie v našich závodech? Přirozeně nikoli.

Snad žádná hodnota není podstatě armády jako instituci i sociální skupině — důstojnickému sboru — tak cizí, jako pasivita. **Armáda je relativně autonomním sociálním systémem s výrazným cílovým chováním.** Ani oblast interpersonálních vztahů není jednoznačně a zcela určena stavem, dosaženým v civilní společnosti. Nemalý vliv na utváření těchto vztahů má i armáda.

Druhý faktor, s nímž musí armáda počítat, je stav interpersonálních vztahů, který je způsoben její vlastní činností. Výsledky těchto vztahů jsou zafixovány v podobě postojů, předpokladů, hodnocení ve vědomí především vojáků základní služby, kteří se každoročně vracejí domů. Je známo již nejen to, že tito vojáci jsou hlavní vztahovou skupinou,³⁾ která in-

formuje nastupující brance o poměrech v armádě, ale i to, jaké poznatky předávají z oblasti interpersonálních vztahů.⁴⁾ Přirozeně, že tyto předávané postoje, předpoklady atd. jsou zkresleny subjektivní zkušeností i procesem předání, neboť nově nastupující bránci je má nikoli z vlastní zkušenosti, nýbrž z „druhé ruky“. S některými údaji čtenáře seznámím.

Vyjádřím se dříve ještě k požadavkům, které klade armáda na předvojskou přípravu branců v oblasti interpersonálních vztahů. Tento požadavek se objevuje pouze v obecné a tradiční podobě v programech politické přípravy o „neexistenci společenských rozdílů mezi vojáky a veliteli“, neboť „všichni jsou příslušníky dělnické třídy, rolnictva a pracující inteligence“. Nové vydání obsahových a metodických tezí pro politické školení branců se odvolává na „morálně politickou jednotu velitelů a vojáků, která vyplývá z našeho společenského zřízení...“ atd. Pomyslná jednota společnosti, tradičně hlásaná po léta, našla své vyjádření i zde. Rozbíjení negativních postojů a předpokladů a utváření pozitivních postojů k důstojnickému sboru v předvojské přípravě jako jeden z podstatných cílů adaptačního procesu uniká pozornosti armády. Jaká je efektivita vlivu předvojské přípravy v tomto ohledu a jaké jsou požadavky branců, uvedu v další části.

MĚNÍ SE HODNOCENÍ A POSTOJE BRANCŮ K DŮSTOJNICKÉMU SBORU PŮSOBENÍM PŘEDVOJENSKÉ PŘÍPRAVY⁵⁾

Při odpovědi na tuto otázku je nutné vzít v úvahu, že změny mohou způsobit:

- vliv činnosti Svazarmu;
- faktor času, tj. s blížící se dobou nástupu vojenské základní služby se vyhraňuje potřeba vypracovat si určité postoje k této sociální skupině;
- působení informací vztahových

⁴⁾ Tyto poznatky sdělím vojenské veřejnosti v nejbližší vhodné době.

⁵⁾ Ve výzkumu bylo použito techniky panelového šetření a srovnání s kontrolní skupinou branců, kteří nebyli zařazeni do předvojské přípravy. První dotazování (označení I) bylo na začátku intenzivního výcviku. Na základě zkušeností šetření I. bylo provedeno šetření vztahů pomocí anonymního dotazníku (označení „d“), s nímž srovnávám většinu údajů. Druhé (označení II) při jeho ukončení; tehdy byla zkoumána i kontrolní skupina nezařazených — označení II A.

³⁾ „Skupina, s níž se jednotlivci vnitřně ztotožňuje a jejíž normy a hodnoty akceptuje jako platné modely pro svou činnost, se označuje jako vztahová skupina“. Z. Strmiska, Současné teorie společenské struktury, 1986, str. 42.

skupin, zvláště bývalých a současných vojáků základní služby.⁶⁾

Hodnocení bylo sestaveno na základě kategorizací odpovědí na dvě otevřené otázky:

„Jaké kladné vlastnosti by podle Vašeho názoru měl mít Váš velitel? (Uveďte pouze tři, které pokládáte za nejdůležitější).“

„Jaké vlastnosti byl podle Vašeho názoru neměl mít Váš velitel? (Uveďte jen tři, které pokládáte za nejdůležitější).“

Ke třídění odpovědí byla zvolena dvě hlediska:

— sociálně psychologické pojetí funkce vedoucího;

— určitá charakteristika jednání vedoucího.

Vliv předvojenské přípravy je možné hodnotit na základě srovnání dvou údajů:

a) jaká byla a jak se změnila frekvence četnosti jednotlivých požadavků a tím pořadí na vojenské vedoucí u branců zařazených do předvojenské přípravy;

b) srovnáním údajů skupiny zařazených a nezařazených branců do přípravy, kteří předstoupili kontrolní skupinu (viz tabulku 1).

V případě pozitivního vymezení požadavků se pořadí na prvních třech místech tabulky u branců zařazených do předvojenské přípravy změnilo jen částečně. To svědčí o tom, že naléhavost požadavků zůstává zachována v podstatě na stejné úrovni.

Vzrostly podstatně požadavky na funkci velitele, jako kontrolora vnitřních vztahů u výběrového souboru II 29,1 : 35,3). Kontrolní skupina II A akklamuje tento požadavek ještě častěji (41,9). Nejvyšší četnosti dosáhl požadavek být „spravedlivý“, „objektivní“, který vzrostl během předvojenské přípravy z 11,9 % na 19,2 %. U skupiny nezařazených je v podstatě stejný 22,6 %. Pozoruhodně vysoká je četnost požadavku, aby velitel byl „přísný a náročný“; v průběhu předvojenské přípravy se nezměnil, přičemž není rozdíl mezi branci, kteří absolvovali předvojenskou přípravu, a mezi kontrolní skupinou (10,6 : 11,9 : 13,6).

Údaje svědčí o tom, že hodnotu ideje „spravedlnosti“, „objektivnosti“ je pro brance mimořádně důležitá a podstatně se zvyšuje pravděpodobně vlivem faktoru času.

Aby důstojník plnil funkci kontrolora vnitřních vztahů ve vojenské skupině je

nutné, aby byl seznámen se specifickými problémy struktury vztahů v této skupině. Typ vojenské skupiny a jeho pozice a role mu neumožňuje, aby byl pokládán za „jednoho z členů skupiny“. Distancuje-li se však příliš od členů skupiny, je-li mezi ním a vojáky příliš velký společenský odstup, nezná podrobnosti struktury skupiny a není schopen plnit tuto, z hlediska vojenské mládeže mimořádně důležitou funkci.

Nezměnila se četnost požadavků takového jednání a chování, které je charakterizováno jako „neformální přátelské vztahy k podřízeným“. Tato hodnota je nezměněna pravděpodobně při nejmenším ze dvou důvodů. Odráží typickou vlastnost mládeže — touhu po přátelství, družnosti, schopnost navazovat nové kontakty a vztahy. Za druhé předpokládá, že tento její zájem uspokojí vojenský kolektiv — nevidí tedy tuto hodnotu ohroženou.

Podobně je tomu u hodnocení jednání, které je charakteristické orientací na **podřízené a funkci otcovské postavy**. Ani zde nejsou podstatné rozdíly mezi branci, kteří absolvovali předvojenskou přípravu, a těmi, kteří ji neabsolvovali.

Poklesly požadavky na velitele jako **vzor morálních vlastností**. Rozdíl mezi souborem II a II A je zanedbatelný. To vede k závěru, že pokles je pravděpodobně způsoben faktorem času, nikoli předvojenskou přípravou. Nejvyšší četnosti dosáhl požadavek být „upřímný, přímý“ (soubor, který absolvoval předvojenskou přípravu 14,2 %) a „čestný, zásadový, poctivý“ (5,2 %). Údaje v tabulce (viz bod 7) signalizují, že s blížící se dobou nástupu pocítují branci naléhavěji potřebu a zájem, aby je velitel „chránil“ před 2. ročníkem, aby plnil **funkci arbitra** v očekávaných sporech a konfliktech.

Pozoruhodné je, že zařazení branci pravděpodobně pod vlivem odborného výcviku ve Svazarmu poněkud častěji požadují, **aby velitel plnil funkci experta**, než je tomu u nezařazených branců. Je to způsobeno tím, že ve skupině branců zařazených do přípravy je více jednotlivců, v jejichž hodnotové orientaci hodnota odbornosti je častější dominantou než u těch, kteří neabsolvovali předvojenskou přípravu. Branci naléhavěji pocítují, a proto častěji požadují takové činnosti velitele, které spadají do oblasti mezilidských vztahů. Hledisko odbornosti je, alespoň v této době, pro ně druhořadé. Citlivý postoj cvičitelů Svazarmu, zvláště důstojníků k brancům a zvlášť citlivý postoj velitelů k nováčkům pravděpodobně významně ovlivní proces utváření auto-

⁶⁾ Objem informací o životě a poměrech v armádě se během 6 měsíců u zařazených branců zvýšil o 50 %, u nezařazených — 40 %, přičemž charakter získaných informací byl rozporný. Údaje o důstojnickém sboru jsou převážně hodnoceny jako záporné.

Tabulka 1.

Hledisko třídění		Požadované vlastnosti a chování						Odmítané vlastnosti a chování					
		poř. čís.	d	poř. čís.	II	poř. čís.	II A	poř. čís.	d	poř. čís.	II	poř. čís.	II A
1.	Charakter jednání: neformální přátelské vztahy k podřízeným	1	32,4	2	32,7	2	33,7	2	22,7	1	23,4	1	34,7
2.	vedoucí jako vzor*) některých morálních vlastností; důstojník jako vzor (obecně)	2	31,2	3	27,3	3	25,2	3	20,4	4	18,6	3	24,3
3.	vedoucí jako kontrolor vnitřních vztahů	3	29,1	1	35,3	1	41,9	1	42,4	3	19,2	2	33,7
4.	charakter jednání a funkce: orientace na podřízené a funkce otcovské postavy	4	20,9	4	21,7	4	24,5	5	5,1	6	3,0	5	5,4
5.	vedoucí jako expert	5	15,6	5	13,8	5	9,7	6	4,6	5	3,5	6	5,2
6.	vedoucí jako vzor některých prvků jednání a chování	6	4,8	6	4,7	7	3,7	4	18,7	2	21,2	4	20,8
7.	vedoucí jako arbitr	7	1,3	7	4,4	6	5,9	–	–	–	–	–	–
8.	jiná odpověď**)		14,2		19,3		21,3		12,3		19,3		8,4
9.	neodpověděl		5,9		4,1		4,0		8,4		4,7		5,3

*) Celkový souhrn přesahuje 100₀%, protože dotázaní měli možnost označit až 3 vlastnosti.

**) Poměrně vysoký podíl kategorie „jiná odpověď“ je způsobeno hlavně charakterem zvolených hledisek. Řadu dalších mnohdy příliš obecných výpovědí o vlastnostech velitelů, jako např. „dobrý“, je nemožné jednoznačně zařadit pod některé hledisko.

rity velitelů, zejména v prvním období po nástupu vojenské základní služby.

Odmítané vlastnosti, jednání a chování velitelů svědčí

— především z četnosti jejich výskytu je možné usuzovat na naléhavost potřeby a zájmu branců na určitých činnostech, funkcích velitelů a tím zároveň potvrdit nebo korigovat pozitivně vymezené požadavky;

— z čeho mají branci obavy, které funkce, resp. jednání a chování velitelů jim bude svým způsobem nepřijemné;

— o informacích, které obdrželi od různých vztahových skupin, především od vojáků základní služby.

Výrazně dominují požadavky na velitele jako **kontrolora vnitřních vztahů**. (Dotazník = 42,4.) Prudký pokles těchto požadavků u souboru II lze vysvětlit hlavně rozdílností použité techniky, zčásti pozitivním vlivem působení Svazarmu. Vliv Svazarmu do jisté míry potvrzuje srovnání souboru II a II A u tohoto požadavku, kde je největší rozdíl mezi oběma skupinami (II — 19,2; II A = 33,7!).

Další významný rozdíl je mezi četností požadavku „**neformálních přátelských vztahů velitelů k podřízeným**“ u souboru II a II A. Svědčí o tom, že tento požadavek je pocíťován daleko častěji u branců kontrolní skupiny než u těch, kteří absolvovali výcvik. V tom smyslu lze korigovat i předchozí závěr — určitý pozitivní vliv Svazarmu se projevil i v této oblasti.

Podobný, avšak méně výrazný rozdíl je u požadavku na vedoucího jako **vzoru morálních vlastností**.

Pozoruhodný je rozdíl mezi pozitivním a negativním vymezením funkce **vzoru velitele v jednání a chování**, kdy záporné vymezení je **troj- až čtyřnásobně vyšší**. Nejvíce je odmítáno takové jednání jako hrubost, vulgárnost, hulvátské chování, křik a bezohlednost. Četnost se u zařazených branců zvýšila (12,1:16,1). U nezařazených branců je na téže výši jako u zařazených na počátku výcviku (13,1). Signalizuje to, že u části branců jsou již určité stereotypy i předsudky o velitelích, nejspíše ovlivněné informacemi vztahových skupin a u zařazených branců pravděpodobně vlivem jejich vlastních zkušeností se zvyšují o $\frac{1}{3}$ (!) vzhledem k době zahájení předvojenské přípravy.

Pokusím se shrnout odpověď na otázku, zda předvojenská příprava ovlivňuje utváření postojů branců k důstojnickému sboru do několika závěrů.

1. Celkově lze na základě získaných údajů a jejich srovnání usuzovat, že **předvojenská příprava branců nemění podstatně postoje k důstojnickému sboru**. Dílčích výsledků je dosahováno u hodnocení „neformálních přátelských vztahů k podřízeným“; funkce vedoucího jako kontrolora vnitřních vztahů; funkce vedoucího jako vzoru některých morálních vlastností; záporný, výraznější vliv se projevuje u funkce vzoru některých prvků jednání a chování.

Uvážíme-li, že branci, kteří neabsolvovali předvojenskou přípravu, představují 40 % těch, kteří každoročně nastupují do armády (vyjma vysokoškoláků) nejsou ani tyto dílčí výsledky zanedbatelné.

2. Soudím, že **společným jmenovatelem požadavků branců na funkce nadřízeného a charakter jeho jednání a chování jsou potřeby, zájmy i obavy z obtíží adaptovat se té straně sociálních vztahů (nadřízený — podřízený)**, která plyne především a převážně z hierarchické struktury armády.

3. Objektivní potřeby systému (armády) a subjektivně pocíťované a vyjádřené, avšak rovněž objektivní potřeby a zájmy jednotlivce mohou být a často pravděpodobně jsou **jedním z významných zdrojů napětí a konfliktů ve vztazích obou sociálních skupin v armádě**. Objektivním základem je rozdílná pozice a role vojáka základní služby a profesionálního vojáka. Subjektivním základem je nedoceňování této oblasti a jejího významu pro armádu společenskými vědami a praxí.

4. **Racionalizačním úsilím je možné ovlivnit početnost, charakter projevu i způsob řešení konfliktů ve vztazích obou sociálních skupin.**

Racionalizovat úsilí armády v tomto směru vyžaduje docenit objektivnost těchto požadavků mládeže, které mají charakter potřeb a zájmů. Není-li systém (armáda) z různých důvodů schopen respektovat tyto potřeby a zájmy mládeže v míře, která nenarušuje jeho intence a integritu, není tato skupina schopna (racionální aspekt) ani ochotna (citovaný aspekt vztahů) uspokojovat svou činností ve vojenských rolích potřeby zájmy fungování systému armády. Určující stránkou těchto vztahů je **profesionální voják, jeho pozice a role v sociální struktuře armády**. Armáda v očích mládeže nemá imaginární podobu, je personifikována osobností důstojníka. Má možnost a je nutné v zájmu armády, mládeže i ve svém vlastním úsilí o změnu současného charakteru těchto vztahů. Racionalizační úsilí našich potencionálních protivníků je v tomto směru na mnohem vyšší úrovni.

Před komisí Vědecké rady VA AZ obhájl kandidátskou disertační práci pplk. Ing. Miroslav Jeníček na téma

„Dělostřelectvo v systému boje s tanky“

Na základě zhodnocení tankové techniky, obrněných vozidel a protitankových zbraní pravděpodobného nepřítele a na základě rozboru současných možností boje vlastních prostředků s tímto nepřítelem disertant v této práci určuje další možný vývoj dělostřelectva a PTRS, navrhuje jejich novou organizační strukturu a ukazuje jejich nejúčelnější bojové použití v základních druzích boje a operace.

Disertační práce je součástí vědeckého úkolu „Protitanková obrana v soudobém boji a operaci — podíl prostředků dělostřelectva na boji s tanky“. Je rozdělena na čtyř statí.

První stať vymezuje úlohu a místo dělostřelectva v systému boje s tanky, obrněnými transportéry a protitankovými zbraněmi s velkým dostřelem a účinkem. Dokazuje, že prostředky dělostřelectva se velmi aktivně a nepřetržitě účastní boje s těmito prostředky ve všech fázích, zejména v útočném a střetném boji čelních sledů, při vedení obranného boje s nepřítelem před předním okrajem a v hloubce vlastní sestavy.

Druhá stať rozebírá současný stav, tendence vývoje a možný způsob bojového použití tanků, obrněných transportérů a protitankových zbraní pravděpodobného nepřítele. V závěru této části disertant stanoví požadavky na moderní protitankovou zbraň, kterými by podle jeho názoru měly být: životnost, vysoká pohyblivost a spolehlivost při střelbě, velký účinek v cíli, dostatečná délka střelby, odpovídající ochrana osádky, malá váha a rozměry zbraně.

Jádro disertační práce tvoří **třetí stať**, v níž autor kriticky hodnotí současný stav a možnosti našeho dělostřelectva a PTRS v boji s tanky, obrněnými transportéry a těžkými protitankovými zbraněmi pravděpodobného nepřítele v základních druzích boje. Všimá si z tohoto hlediska současné

Kandidátská disertační práce

organizace msd a td a ukazuje na nesprávný názor, jakoby hlavním prostředkem boje s tanky nepřítele měly být vlastní tanky. Hledá příčiny neuspokojivého stavu poměru sil při boji s tanky a obrněnými transportéry nepřítele, především v nízkém počtu protitankových zbraní na stupni rota až pluk. Zvláště podtrhuje slabé zabezpečení jednotlivce k boji s tankem nebo obrněným transportérem zblízka.

Čtvrtá část disertační práce rozebírá možné způsoby bojového použití jednotek a útvarů protitankového dělostřelectva a PTRS v základních druzích boje a operace po jednotlivých organizačních stupních.

Realizace těchto možností je však podmíněna navrhovanou organizační struk-

turou, kterou disertant uvádí v závěru této stati.

Podplukovník Ing. Jeníček jak v úvodu, tak i v závěru zdůrazňuje myšlenku, že boj s tanky a obrněnými transportéry musí tvořit integrovaný systém, který je schopen vést boj podle jednotného zámyslu vševojskového velitele. Na tomto systému se podílí každý druh vojska podle svých možností. Dělostřelectvo, jako jeden z rozhodujících prvků tohoto systému, uplatňuje v něm svou vysokou manévrovost, palbu i pohyb, přesnost zásahu a velký účinek v cíli.

Kandidátská disertační práce je uložena v tajné knihovně VA AZ pod čj. 030471/1F-1968.

СОДЕРЖАНИЕ

Полковник Франтишек Братка, полковник Йосиф Кепка	
Искусство командования	3
Майор Мирослав Нойман	
Теория военной информации	8
Подполковник медицинской службы Отакар Ланда	
Некоторые биологические и социопсихические вопросы автоматизации управления	12
Кандидат исторических наук – полковник Вацлав Гиндрак	
Военные аспекты Мюнхенского договора	16

ВОЕННОЕ ИСКУССТВО

Полковник Аугустин Прохазка	
К системе подготовки войск	21
Кандидат военных наук – полковник Милош Брабенец	
Развитие воздушных систем движения	30
Полковник Зденек Шкода	
Проблемы развития в области управления	40
Кандидат военных наук – доцент полковник Иво Влчек	
Некоторые проблемы контрподготовки	47
Подполковник Прижмысл Гладкий	
К вопросу обеспечения боевых действий ракетных войск и артиллерии	52
Подполковник Йиржи Мартинек	
Участие войсковой ПВО в бою против десантов	60
Подполковник Мирослав Странски	
Анализ структуры расхода материальных средств	67
Кандидат военных наук – подполковник Йосиф Ванчура	
К вопросу управления тылом в полевых условиях	71

ИНФОРМАЦИИ

Подполковник Мирослав Рышка	
Формирование отношения призывников к офицерскому составу ЧНА	75
Кандидатские диссертации	80

Vydává ministerstvo národní obrany ve Vydavatelsví časopisů MNO,
n. p., Praha 1, Vladislavova 26.

Vychází v Redakci vojenských odborných časopisů, šéfredaktor plukovník Ing. Branislav
RAPOŠ, tel. 091/2293, zástupce plukovník Ing. Jindřich MALINA, tel. 091/2611.
Redakce Praha 1, Jungmannova 24.

Administrace Praha 1, Vladislavova 26, tel. 234356-9. Vychází 10× ročně.
Rozesílána podle zvláštního rozdělovníku.

Tiskne Naše vojsko, závod 01 Praha.

Redakce (tel. 091/2611; 234356-9 l. 380). Plukovník Ing. Jindřich Malina (vedoucí
redaktor), podplukovník Ing. Vladimír Grubner, podplukovník Josef Hekl,
Marie Melicharová (technická redaktorka).

Redakční rada: plk. Ing. Miloš Brabenec, CSc.; pplk. Ing. Miloš Doležal; plk. Ing.
Ladislav Hálek; pplk. Ing. Zdeněk Havalá; genmjr. Ing. Pravoslav Kalický; genmjr.
Ing. Jan Knotek; plk. Ing. Josef Lázinka; plk. Ing. Vojtěch Machulda, CSc.; genmjr.
doc. Ing. Václav Matička, CSc.; genmjr. Egid Pepich; plk. Ing. Karel Pezl; plk. gšt.
Ing. Josef Průša, CSc.; plk. gšt. Ing. Zdeněk Skopal; plk. gšt. Ing. Jaroslav Vinkler;
genpor. Ing. Václav Vitanovský; genmjr. Ing. Jan Voštera; plk. Ing. Jiří Zelenka;
pplk. Ing. Milan Ždímal; plk. Ing. Jaromír Žítěk.

Ročník XVIII. Toto číslo vyšlo v říjnu 1968.